

Pienin askelin – Päivä kerrallaan

Perhetyön kehittäminen Joutsenon
vastaanottokeskukselle

Ulrika Soikkeli

Opinnäytetyö
Joulukuu 2014

Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) Soikkeli Ulrika	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 8.12.2014
	Sivumäärä 105 s.	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: X
Työn nimi Pienin askelin, Päivä kerrallaan Perhetyön kehittäminen Joutsenon vastaanottokeskukselle		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma YAMK, Perheiden ja hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen		
Työn ohjaaja(t) Johanna Moilanen, Asta Suomi		
Toimeksiantaja(t) Joutsenon vastaanottokeskus		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Joutsenon vastaanottokeskuksen turvapaikanhakijoiden perhetyötä. Tavoitteeseen pääsemiseksi tehtiin kartoittavat teemahaastattelut vastaanottokeskuksen työntekijöille perhetyön kehittämisestä.</p> <p>Kartoittavan tutkimuksen tuloksena selvisi, että perhetyötä tarvitaan lisää ja kohdennetusti sitä tarvitseville perheille. Perhetyölle tulisi olla enemmän aikaa, sen tulisi kuulua kaikille työntekijöille ja työn tulisi olla asiakkaiden tarpeista nousevaa, asiakaslähtöistä.</p> <p>Aineistosta nousi tarve perhetyön koulutukselle. Turvapaikanhakijaperheille toimintana esille nousi erilaisten ryhmien järjestäminen. Sisältöinä opetetaan arjen hallintaan liittyviä asioita, vertaistuen mahdollistumista samojen kieliryhmien perheiden kohtaamisessa, vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen parantumista sekä lapsilähtöisiä toimintatapoja.</p> <p>Haastattelujen johtopäätöksiä syntyivät kehitettävät perhetyön toimintamallit vastaanottokeskukseen. Työntekijöiden koulutustoiveeseen vastattiin pitämällä perhetyön koulutus. Turvapaikanhakijaperheille suunnattuna toimintana kehitettiin ja toteutettiin arki Suomessa teema sekä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen parantaminen leikin kautta. Lisäksi hammashoitaja piti luennon suuhygieniasta ja hampaidenhoidosta. Lapsilähtöisenä toimintatapana rakennettiin lasten tervetulopaketit, jotka jaettiin kaikille vastaanottokeskuksessa oleville lapsille.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Turvapaikanhakijat, vastaanottokeskus, perhetyö, kvalitatiivinen tutkimus, teemahaastattelu, tutkimuksellinen kehittäminen, toiminnallinen opinnäytetyö		
Muut tiedot 17 sivua liitteitä sisältäen: teemahaastattelurungon, lasten tervetulopaketin, koulutuspäivän power point esitykset sekä teematapaamisten valokuvat.		

Author(s) Soikkeli Ulrika	Type of publication Master's thesis	Date 8.12.2014
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 88 p.	Permission for web publication: YES
Title of publication Little steps, day by day Developing family work for Joutseno's reception centre.		
Degree programme Master's Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) Moilanen, Johanna Suomi, Asta		
Assigned by Joutseno vastaanottokeskus (Joutseno Reception Centre)		
<p>Abstract</p> <p>The aim of this thesis was to develop asylum seekers' family work in the Joutseno Reception Centre. In order to reach this aim, preliminary theme interviews on the development of family work were conducted with the employees of the Reception Centre.</p> <p>The result of these interviews was that more family work was needed and that it had to be allocated to the families in need. There should also be more time for family work, and it should be a part of everyone's work. Moreover, it should be client-oriented and support the needs of the asylum seeker families.</p> <p>The analysis of the data revealed that there was a need for the education of employees about family work. For asylum seekers essential activities were different groups focusing on coping with everyday life, possibilities for peer support from the same language groups, improvement of interaction between parents and children as well as child-oriented methods.</p> <p>Based on the conclusions drawn from the interviews, standards were created for family work in the Joutseno Reception Centre. The staff's wishes for education were answered by organising a training afternoon about family work. The activities designed for the asylum seeker families dealt with such themes as everyday life in Finland and improving the interaction between parents and children by using games. In addition, a dental nurse gave a lecture about oral hygiene and dental care. As a child-oriented method a children's welcome baggage was compiled, and it was delivered to all children in the Reception Centre.</p>		
Keywords/tags (subjects) Asylum seeker, reception Centre, family work, qualitative research, theme interview, research development, functional thesis		
Miscellaneous 17 pages of appendices including a theme interview questions, a children's welcome baggage, power point shows from the staff training and pictures from theme meetings with the families.		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 TURVAPAIKANHAKUUN LIITTYVÄT KÄSITTEET JA ILMIÖT	6
2.1 Turvapaikanhakijat ja hakuprosessi	6
2.2 Pakolaisena Suomessa ja maailmalla.....	9
2.3 Turvapaikanhakijoiden näkökulmia	11
3 TURVAPAIKANHAKIJOIDEN VASTAANOTTO	13
3.1 Yleistä prosessista	14
3.2 Joutsenon vastaanottokeskus.....	15
3.3 Ihmiskauppa ja uhrien auttamisjärjestelmä	20
4 MONIKULTTUURISET PERHEET JA PERHETYÖ	22
4.1 Perhe monikulttuurisessa merkityksessä	22
4.2 Haasteita monikulttuurisessa perheessä	24
4.3 Perhetyö	25
4.4 Ennalta ehkäisevä, kriisi- vai korjaava perhetyö?	28
4.5 Monikulttuurinen ohjaustyö perhetyön näkökulmasta	29
4.5 Perhetyö vastaanottokeskuksella	32
5 OPINNÄYTETYÖN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT.....	33
5.1 Tutkimusstrategia.....	33
5.2 Tutkimusmenetelmät kehittämistyössä	35
5.3 Aineiston keruu ja analyysi	36
6 KARTOITTAVAN TUTKIMUKSEN TULOKSIA.....	38
6.1 Perhetyö vastaanottokeskuksella	38
6.2 Työntekijöiden tarpeet.....	39
6.3 Asiakkaiden huomiointi ja lapsilähtöisyys	41

6.4 Perhetyön tulevaisuus ja haasteet	44
6.5 Toimintaa turvapaikanhakijoille	46
6.6 Haastattelujen johtopäätökset.....	47
7 TUTKIMUSTULOKSISTA KEHITTÄMISTYÖKSI.....	50
7.1 Koulutuspäivä	50
7.2 Teematapaamiset	56
7.3 Tervetulopaketit lapsille	69
8 POHDINTA.....	70
8.1 Yhteenveto ja johtopäätökset.....	70
8.2 Kehittämistoiminnan arviointi	72
8.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	76
8.3 Jatkotutkimusten aiheita	79
9.4 Loppusanat.....	80
LÄHTEET	81
LIITTEET	89
LIITE 1: Teemahaastattelun runko.....	89
LIITE 2: Joutsenon vastaanottokeskuksen puuhapaketti.....	91
LIITE 3: Koulutuspäivän PowerPoint-esitys	98
LIITE 4: Perhetyön teematapaamisten esittely	100
LIITE 5. Kuvia toiminnan toteutuksesta.....	102

TAULUKKOLUETTELO:

Taulukko 1: Vastaanottokeskuksen tunnuslukuja vuonna 2013.....	15
Taulukko 2: Vastaanottoraha turvapaikanhakijalle 1.1.2014 alkaen.....	16
Taulukko 3: Yhteisöllisen ja yksilöllisen kulttuurin erot.....	23
Taulukko 4: Lapsen unen tarve.....	58

1 JOHDANTO

Kurdistanilainen Dersim muistaa sodasta edelleen unet, jotka häilyvät mielessä ääneti. Hän muistaa miten sota ahmaisi niin julmasti naiset ja lapset, miten äidit kauhistuneina etsivät lapsiaan. Hän muistaa sotilaiden saappaiden äänet, kun ne kajahtelivat typötyhjillä kaduilla. Ihmiset olivat täynnä suurta hätää: Hänet on ammuttu! Miina räjähti! Itkua, huutoa ja hätää, lasten kiljuntaa, pelkoa ja vihaa. Panssarivaunujen kolinaa kunnes yhtäkkiä kaikki loppuu. Nyt hän elää kaukana sodasta, mutta sota ei ole kaukana hänestä. Kuka pitää huolta sodasta kärsineistä lapsista? Kuka takaa heidän turvallisuutensa? Kuka pystyy parantamaan sodan jättämät arvet? Kuka antaa leluja niille lapsille, jotka joutuvat töihin 9-vuotiaina Irakissa? Kuka antaa toivoa Fatmalle, joka menetti jalkansa, kun miina räjähti Kurdistanissa? Kuka rakastaa äitiä, jonka lapsi kidutettiin kuoliaaksi? (Harju 2003, 17–19.)

Idea opinnäytetyöhöni syntyi jo ennen kuin aloitin opinnot Jyväskylän ammatikorkeakoulussa. Tein edellisissä opinnoissani monikulttuurisuusharjoittelun Joutsenon vastaanottokeskukseen ja silloin minulle syntyi tunne siitä, että kyseiseen paikkaan olisi haastavaa ja antoisaa tehdä pidempikestoinen hanke. Tämä ajatus jalostui vuosien aikana, ja lopputuloksena on tämä opinnäytetyö. Aiheen valikoitumisen myötä työlle syntyivät selkeät rajaukset: tarkoituksena on selvittää perhetyön tarpeita Joutsenon vastaanottokeskuksessa ja kehittää niiden tarpeiden pohjalta toimintaa, joka palvelee turvapaikanhakijaperheiden tarpeita. Työssä selvitetään vastaanottokeskuksen työntekijöitä haastattelella vastauksia tutkimuksellista kehittämistoimintaa ohjaaviin kysymyksiin: Miten perhetyötä voidaan kehittää Joutsenon vastaanottokeskuksessa? Minkälaista perhetyötä vastaanottokeskuksen työntekijät kokevat asiakkaidensa tarvitsevan? Minkälaisia työmenetelmiä ja työkaluja vastaanottokeskuksen työntekijät toivovat saavansa perhe-työhön? Minkälaista toimintaa vastaanottokeskuksissa voidaan toteuttaa turvapaikanhakijaperheille?

Aihe on ajankohtainen, koska Joutsenon vastaanottokeskus on Suomen suurin kauttakulkuvastaanottokeskus ja heidän asiakkainaan on paljon lapsiper-

heitä. Lapsien oikeudesta tulla huomioiduksi puhutaan Suomessa paljon. Suomalaislapsien kohdalla lapsilähtöisyys toteutuu turvapaikanhakijalapsia paremmin: heillä on subjektiivinen oikeus päivähoitoon, esikoulu kuuluu kaikille suomalaislapsille ja vanhempien käydessä koulussa tai töissä lapsi pääsee hoitoon, kerhoon tai päiväkotiin. Näin ei ole turvapaikanhakijoilla. (Vesivalo 2013.) Perhetyössä suomalaislasta kuullaan ja kuunnellaan erillisenä asiakkaana ja henkilönä, joko suoraan tai välillisesti perhetyön osana. (Hurtig 2003, 182–183.) Perhetyön sisällöt turvapaikanhakijaperheiden kanssa ovat usein erilaisia, kuin mitä suomalaisperheissä tehdään ja tarpeet hyvin erilaisia, siksi tuon tarpeen selvittäminen on tärkeää (Lähteenmäki 2010). Työn rajausten vuoksi päätin haastatella työntekijöitä turvapaikanhakijoiden sijaan, koska heidän lähtökohdistaan jo pelkästään perhetyön määrittelemisen ja selittämisen voisi olla haastavaa ja ongelmallista. Lisäksi työntekijöillä on vuosia töitä tehneenä paljon näkemyksiä siitä, minkälaisista ongelmista perheet kärsivät ja millaista tukea tarvitsevat.

Valitessani opinnäytetyöni aiheen tiesin, että monen on vaikeaa ymmärtää valintojani ja minun on täytynyt perustella syitäni juuri tämän aiheen valinnalle. Eräs tuttavani sanoi minulle suoraan, että miksi ihmeessä teet NIIDEN kanssa töitä, eikö suomalaisista olisi löytynyt parempaa kohdetta? Tämä reaktio on tavallinen ja pureutuu lähelle suomalaisen median ja yhteiskunnan luomaa kuvaa turvapaikanhakijoista, heidän oikeuksistaan ja toiminnastaan Suomessa. Jokainen lienee joskus kuullut sanottavan, että enemmän turvapaikanhakija saa rahaa kuin Suomessa opiskelija. Tai, kyllä heillä on varaa ostaa uusia kännyköitä. Unohtamatta niitä lastenrattaita, joista tuli kohu kun kokoomuksen valtuustoryhmän puheenjohtaja kritisoi sitä, miksi maahanmuuttajaperheet saavat ostaa uudet vaunut sosiaalituella, jos suomalaiset perheet kierrättävät vanhoja vaunuja (Korkman 2014). Todellisuus, kuten tästäkin työstä voi lukea, on hyvin erilainen.

Suomalaisen yhteiskunnan keskusteluissa turvapaikanhakijat kuvataan usein negatiivisessa sävyssä, journalismissa kuvataan turvapaikanhakijoita aktiivisina maahan pyrkijöinä ja toisaalta järjestelmää hyväksikäyttävinä henkilöinä. Suomalainen ajankohtainen keskustelu tarvitsisi uutta suuntaa, jotta turvapai-

kanhakijoiden elämää ymmärrettäisiin paremmin ja heistä luotua julkisuuskuvaa saataisiin parannettua. (Horsti 2009, 77–86.)

Turvapaikanhakijat tulevat Suomeen rankoista lähtötilanteista, joissa he ovat usein kärsineet sodista, vainoista, pahoinvoinnista, äärimmäisestä köyhyydestä ja ovat pelänneet elämänsä ja perheensä hyvinvoinnin puolesta. Usein heillä on traumoja, pahoinvointia, pelkotiloja ja ahdistusta tulevaisuudesta ja usko parempaan elämään voi olla heikkoa tai olematonta. (Turvapaikanhakijat lastensuojelun asiakkaina n.d.) Jane Clevelandin ja Cecile Rosseaun (2013,413.) mukaan tietyt turvapaikanhakijaryhmät ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Heitä ovat mm. lapset, raskaana olevat naiset sekä henkilöt, jotka ovat kokeneet vakavia traumoja. He tarvitsevat kunnioitusta, tukea ja oikeudenmukaista kohtelua.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu käsitteistä ja ilmiöistä turvapaikanhakuprosessissa, turvapaikanhakijoiden vastaanottokäytännöistä, perhemääritelmistä monikulttuurisessa kontekstissa ja perhetyöstä monikulttuurisesta näkökulmasta. Tutkimusosiossa selvitän, mitä kartoittavat haastattelut antavat työn kehittämisen lähtökohdiksi ja kehittämisosiossa on nähtävillä lopputulokset tämän opinnäytetyön kehittämistoiminnasta. Lopuksi pohdin työn arviointia, eettisyyttä sekä jatkotutkimusaiheita.

2 TURVAPAIKANHAKUUN LIITTYVÄT KÄSITTEET JA ILMIÖT

Käyn tässä luvussa läpi käsitteitä ja ilmiöitä, jotka liittyvät turvapaikanhakemiseen. Määritelmät avaavat tämän opinnäytetyön sisältöjä ja auttavat ymmärtämään Suomen moninaista ja laajaa termistöä, joka liittyy käsiteltävään ilmiöön. Luvun lopussa tuon esille turvapaikanhakijoiden näkökulmia heidän elämänsä hyödyntäen erilaisia turvapaikanhakijoille tehtyjä tutkimuksia. Väitöskirjatutkimuksia ovat tehneet mm. Minna Lähteenmäki (2010) lapsista turvapaikanhakijoina ja Ilkka Pirinen (2008) turvapaikanhakijoiden terveydentilasta. Kati Turtiainen on (2008) liseniaattityönään tutkinut kiintiöpakolaisten luottamuksen syntymisestä ja Päivi Holland (2013) haastatellut graduunsa turvapaikanhakijoita hyvästä elämästä.

Vuonna 2013 Suomeen saapui 3238 turvapaikanhakijaa kymmenistä eri maista, joista yleisimmät kansalaisuudet olivat Irak, Venäjän federaatio, Afganistan, Somalia ja Syyria. (Vastaanottoyksikön tilastokatsaus 2013.) Vuoden 2014 luvut ovat vielä vajaita, mutta Suomeen saapuneiden kansalaisuuksien listan kärkeen on noussut yllä olevien maiden lisäksi Ukraina ja Nigeria. (Turvapaikanhakijat 2014.)

2.1 Turvapaikanhakijat ja hakuprosessi

Ulkomaalaislain mukaan turvapaikanhakija on henkilö, joka on hakenut suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta esimerkiksi vainotuksi tulemisen pelon vuoksi. Vainon syitä ovat etninen alkuperä, uskonto, kansalaisuus, yhteiskunnalliseen ryhmään kuuluminen tai poliittinen mielipide. Turvapaikanhakeminen edellyttää sitä, ettei voi turvautua oman maansa suojeluun. Turvapaikalla tarkoitetaan pakolaiselle turvapaikkamenettelyssä myönnettävää oleskelulupaa. Turvapaikka voidaan jättää antamatta sellaiselle hakijalle, jonka epäillään syylistyneen rikokseen rauhaa tai ihmisoikeutta vastaan, tehtyään muun

törkeään rikoksen ennen Suomeen saapumistaan tai YK:n vastaisen teon. (L 30.4.2004/301.)

Kansainvälisen määritelmän mukaan ihmiset, jotka kohtaavat väkivaltaa tai sen uhkaa poliittisten uskomusten, etnisen taustan, uskonnon, sukupuolen tai sukupuolisen suuntautumisen tai vastaavien syiden vuoksi, ovat oikeutettuja hakemaan suojelua muusta maasta. Siitä hetkestä lähtien, kun he hakevat turvapaikkaa, heillä on oikeus pysyä kyseisessä maassa turvapaikanhakijoina päätöksen tekoon asti. Kansainvälisen lain mukaan heitä ei voida rangaista siitä, että he ovat käyttäneet väärennettyjä asiakirjoja paetakseen vainoa. (Cleaveland & Rosseau 2013, 410.)

Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan turvapaikkaa eli pakolaisasemaa, toissijaista suojelua ja humanitaarista suojelua. Maahanmuuttovirasto määrittelee, onko turvapaikanhakija pakolainen, kun hänen hakemukseensa tehdään päätös. Pakolaisaseman saavat ne, joille annetaan turvapaikka tai jotka otetaan Suomeen pakolaiskiintiössä. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan myös toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella, mutta tällöin hänellä ei ole pakolaisasemaa. (Maahanmuuttovirasto 2014.)

Vainon ja turvapaikan hakemisen syiksi mainitaan muun muassa alkuperä, ryhmään kuuluminen tai pelko vainotuksi tulemisesta. Kuitenkin seksuaalisen suuntautumisen salaamista voidaan vaatia, tai sitä ei pidetä perustavana syyinä turvapaikan hakemiselle. Maailman pakolaisjärjestön (UNHCR) kansainvälisen suojelun johtaja Volker Türk kirjoittaa turvapaikanhakijoiden sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisen suuntautumisen vaikutuksista heidän suojelunsa varmistamiseksi. Hän huomauttaa, että monet Euroopan maat Suomi mukaan lukien tulkitsevat niin, että seksuaalisen suuntautumisen kertomisen tulisi olla hienotunteista ja tilannetajuista, jotta se estäisi vainotuksi tulemistä. Yhdistyneissä kansakunnissa korkein oikeus kuitenkin kumosi päätöksen jo vuonna 2010, koska se heikentää turvapaikanhakijakäytäntöjä. Kenenkään ei tulisi joutua tilanteeseen, jossa on piilotettava tai muokattava omaa identiteettiään, ettei tulisi vainotuksi. (Türk 2013, 5-6.)

Suomessa turvapaikanhakuprosessi käynnistyy kun ulkomaalainen saapuu Suomeen ja ilmoittaa rajahenkilöstölle tai poliisille hakevansa Suomesta turvapaikkaa. Tuolloin hakija siirretään vastaanottokeskukseen tai yksityismajoitukseen ja poliisi tai rajavartiolaitos selvittää hänen henkilöllisyyttään ja matkareittiään Suomeen. Maahanmuuttovirasto järjestää turvapaikkapuhuttelun, jossa selvitetään perusteita siihen, miksi henkilö on hakenut turvapaikkaa. Turvapaikkapuhuttelun jälkeen odotetaan päätöstä. Jos turvapaikanhakija saa myönteisen päätöksen, hän saa oleskeluluvan Suomeen ja hänet sijoitetaan johonkin kuntaan tai hän itsenäisesti valitsee asuinkuntansa. Kielteinen päätös tarkoittaa sitä, että hakija käännytetään lähtömaahan. Dublin-päätöksellä turvapaikanhakija käännytetään takaisin siihen vastuunmäärittämissopimusta soveltavaan valtioon, josta hän on ensimmäisenä hakenut turvapaikkaa. Näitä valtioita ovat kaikki EU-maat ja lisäksi Norja, Sveitsi ja Islanti. Turvapaikanhakija voi valittaa päätöksestä Helsingin hallinto-oikeuteen. (Turvapaikanhakuprosessi 2014.)

Turvapaikanhakuprosessit eivät ole Euroopan maiden välillä yhteneväisiä, koska jokainen maa toimii eri tavoin ja niitä ohjaa maan politiikka turvapaikanhakupäätöksissä. Vuonna 2010 Kreikassa otettiin turvapaikkahakemuksia vastaan yhdessä paikassa muutaman kerran viikossa parikymmentä kerrallaan. Roomassa kesällä 2008 hakemuksia otettiin vastaan vain kymmenen jokaista lähtömaata kohti. Hakemuksen käsittelyn perusteena on saatavilla oleva tieto ja jokaisella eurooppalaisella maalla on omat tietokantansa. Oleskelulupien määrät vaihtelevat rajusti maittain: vuonna 2008 Kreikassa positiivisen päätöksen sai vain 0,3 % hakijoista, Puolassa 63 %. Sosiaaliturva turvapaikanhakijoille on hyvin erilainen, Suomessa turvapaikanhakijat kuuluvat sosiaaliturvan piiriin, Kreikassa he asuvat usein kadulla eikä heille makseta mitään avustuksia. (Leppäkorpi 2011, 49.)

Cleavelandin ja Rosseaun (2013, 415.) tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijat ovat sitkeitä ja voivat toipua vakavista traumaista, jos heidän käsittelynsä turvapaikanhakuaikana on nopeaa ja heille mahdollistuu asuminen, työ ja perheen yhdistyminen. Monissa maailman maissa turvapaikanhakijoiden olot ovat poikkeuksellisen huonoja ja heidän kohtelunsa heikkoa. Euroopan sisällä eri-

tyisesti Maltaa ja Kreikkaa on kritisoitu ihmisoikeusloukkauksista sekä lasten ja perheiden säilyttämistä vankiloiden kaltaisissa oloissa. (Farmer 2013, 16.)

Ulkomaalainen tarvitsee oleskeluluvan Suomeen voidakseen olla Suomessa yli kolme kuukautta. Poikkeuksena ovat EU-, ETA- ja pohjoismaiden asukkaat. Oleskelulupa voidaan myöntää monin eri perustein mm. suomalaisen syntyperän, opiskelun, perhesiteiden, työnteon tai humanitaaristen syiden vuoksi. Päätöksen oleskelulupahakemukseen tekee maahanmuuttovirasto. Ensimmäinen oleskelulupa on aina määräaikainen ja se myönnetään enintään vuodeksi kerrallaan. Pysyvän oleskeluluvan voi saada, kun on asunut yhtäjaksoisesti Suomessa vähintään neljä vuotta. (Oleskelulupa, n.d.) Vuonna 2013 turvapaikkajärjestelmässä oli kirjoilla 4055 ja turvapaikan sai 1827 ihmistä. (Turvapaikka- ja pakolaistilastot 2014.)

Käännyttämisellä tarkoitetaan henkilön poistamista maasta silloin, kun hän ei täytä luvallisen oleskelun edellytyksiä: oleskelulupaa tai kansainvälistä suojelua. Karkottaminen tapahtuu maahanmuuttoviraston esityksestä. Käännytykset tehdään suoraan lähtömaahan, jos henkilö on jättänyt ensimmäiset jälkensä tietokantaan Suomessa. Jos hän on saapunut jonkin muun EU-maan kautta, käännytetään hänet ns. Dublin päätöksellä vastuunmäärittämisasetuksen perusteella takaisin siihen maahan, josta hän on tullut Suomeen. (Leppäkorpi 2011, 161–163.) Maahanmuuttoviraston mukaan vuonna 2012 karkotusesityksiä tehtiin 442 henkilöstä, joista 273 karkotettiin. (Karkotusesitykset ja päätökset 2001–2013.)

2.2 Pakolaisena Suomessa ja maailmalla

Pakolainen on henkilö, joka on saanut turvapaikan Suomesta, pakolaiskiintiössä Suomeen saapunut ulkomaalainen tai heidän perheenjäsenensä. (L 30.4.2004/301.) Pakolaiskiintiössä voidaan ottaa Suomeen yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön pakolaisiksi määrittämiä ihmisiä tai muita kansainvälistä suojelua tarvitsevan ulkomaalaisen uudelleen sijoitusta. Kiintiö

määritetään vuosittain talousarviossa vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja se kohdennetaan valtioneuvostossa. (L 30.4.2004/301.)

Kiintiöpakolaisina maahan otetaan ulkomaalaisia, jotka ovat lähteneet kotimaastaan toiseen maahan pakoon kotimaansa tilannetta, mutta eivät voi jäädä sinne, jolloin heidät sijoitetaan kiintiöpakolaisina kolmanteen maahan. Kiintiöpakolaisia vastaanottaa nykyisin 25 maata. Vuodesta 2001 lähtien Suomeen on otettu vuosittain 750 kiintiöpakolaista. Vuonna 2013 kiintiöpakolaisten määrä nostettiin kolmellasadalla yhteensä 1050. Viime vuosina kiintiöpakolaisia on tullut Suomeen Kongon demokraattisen tasavallan kansalaisia Ruandasta, irakilaisia Syyriasta ja Jordaniasta, myanmarilaisia Thaimaasta sekä afganistanilaisia Iranista. Suomeen vuonna 2012 kiintiöpakolaisia tuli 734. (Kiintiöpakolaiset 2013.) Vuoden 2014 pakolaiskiintiötä on korotettu Syyrian pitkittyneen konfliktin vuoksi. Suomi vastaanottaa Syyriasta 500 kiintiöpakolaista vuonna 2014 ja yhteensä pakolaiskiintiön kautta Suomeen saapuvia on 1050. (Suomi valitsee kiintiöpakolaiset UNHCR:n päätöksestä 2013.)

Haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten huomioon tulisi UNHCR:n päätöksen mukaan olla ensisijaista. Maailman pakolaisjärjestön kehotuksensa on ollut, että jokaisen maan tulisi hyväksyä vuosittain vähintään kaksikymmentä toimintakyvyttöä tai vammaista hakijaa, joiden hakukriteerit eivät muuten täyttyisi. Vuonna 2010 kun artikkeli julkaistiin, Suomi ei noudattanut käytäntöä, mutta otti huomioon terveydelliset syyt sijoittamisessa. (Mirza 2010, 30–31.)

Maailman pakolaisuuden välittömät pääsyyt ovat sodat ja kansalaisten oikeuksien polkeminen ja riistäminen väkivalloin. Sodat jaottuvat kahteen pääryhmään: sisällissotiin ja valtioiden välisiin sotiin. Lisäksi välittömiä syitä pakolaisuuteen ovat luonnonkatastrofit ja taloudellinen hätä, joka usein näkyy nälkähätänä. Välittömien syiden lisäksi pakolaisuutta selittävät välilliset syyt, jotka usein kertovat miksi tietyissä maissa ajaudutaan sotiin ja väkivaltaan. Sotien ja sorron takana on usein poliittinen epävakaisuus, joka usein aiheutuu siirtomaavaltakauden perintönä. Taloudellinen epävakaisuus aiheuttaa köyhyyttä, joten köyhyys on usein kimmokkeena poliittisten taistelujen syntyyn, ihmisoikeuksien loukkaamiseen ja vainoihin, jotka aiheuttavat pakolaisuutta.

Lisäksi on nähtävissä kansallisuuksien, uskontojen ja vallan aiheuttamat syyt pakolaisuuden takana. Monien historian sotien takaa löytyy fanaattisia kansallisuusaatteita tai uskonpaloa. Kun kansallistunne muuttuu vihaksi toisia kansallisuuksia kohtaan ja usko yhteen Jumalaan vainoksi toisin uskovia kohtaan aiheutuu konflikteja, jotka pahimmillaan ajavat ihmiset kodeistaan ja maastaan. Kansa ja sotilaat voivat kuvitella taistelevansa oman kantansa puolesta, mutta johtaja taistelevat aina vallasta. (Vartiainen-Ora 1996, 21–22.)

Coxin ja Pawarin (2013,395.) mukaan pakolaisuus on yksi stressaavimpia ihmillisiä kokemuksia, koska pääsyyt pakolaisuuteen aiheuttavat laaja-alaista stressiä ja ahdistusta. Sodat, vainot, konfliktit, väkivalta sekä sosiaaliset ja taloudelliset romahdukset ovat pääsyytä pakkomuutolle. Pakolaiset pelkäävät oman elämänsä puolesta, mutta kokevat myös suurta häpeää ja avuttomuutta omasta tilanteestaan. He eivät kaipaa pelkästään suojaa, ruokaa ja terveydellistä ensiapua vaan tarvitsevat sosiaalisia oikeuksia, laillista suojaa ja rohkaisua, jotta he voivat säilyttää itsemääräämisoikeuden, arvokkuuden ja identiteettinsä.

2.3 Turvapaikanhakijoiden näkökulmia

Seuraavassa kappaleessa tuodaan esille turvapaikanhakijoiden näkökulmia elämiseen, asumiseen ja terveyteen. Myös turvapaikanhakijalasten äänet pääsevät kuuluviin. Mukana on tehtyjä haastattelu- ja kyselytutkimuksia, väitöskirjoja ja opinnäytetöitä sekä asiakaspalautekyselyn tietoja.

Aikuisille turvapaikanhakijoille tehtiin 17 vastaanottokeskuksessa loppukeväästä 2013 asiakaspalautekysely. Vastaajia kyselyyn oli 692 ja asiakaspalautteita oli tarkoitus käyttää toiminnan kehittämisen tukena. Kyselyssä selvitettiin perustarpeiden toteutumista ja kehittämisohjelmissa painotetaan ongelmia ehkäisevää ja hyvinvointia edistävää työtä. Asiakaspalautetta kerättiin asiakaskyselylomakkeella ja ryhmäkeskusteluilla. Keskeiset tulokset kertovat, että vastaanottokeskukset tuottavat asiakkailleen hyvin niitä asioita, joita kyselyssä tarkasteltiin: perustarpeiden toteutumisen näkökulmasta. Vastaanotto-

keskuksissa työskennellään haastavissa olosuhteissa, koska yleensä turvapaikanhakijoiden elämä sisältää huomattavia huonovointisuuteen altistavia tekijöitä. Turvallisuuden tunne on keskeinen perustarve turvapaikanhakijoiden keskuudessa ja sen puuttuminen tuo haasteita asiakastyöhön. Asiakaspalautteessa kartoitettiin henkilökuntaa ja heidän kykyään rakentaa hyviä asiakassuhteita, luottamusta, arvostusta, ystävällisyyttä, kiireettömyyttä ja yhdenvertaisuutta. (Vastaanottokeskuksen asiakaspalautteen yhteenveto, 2013.)

Turtiaisen (2008,31.) lisensiaattityön aiheena on ollut kiintiöpakolaisten luottamuksen syntyminen ennen ja jälkeen Suomeen tulon. Hänen tutkimuksensa havaittiin, että luottamuksen rakentamiseen uudessa maassa vaikuttaa avun ja korvaavien kokemusten saamiseen, omien toiveiden täyttyminen ammatillisesti, itsenäistymisen kokemukset sekä instituutioiden tarjoamaan turvallisuuden tunne. Suomen lait ja työhön pääsyn vaikeudet ovat selkeimpiä syitä sille, ettei luottamus rakennu suomalaiseseen yhteiskuntaan.

Asiakaspalvelukyselyssä henkilökuntaa pidettiin hyvänä ja kykenevinä luomaan turvallisuudentunnetta. Vastaanottokeskukset kykenevät vastaamaan hyvin asiakkaiden tuen tarpeisiin, vaikka kaikki palvelut eivät aina ole riittäviä, tai vastaa asiakkaiden toiveisiin. Palautteen perusteella asiakkaat tuntuivat kaipaavan enemmän tietoa Suomesta, hyvinvoinnista, terveydestä ja Suomessa asumisesta. He kokivat vastaanottokeskuksissa yksinäisyyttä ja kaipaivat enemmän tekemistä, apua ja tukea. Yhteenvetona palautteessa on se, että turvapaikanhakijoille olisi tärkeää järjestää käytännön toimintaa ja mielekästä tekemistä, joka loisi edellytyksiä ihmisten väliselle sosiaaliselle tuelle. (Vastaanottokeskuksen asiakaspalautteen yhteenveto, 2013.)

Lähteenmäki (2010, 95–101, 181–182.) on tutkinut väitöskirjassaan lapsia turvapaikanhakijoina. Hänen mukaansa vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijan elämä on toisaalta aktiivista äänessä olon aikaa ja toisaalta hiljenemistä ja kärsimistä. Pelot, syrjimiskokemukset ja epävarmuus jatkuu samankaltaisena kuin ennen Suomeen saapumista. Lasten elämään vaikuttavat useat siirtymiset vastaanottokeskuksista toiseen, vanhempien pahoinvointi ja jaksamattomuus, asumisahtaus sekä asumisyhteisössä tapahtuvat järkyttävät asiat. Lasten elämää vaikeuttavat turvapaikkaprosessien pitkittyminen, kotitöiden ja

vastuun kantamien kotona, ystävien vähäisyys ja vähienkin nopea vaihtuminen. Tutkimuksessa huomattiin se, että lapsen hyvinvointiin, turvallisuuden tunteeseen vaikuttivat turvapaikkapäätösten saannit, niiden ihmisten osalta, jotka olivat tekemisissä lapsien ja lapsiperheiden kanssa. Päätökset eivät siis vaikuta vain yhteen ihmiseen tai perheeseen, vaan muuttavat tunnetilaa myös muiden perheiden kohdalla. Turvapaikanhakijalapset toivovat itse esiopetukseen ja kouluun pääsyä, kerhotoimintaan ja retkiin osallistumista ja näiden mahdollistaminen vähentää lasten stressiä ja turhaantumista.

Pirinen (2008, 180–207.) on puolestaan väitöskirjassaan tutkinut turvapaikanhakijoiden terveydentilaa. Hänen tutkimuksessaan nousi esille, että turvapaikanhakijoiden terveystutkimukset on rajattu vain akuuttien ja välttämättömien tapausten hoitoon, joten tarkasta terveydentilasta on vaikeaa saada tietoa. Turvapaikanhakijat kärsivät moninaisista oireista, jotka näkyvät fyysisinä kipuina kuten päänsärkyinä, vatsakipuina sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauksina. Lisäksi he kärsivät depressioista, ahdistuneisuudesta ja unihäiriöistä.

Holland (2013, 43–44,64.) on graduunsa haastatellut nuoria turvapaikanhakijoita hyvän elämän mahdollisuuksista Suomessa ja kysynyt, mitä odotuksia heillä oli Suomeen tullessaan. Tärkein odotus oli se, että pääsisi johonkin turvalliseen maahan. Harva turvapaikanhakija on tullessaan tietoinen siitä, että turvapaikkapäätöksen odottaminen voi viedä kuukausista vuosiin. Hollandin mukaan turvapaikanhakijoiden ajatus siitä, mitä hyvä elämä olisi Suomessa, koostuu oleskeluluvan saannista, turvallisuuden tunteesta, perheen läsnäolosta, asunnosta, kielen oppimisesta ja työpaikasta

3 TURVAPAIKANHAKIJOIDEN VASTAANOTTO

Tässä luvussa käyn läpi turvapaikanhakijoiden vastaanottokäytäntöjä yleisesti sekä esittelen Joutsenon vastaanottokeskuksen toimintamallit sekä ihmiskaupanhuhrien auttamisjärjestelmän. Lisäksi vertailevissa tutkimuksissa käy ilmi erilaisia toimintamalleja Suomen ja muiden maiden vastaanottoyksiköiden välillä.

3.1 Yleistä prosessista

Turvapaikanhakijoiden vastaanottopalveluina ovat tilapäinen majoitus turvapaikkaprosessin ajaksi vastaanottokeskuksissa, akuutti sairaanhoito ja sosiaalipalvelut, jotka sisältävät vastaanottorahan. Tulkkipalvelut, lainopillinen neuvonta, työ- ja opintotoiminta ja perusopetusikäiselle lapsille peruskouluopetus, kuuluvat myös vastaanottopalveluihin. (Vastaanottoyksikön tilastokatsaus 2013.)

Uusi turvapaikanhakija majoitetaan kauttakulkukeskukseen, joita ovat Helsingin, Turun, Oulun ja Joutsenon vastaanottokeskukset. Turvapaikanhakija on keskuksessa kunnes maahanmuuttokeskus ja poliisi ovat suorittaneet turvapaikkatutkinnan ja kuulustelun. Näiden jälkeen henkilö siirtyy odotusajan vastaanottokeskukseen odottamaan päätöstä. Tiedot asiakkaista siirtyvät sähköisesti rekisterien mukana. Vastaanottokeskuksia ylläpitävät valtio, kunnat ja Suomen punainen risti. Vuonna 2013 valtiolla oli kaksi vastaanottokeskusta, Joutsenossa ja Oulussa. Kunnallisia keskuksia olivat Helsingin, Metsälän, Kotkan, Vaasan, Oravaisten ja Kajaanin vastaanottokeskukset. Suomen punainen risti pyöritti Siuntion, Turun, Punkalaitumen, Ruoveden, Lammin, Kristiinankaupungin, Kontioniemen, Ruukin, Rovaniemen ja Kemin keskuksia. Vuoden 2014 aikana toimintansa lopettavat Siuntion, Ruukin ja Punkalaitumen yksiköt. Lisäksi turvapaikanhakijoita on ryhmäkodeissa ja tukiasumisyksiköissä sekä normaaleissa vuokra-asunnoissa, joilla pyritään lisäämään itsenäistymistä ja mahdollisuutta normaaliin elämään. (Mt.)

Alla olevassa taulukossa on nähtävillä vastaanottokeskusten tunnuslukuja vuodelta 2013.

Taulukko 1: Vastaanottokeskuksen tunnuslukuja vuonna 2013

Vastaanottokeskusten tunnuslukuja	Vuonna 2013
Turvapaikanhakijoita yhteensä	3535
Yksin saapuneita alaikäisiä	95
Vastaanottokeskuksissa asui	2570 (73 %)
Yksityismajoituksessa	966 (27 %)
Majoitus vastaanottokeskuksessa	48€/vrk
Majoitus yksityisesti	14€/vrk
Majoitus ryhmäkodeissa	233€/vrk
Säilöönottoyksikkö	179€/vrk

(Mt.)

Suomessa toimii kaksi säilöönottoyksikköä, joihin ulkomaalainen voidaan ottaa esimerkiksi silloin kun on odotettavissa, että hän piiloutuu välttääkseen käännättämisen ja maasta karkottamisen. Metsälässä Helsingissä on paikkoja 40 ja Joutsenon vastaanottokeskuksen säilössä on 30 asiakaspaikkaa. (Mt.)

Kansainvälisesti säilöönottoyksiköitä kritisoidaan paljon, koska niiden olot ovat epäinhimillisiä ja verrattavissa vankiloihin. Ruotsissa säilöt ovat inhimillisempiä, niissä asukkaat saavat käyttää kännykkää ja internetiä, käydä ulkona valvotusti ja pukeutua omiin vaatteisiinsa, toisin kuin monissa muissa maailman maissa. Kuitenkin haastatteluissa on selvinnyt, että parempilaatuisuudestaan huolimatta säilöönottoaika aiheuttaa mielenterveysongelmia ja pidätetyt kaipaavat keskusteluapua ja kokevat itsensä avuttomiksi, vaikka laitosten ulkoiset puitteet ovat paremmat. (Puthooppambil, Maina-Ahlberg & Bjerned 2014.)

3.2 Joutsenon vastaanottokeskus

Joutsenon vastaanottokeskus on Suomen suurin yksittäinen vastaanottokeskus ja se on toiminut vuodesta 1990 Tiurunniemessä. 2012 toukokuussa vastaanottokeskus siirtyi Konnunsuolle, vanhan vankilan tiloihin. Lisäksi vastaanottokeskuksen yhteydessä toimii ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmä ja syksyllä 2014 Konnunsuolle aukesi säilöönottokeskus, jossa on 30 paikkaa.

Toiminta vastaanottokeskuksessa perustuu Suomen lakiin ja jokainen ulkomaalainen on Suomessa ollessaan Suomen lakien alainen. (Vesivalo, 2013.)

Tilat ja palvelut

Vastaanottokeskuksessa majoitus on asuntoloissa, joissa on neljässä kerroksessa 50 huonetta ja jokaisessa majoittuu 4 turvapaikanhakijaa. Lisäksi alueella on 8 puista paritaloa, joissa majoittuvat turvapaikanhakijaperheet. Vastaanottokeskus toimii ruokapalvelukeskuksena, joka huolehtii turvapaikanhakijoiden ruokapalvelusta. Päivittäin vastaanottokeskuksella tarjotaan lounas kello 11.00. ja päivällinen 16.00. Lisäksi päivälliseltä jokainen saa mukaansa iltapala- ja aamupalatarvikkeet. Asiakkaille maksetaan vastaanottoraha kerran kuukaudessa. (Mt.)

Taulukko 2: Vastaanottoraha turvapaikanhakijalle 1.1.2014 alkaen

VASTAANOTTORAHA TURVAPAIKANHAKIJALLE	1.1.2014 ALKAEN
Yksin asuva tai yksinhuoltaja, jos ei ruokapalvelua	314,71€/kk
Yksin asuva tai yksinhuoltaja, jos on ateriapalvelu	92,25€/kk
Muut yli 18-vuotiaat, jos ei ruokapalvelua	265,89€/kk
Muut yli 18-vuotiaat, jos on ateriapalvelu	75,97€/kk
Perheessä asuva alaikäinen lapsi, ei ruokapalvelua	200,74€/kk
Perheessä asuva alaikäinen lapsi, ateriapalvelu	75,97€/kk

(Vastaanottoraha 2013.)

Monissa maailman vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoiden olot muistuttavat vankilassa elämistä: turvapaikanhakijoita vartioidaan kameroihin ja vartijoin. Naiset ja miehet asuvat eri siivissä ja perheet erotetaan toisistaan eri asuinrakennuksiin, vaikka isät saavat tavata lapsiaan. Keskuksissa ei ole tekemistä turvapaikanhakijoille ja perusterveyspalvelut tarjotaan, mutta ei mielenterveyspalveluita. Tutkimuksen mukaan jo muutamien kuukausien vankeus aiheuttaa turvapaikanhakijoissa mielenterveysongelmia mm. traumaperäisiä stressihäiriöitä. (Cleaveland & Rosseau 2013, 415.)

Asiakkaat ja asiakastyö

Joutsenon vastaanottokeskuksessa on 300 asiakaspaikkaa ja keskuksen käyttökapasiteetti on korkea. Marraskuussa 2014 vastaanottokeskuksessa oli 268 asiakasta. Heistä perheitä on 31, joissa alaikäisiä lapsia on yhteensä 60. Joutsenon vastaanottokeskuksen avopuolella työskentelee 32 ihmistä, joista 4 ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmässä ja loput 28 vastaanottokeskuksella. Säilöönottoyksikössä työskentelee 20 ihmistä. Lisäksi Joutsenon opiston kautta vastaanottokeskuksella työskentelee neljä suomenkielen opettajaa ja lääkäri käy 1-2 kertaa viikossa. Kouluikäisille lapsille on järjestetty koulukyydit Joutsenon koulukeskukseen ja Pulpin kouluun, jossa he osallistuvat valmistavaan opetukseen. (Vesivalo, 2013.)

Turvapaikanhakijaperheiden ja lasten perustarpeita ovat majoittuminen, turvallinen paikka, kouluun pääsy, koulutuksen tukeminen, tuki ja apu lakiasioden hoitamisessa, traumojen ja ongelmien käsittelyssä, apua terveyden ongelmien kanssa sekä kulttuurillinen ja kielellinen herkkyyys vastaanottotyössä. (Newbigging & Nigel 2010, 19–20.) Turvapaikanhakijat pitävät lasten kouluun pääsyä tarpeellisena ja hyödyllisenä ja osaavat etsiä työntekijän, jonka vastuulla on lasten koulunkäynnistä huolehtiminen. (Vesivalo 2013.) Eräs turvapaikanhakija on sanonut, että ainoa asia, jota lapsilta ei voi viedä pois on koulu ja koulutus. He haaveilevat siitä, että saavat tarjota lapsilleen hyvän koulutuksen, jotta he voivat elää paremmin kuin vanhempansa. (Quintero 2009, 78.)

Vastaanottokeskuksessa sosiaalityöstä vastaa neljä työntekijää: yksi sosiaalityöntekijää, kaksi sosiaaliohjaajaa ja yksi etuuskäsittelijä. Heitä voi tavata ajanvarauksella sekä kahdesti viikossa päivystysvastaanotolla. Sosiaalityö tapaa kaikki vastaanottokeskuksen asiakkaat vähintään kerran ja käyvät läpi prosessiin liittyviä asioita. Yksi vastaanottokeskuksen ohjaajista on vastuulla lakiasioista ja avustaa mm. lakimiehen valinnassa. Turvapaikanhakijoilla on oikeus ensiapuluonteiseen sairaushoitoon. Joutsenon vastaanottokeskuksella työskentelee kolme terveydenhoitajaa ja säilöönottoyksikössä psykiatri-nen sairaanhoitaja. Lääkäri käy keskuksella kerran viikossa. Terveydenhoitajat tapaavat kaikki asiakkaat vähintään kerran, tekevät perusterveysseelvityksen ja käyvät tulkin kanssa läpi asiakkaan terveydentilan ja perustarpeet. Hoi-

tajia voi tavata neljästi viikossa päivystysaikana ilman ajanvarausta tai ajanvarauksella. (Vesivalo 2014.)

Akuutti sairaanhoito kuuluu Suomessa turvapaikanhakijoiden palveluihin, mutta muut terveyspalvelut eivät. Peter Hallas (2007) on tutkinut Tanskassa turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksessa vietettyä aikaa suhteessa mielenterveysongelmien syntyyn. Hänen tutkimuksessaan on huomattu, että pitkä asuminen vastaanottokeskuksessa lisää riskiä mielenterveysongelmien syntyyn, kasvattaa kirjoitettujen mielenterveystutkimusläheteiden määrää ja hoidon tarvetta. (Hallas 2007.) Turvapaikanhakijoita vastaanottavan maan on huomioitava hoidon tarve kahdesta syystä, ensinnäkin heidän terveydelliset tarpeensa ovat monimutkaisia johtuen heidän taustoistaan, tarjotut palvelut tuntemattomia oudossa maassa ja heillä on oikeus terveydenhuoltoon, muistuttavat Pieper, Clerkin ja Macfarlane (2011,1.) tutkimusartikkelissaan. Pirinen (2008, 205.) on sitä mieltä, että turvapaikanhakijalasten terveydentilaa ja terveyspalveluita tulisi tutkia lisää.

Elämä vastaanottokeskuksessa

Aasialainen Ruth kertoo kirjassa palasina maailmalla ajastaan vastaanottokeskuksessa näin: Uusi maa, kieli- ja olosuhteet, monikulttuurinen ympäristö, yhden huoneen asunto, yhteinen wc, kylpyhuone ja keittiö. Koko elämä oli aivan ylösalaisin. Olimme fyysisesti turvassa ja varmassa paikassa, mutta henkisesti oli vaikeaa hyväksyä kaikki vasten tahtoamme ja hallintaamme tapahtuneet muutokset. Elämä oli vaikeaa, koska emme tienneet mitä tulevaisuutemme olisi, miten eläisimme elämämme ja missä eläisimme sen. Turvattomuuden tunne ilman tietoa tulevaisuudesta ja turvapaikkapäätöksen odottaminen vuosia merkitsee saman epävarmuuden jatkumista. Muiden saamat kielteiset turvapaikkapäätökset pahensivat mielialaamme, miten meidän käy? Mitä meille tapahtuu? Psykologiset ongelmat kasvoivat päivä päivältä: pitkä ja pimeä talvi, ei ystäviä, sukulaisia, turvattomuuden ja tietämättömyyden kanssa eläminen. On hyvin vaikeaa ymmärtää pakolaisuutta, jos sitä ei itse käy läpi. (Harju 2003, 51–53.)

Elämä Joutsenon vastaanottokeskuksessa rakentuu ruokailujen ja työ- sekä opintotoiminnan ympärille, jotka rytmittävät turvapaikanhakijoiden elämää. Vastaanottoraha on pieni, joten suurin osa asiakkaista käy syömässä vastaanottokeskuksen ruokalassa. Aasukkaat osallistuvat työ- tai opintotoimintaan ja sitä tarjotaan vuorollaan kaikille asiakkaille. Kaikille 17–65-vuotiaille tehdään toimintaohjelma, johon jokainen sitoutuu. Ohjaajat ja opettajat seuraavat turvapaikanhakijoiden osallistumista ja osallistumattomuus voi vaikuttaa turvapaikanhakijan vastaanottorahan suuruuteen sitä alentavasti. Toimintaohjelmien teko perustuu vastaanottolakiin ja tällä hetkellä ainoastaan yksinhuoltajavanhemmat, joilla on alle kouluikäisiä lapsia jäävät toimintaohjelman ulkopuolelle, koska alle kouluikäisille lapsille ei ole päivähoitoa. (Vesivalo 2014.)

Kanadassa Montrealissa on tutkittu turvapaikkaa hakevien perheiden haasteita ja ongelmia. Aineistoista käy ilmi, että turvapaikkaa hakeville perheille suurin haaste on lasten päivähoidon puuttuminen. Tämä aiheuttaa sen, että perheillä, erityisesti perheen äideillä ei ole mahdollisuutta kielen oppimiseen, joka myöhemmässä vaiheessa mahdollistaisi työn teon ja opiskelun ja se voi johtaa sosiaaliseen eristäytymiseen. (Morantz, Rousseau, Banerji, Martin & Heymann 2012, 325.) Hollandin (2013, 58.) tutkimuksen mukaan Vastaanottoyksiköissä asuminen koetaan laitostavana, ahdistavana ja oloa verrataan vankilassa olemiseen, koska siellä ollaan eristettynä omassa yhteisössä ja erillään muusta yhteiskunnasta. Turvapaikanhakijoiden piirteiksi määrittyvät riippuvaisuus, toimintakyvyttömyys, avuttomuus sekä pakolaisrooli.

Vastaanottokeskus sijaitsee Konnunsuon vanhassa vankilassa Joutsenossa, Lappeenrannassa. Lappeenrannan keskusta on matkaa 25km ja lähimpään kauppaan Joutsenon keskusta on 13km. Kolmesti viikossa Konnunsuolta kulkee linja-auto Lappeenrannan keskusta ja sen käyttö maksaa asiakkaalle 2€/kerta. Lisäksi vapaa-ajan toimintaa vastaanottokeskuksella on internet-huoneen käyttö, johon voi varata ajan vastaanotosta, kuntosali- ja liikuntasali, johon on käyttövuorot. Leikkihuone on auki kerran viikossa ja vanhemmat voivat tulla sinne lastensa kanssa. Keskuksen tiloissa toimii kirpputori, josta asiakkaat voivat ostaa itselleen vaatteita, leluja ja tarvikkeita. Vastaanottokeskuksella saa käydä vieraita, heidän tulee ilmoittautua toimistossa tullessaan ja

lähtiessään ja poistuttava vastaanottokeskuksesta kello 22.00 mennessä. (Vesivalo 2014.)

3.3 Ihmiskauppa ja uhrien auttamisjärjestelmä

Ihmiskauppa tarkoittaa ihmisen siirtämistä seksuaalisen tai työn hyväksikäyttöä varten orjuuden kaltaisiin oloihin pakolla tai erehdyttämällä. Vuodesta 2006 lähtien Suomessa on myönnetty väliaikaisia oleskelulupia viranomaisten kanssa yhteistyötä tekeville ihmiskaupanuhreille. Lupaa jatketaan vain, jos tutkinnasta seuraa tuomio ihmiskaupasta. (Himanen & Könönen 2010, 34–35.) Ihmiskaupan uhri on henkilö, jonka voidaan perustellusti epäillä joutuneen ihmiskaupan uhriksi. (L 30.4.2004/301.)

Palmeron yleissopimukseksi kutsuttu YK:n huumeiden ja rikollisuuden vastaisen toimiston määritelmä tarkentaa ihmiskaupan määritelmää lisäämällä pakottamisen ja erehdyttämisen lisäksi värväyksen, kuljettamisen, siirtämisen, kätkemisen tai vastaanottamisen voimankäytöllä uhkaamisen ja voimankäytön, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen. Hyväksikäytöksi katsotaan toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muut orjuuden kaltaiset käytännöt ja sen kaltaiset olot tai elinten poistaminen. Kun on kyse lapsesta, värväys, kuljetus, siirtämien, kätkeminen ja vastaanottaminen lasketaan ihmiskaupaksi, vaikka pakottamista tai orjuuttavia oloja ei olisi. Lapsi on alle 18-vuotias henkilö. (Chalke & Blair 2011, 12–13.)

Suomessa ihmiskaupan uhrien auttaminen on keskitetty Joutsenon vastaanottokeskukseen marraskuusta 2006 alkaen. Lain mukaan vastaanottokeskuksen johtaja tekee päätökset auttamisjärjestelmään ottamisesta ja päättymisestä. Auttamisen sisällöt suunnitellaan tapauskohtaisesti ja palvelut voivat olla muun muassa neuvonta, ohjaus, kriisiapu, sosiaali- ja terveyspalvelut, asumis- turvallisuuspalvelut sekä taloudellinen tuki joko vastaanottorahana tai toi-

meentulotukena. Vuonna 2012 auttamisjärjestelmään ehdotettiin 63 ihmistä, joista mukaan otettiin 48. Heistä 65,5 % uhreista oli työperäisiä ja seksuaalisen hyväksikäytön uhreja n. 31 %.(Vastaanottoyksikön tilastokatsaus 2012.) Ylitarkistaja esittää vastaanottokeskuksen johtajalle mahdolliset asiakaspaukset ja johtaja tekee päätökset ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään pääsemisestä. (Ruokoniemi, 2014.)

Joutsenon vastaanottokeskuksen työntekijöiden mukaan tyypillinen ihmiskaupan uhri on työperäisesti hyväksikäytetty henkilö, joka työskentelee ravintolatai puutarha-alalla ja hän on todennäköisimmin lähtöisin Kaakkois-Aasiasta. Seksuaalisesti hyväksikäytetty henkilö on todennäköisimmin kotoisin Länsi-Afrikasta ja hän on usein oleskellut huomattavia aikoja muualla Euroopassa ja usein uhrilla on turvapaikanhakijatausta. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastokatsaus 2012.)

Smitin (2011) Hollannissa tekemän tutkimuksen mukaan työperäinen ihmiskauppa on maailmassa lisääntymässä, koska maailmanpoliittinen tilanne vaikuttaa siihen, että yhtä suurempi määrä ihmisiä on valmiimpia ottamaan suurempia riskejä ansaitakseen elantonsa. Tekijät etsivät miehiä, naisia ja lapsia, jotka tarvitsevat vähän taitoja vaativia ja usein vaarallisia töitä. Tämä aspekti ihmiskaupassa tunnistetaan, mutta pääpaino uhrien tunnistamisessa ja auttamisessa on edelleen seksuaalisesti hyväksikäytetyissä uhreissa. (Smit 2011, 194–195.) Ihmiskauppaa esiintyy koko Suomessa, mutta erityisesti isoissa kaupungeissa, joissa on paljon maahanmuuttajia. Ihmiskaupan tunnistaminen on Suomessa edistynyt, mutta tietoisuutta on kasvatettava paljon, koska usein rikokset jäävät havaitsematta. (Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastokatsaus 2012.)

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä työskentelevät työntekijät, ylitarkastaja, tarkastaja, sosiaalityöntekijä ja sosiaalihojaaja kohtaavat ihmiskaupan uhreja ja jokaisen kanssa käydään alkuinfo, jossa kerrotaan auttamisjärjestelmästä, miten se toimii, minkälaista apua ja uhri saa ja mihin on oikeutettu. Suuri osa asiakkaista asuu muualla kuin Joutsenon vastaanottokeskuksessa. Turvapaikanhakijat asuvat vastaanottokeskuksissa tai joissain tapauksissa yksityisissä majoituksissa. Ne ihmiskaupanuhrit, joiden oleskelulupa-asiat ovat

kunnossa, asuvat kunnissa ja kuuluvat tuolloin kuntien auttamisjärjestelmän piiriin. (Ruokoniemi, 2014.)

4 MONIKULTTUURISET PERHEET JA PERHETYÖ

Kysyin ystäväni lapselta, mikä hänen mielestään on perhe? Hän, nuori filosofin alku vastasi minulle: ” Perhe on onnellisuutta”.

4.1 Perhe monikulttuurisessa merkityksessä

Maailma voidaan karkeasti jakaa yksilölliseen ja yhteisölliseen kulttuuriin. Jaon peruste rakentuu perhekäsityksen ympärille, koska se vaikuttaa minäkuvaan, perhesuhteisiin ja toimintaan lähiympäristön kanssa. Yksilöllisessä kulttuurissa ihmisen minäkäsitys ja maailmankuva ovat minäkeskeisiä. Perhekäsityksenä on ydinperhe. Yhteiskunta rakentuu sen oletuksen varaan, että jokainen huolehtii itsestään ja ydinperheestään. Yhteiskunnan tehtävänä on huolehtia heikko-osaisista ja vanhuksista. Yksilölliseen kulttuuriin kuuluvat Länsi- ja Pohjois-Eurooppa, Pohjois-Amerikka ja Australia. (Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri n.d.)

Yhteisökeskeinen kulttuuri on ”me-keskeinen.” Identiteetti ei perustu yksilöön vaan ryhmän ympärille. Yhteisö ei ole vain ydinperhe vaan se voi laajasti käsittää heimon, klaanin, suvun tai kyläyhteisön. Ydinperheeseenkin kuuluu vähintään sukulaiset useasta polvesta. Yhteisön etu on sen jäsenten etu ja yhteisön tarpeet menevät yksion edelle. Yhteisökeskeisissä kulttuureissa jokaisella on yhteisössä oma roolinsa, joiden mukaan oletetaan toimivan. Näissä kulttuureissa tapoihin kuuluu vanhempien ja auktoriteettien kunnioitus ja heikko-osaisimmista huolehtiminen on perheen vastuulla. Taloudellinen huolehti-

minen ei lakkaa avioitumisen myötä, vaan perheessä huolehditaan omista ja puolison sisaruksista, vanhemmista ja suvusta. Yhteisöllinen kulttuurin maihin kuuluvat Etelä- ja Keski- Amerikka, Afrikka, Aasia sekä Itä- ja Etelä-Eurooppa eli noin 70 % maailman väestöstä. (Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri n.d.)

Lasten kasvatukselliset asiat vaihtelevat ihmisen kulttuurisen kasvatuksen mukaan, riippuen siitä, oletko kasvanut yksilöllisessä vai yhteisöllisessä kulttuurissa. Alla olevassa taulukossa on nähtävillä kasvatuksen eroavaisuuksia.

Taulukko 3. Yhteisöllisen ja yksilöllisen kulttuurin erot

YKSILÖLLINEN KULTTUURI	YHTEISÖLLINEN KULTTUURI
Vapaahko kasvatus	Lasten osallistuminen työn tekoon
Lapsella mahdollisuus itsenäisyyteen ja omiin valintoihin	Vanhempien kunnioitus tärkeää
Perheen vuorovaikutus vapaata ja avointa	Vuorovaikutus perheen sisällä muodollista
Sosiaalisen käyttäytymisen mallit ka- vereilta	Sosiaaliset mallit vanhemmilta

(Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri, Taulukko n.d.)

Hannerzin (2003, 216–225.) mukaan monikulttuurisuus on yksi puhututtavimista kulttuuripuheen muodoista. Tämä viittaa kulttuurien monimuotoisuuteen, mutta myös kiinnostukseen kulttuuristen eroihin ja kollektiiviseen, yhteisökeskeiseen identiteettiin. Yhteinen nimittäjä monikulttuurisuutta koskevissa näkemyksissä on se, että kulttuurien ymmärretään olevan yhteydessä valtaan. Kollektiivisuus, on se etnistä, rodullista tai jotakin muuta, määrittää kunkin kulttuurin sisäistä solidaarisuutta ja vaikuttaa sen autonomiaan ja oikeudentajuun. Kulttuurisen identiteetin käsitys liitetään yleisesti ajatukseen, että kulttuuri on yhtenäistä, selvärajaista ja muuttumatonta. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kulttuurin pysyvyys ja sen muuttuminen ovat kiinni ihmisten inhimillisestä toiminnasta.

4.2 Haasteita monikulttuurisessa perheessä

Monikulttuurisissa perheissä haasteet liittyvät samankaltaisiin tilanteisiin kuin valtaväestölläkin: Miten olla hyvä puoliso ja vanhempi? Miten kasvattaa lapsia ja opettaa heille hyviä arvoja? Kuitenkin kysymykseen vastausten löytäminen voi olla haastavampaa kuin valtaväestön kohdalla, koska esiin nousevat oman kulttuurin piirteet ja toisaalta kantaväestön suhtautuminen. Kuinka paljon säilyttää oman kulttuurin piirteitä, opettaa kieltä ja tapoja, missä määrin omaksua enemmistöltä? Perheen roolit voivat muuttua rajusti maahan muuton myötä. Kun sosiaalinen status muuttuu, pohjakoulutuksella ei ole enää merkitystä ja kotoutuminen voi olla hidasta. (Ekholm & Salmenkangas 2008, 40–43.) Merja Aniksen (2008,43.) väitöskirjan mukaan perhe on ensiarvoinen tuen lähde ja perheen hajotessa menetetään tärkeä turvaverkosto, jota on vaikea korvata uudessa asuinmaassa. Perheiden on muuton yhteydessä sopeuduttava uuteen kulttuuriin, kieleen ja perheen jäsenten eriaikaiseen sopeutumiseen. Lasten kasvattaminen vaikeutuu, kun yhteiskunnan arvot voivat poiketa suuresti perheen arvoista. Tämä voi aiheuttaa liian tiukkaa kurin pitoa, konflikteja ja väkivaltaa. Perhesuhteiden kiristymisen taustalla on usein näköalattomuutta, stressiä, työttömyyttä, toimeentulovaikeuksia, taloudellista epävarmuutta ja perherooleissa tapahtuvia muutoksia.

Usein lapset sopeutuvat nopeammin ja oppivat kielen, joka voi vaikuttaa perheen sisäisten roolien muuttumiseen. Lapset joutuvat vanhempiensa tulkiksi ja vanhempien auktoriteettinsa kärsii. (Ekholm & Salmenkangas 2008, 40–43.) Lotta Kokkonen (2010,192.) on väitöskirjassaan samaa mieltä. Hänen mukaansa pakolaislapset oppivat uuden kielen vanhempiaan nopeammin ja toimivat erilaisissa tilanteissa vanhempiensa tulkkeina. Tämä aiheuttaa lapsien ja vanhempien roolien muuttumista ja valtasuhteiden muutoksia, jotka työntekijänä on tärkeä tunnistaa ja huomioida.

Monikulttuurisissa perheissä äidin ja isän roolit ovat usein hyvin erilaiset: äidin tehtävä on huolehtia lapsista, kodista ja perheestä, kun isän tehtävä on elättää perhe. Nämä roolit voivat muuttua Suomeen muuttamisen myötä, kun molempia vanhempia velvoitetaan ottamaan kasvatusvastuuta lapsista, miehen rooli

perheen elättäjänä kärsii, jos töitä ei löydy ja lapsen kasvaessa nuoreksi, voivat perheen odotukset olla ristiriidassa koulun ja yhteiskunnan odotusten kanssa. Tällaisia ristiriitoja ovat mm. koulunkäynti, päihteiden käyttö, pukeutuminen, vanhempien kunnioitus, muiden nuorten tapaaminen ja seurustelu, uskonto ja perinteiden noudattaminen sekä oman kielen merkitys. (Ekholm & Salmenkangas 2008, 40–43.)

Roosin (2009,132.) mukaan uuteen maahan muuttaminen on aina haasteellinen prosessi ja kototutuminen kulttuurishokkeineen voi aiheuttaa masennusta, unettomuutta ja muita fyysisiä tai psyykkisiä oireita. Kun aikuiset käyvät läpi omaa kototutumistaan, heidän vanhemmuutensa voi jäädä jalkoihin, koska voimat eivät enää riitä vanhemmuuteen. Monikulttuurisessa perheessä työtömyys, epätietoisuus tulevaisuudesta, perheen sisäiset ristiriidat ja syrjintäkokemukset ovat ongelmia, joiden parissa ammattilaiset joutuvat työskentelemään. (Liebkind & Jasinskaja-Lahti, 2000, 80.)

4.3 Perhetyö

Perhetyötä ja lastensuojelua ovat tutkineet väitöskirjoissaan mm. Johanna Hurtig (2003) ja Riitta Järvinen (2004) sekä Raija Hovi-Pulsa (2011) lisensiaattityössään. Heidän työnsä painottavat lasten hyvinvoinnin korostamista, ammatillista maahanmuuttotyötä ja asiakasnäkökulmaa, joiden tulisi olla lähtökohtina asiakastyön kohtaamisille.

Perhetyön peruslähtökohta on aina perheen elämästä lähtevissä tarpeissa. Tarpeita voivat olla mm. perheen toimintakyvyn ja vanhemmuuden tukeminen ja hyvinvoinnin lisääminen, lasten kehitys- ja kasvatuskysymykset ja elinolojen järjestäminen. Laajimmillaan perhetyöksi voidaan kutsua kaikkea perheiden parissa tehtävää työtä, vaikka työn profilointi helpottaa suunnitelmallisuutta ja kehittämistä. Toimintaympäristön määritelmän mukaan perhetyö voi jakautua mm. kuntien sosiaalitoimen perhetyöksi, neuvoloiden ja päiväkotien perhetyöksi, kolmannen sektorin perhetyöksi ja seurakuntien perhetyöksi. Lisäksi

perhetyön painopisteet vaikuttavat sen määrittämiseen: painottuuko perhetyö ehkäisevään, kriisi- vai korjaavaan työhön? Onko perhetyö osa perustyöhön kuuluva työmuoto vai perhekeskeisestä näkökulmasta tehtyä työtä? Onko perhetyö omaa itsenäistä työtä, jolle on omat työntekijät, työmuodot ja tehtävät? (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–31.) Uusimäen (2005,35.) mukaan perhetyö on tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa puututaan ja vaikutetaan jollakin tavalla perheeseen. Usein perhe on vähintäänkin velvoitettu, joskus jopa pakotettu ottamaan vastaan perhetyötä. Perhetyöllä tiedetään mihin pyritään ja työllä on tavoite, joka on haitan tai ongelman poistamista tai korjaamista.

Perhetyötä on toiminta, jota tehdään perhekeskeisesti ja –lähtöisesti, joten perhetyössä on kyse ajattelu- ja toimintamallista. Perhetyö on moniammatillista yhteistyötä, jossa on mukana perheen verkostojen lisäksi viranomaiset, jotka toimivat osana palvelujärjestelmää. Perhetyössä tehdään aina interventio perheeseen ja perhetyö on usein ennakkoimatonta ja ennalta arvaamatonta. Perheiden kanssa työskennellessä täytyy muistaa, että monimuotoisuus ja tunteet ovat vahvasti läsnä työssä. Työn tehtävänä on tukea arjen selviytymistä, rohkaista elämään eteenpäin sekä auttaa sietämään muutoksia ja erilaisuutta. Perhetyön tarkoitus on mahdollistaa sosiaalista, fyysisistä, emotionaalista ja taloudellista selviytymistä. Se mahdollistaa tasa-arvoisemman perhe-elämän edellytyksiä ja toimintamahdollisuuksia ja lisää toivoa ja iloa. Perhetyön tehtävänä on luoda luottamusta ja vähentää epäuskoa elämässä selviytymiseen. (Uusimäki 2005, 38–41.)

Lastensuojelulaki määrittää perhetyön yhdeksi avohuollon tukitoimeksi ja siihen kohdistuu lastensuojelullisia odotuksia. Lain tavoitteena on vähentää esimerkiksi huostaanottojen määrää, mutta kuntouttava perhetyö ei välttämättä vähennä huostaanottoja, vaikka sitä tarvitaankin turvaamaan lasten ja nuorten kehitystä. Perhetyö ei ole pelkästään lastensuojelua, koska sitä tehdään usein jo ennen kuin perheen tilanne on kärjistynyt pisteeseen, jossa tarvitaan lastensuojelun tukitoimia. Perhetyön moninaisuuden vuoksi työ on osin jäsentymätöntä, sillä sen muotoja ja toimintatapoja on moniulotteisuutensa vuoksi vaikeaa jäsentää. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen, 2007,

11–12.) Lastensuojelulain perustelut määrittelevät perhetyön mm. perheen kotona tehtäväksi perhetyöksi, perhetyöntekijän antamaksi keskusteluavuksi ja arjen toimintojen tukemiseksi. Perhetyö tukee vanhempia heidän kasvatustehtävässään, arvioi vanhemmuutta ja järjestää lapselle hyvinvointia tukevaa toimintaa. Perhetyö on sekä käytännön apua että psykososiaalista tukea. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Hurtig (2003, 182–183.) on tutkinut lasten paikkaa lastensuojelun käytännöissä. Lasten on vaikeaa tunnistaa oman elämänsä ongelmia ja ovat tuen tarpeessaan riippuvaisia vanhempien huolenpidosta. Työntekijöiden kyky tunnistaa ja huolehtia lapsen hyvinvoinnista tulisi olla lähtökohtana työlle. Lastensuojelun kehittämishankkeissa pyrkimys lasten parempaan huomiointiin on lähtökohtana, mutta ne vaativat tarkentamista. Lasten hyvinvointi ja tukeminen kiinnitetään perheen auttamiseen, jolloin lapsen auttamisesta tulee epäsuoraa.

Perhetyön prosessi on monivaiheinen ja jokaisen perheen kohdalla hyvin erilainen. Prosessi voidaan jakaa useaan vaiheeseen, jotka määrittävät yleisesti perhetyötä. Aloitusvaiheessa tarve perhetyölle ilmenee tai huoli perheestä herää. Perheen tilanne ja palvelujen tarve arvioidaan ja tehdään päätös perhetyön aloittamisesta, asetetaan tavoitteet ja tehdään suunnitelmat. Toteutusvaiheessa perhetyötä toteutetaan erilaisilla sisällöillä ja menetelmillä ja tarvittaessa käytetään erilaisia tukitoimia, välillä perhetyötä arvioidaan ja tarkistetaan perhetyön tarpeellisuutta. Lopulta perheen pärjätessä ilman tukea, päätetään perhetyö. (Järvinen ym. 2007, 74–82.) Hovi-Pulsa (2011, 108–109.) nostaa lisensiaattitutkimuksessaan esille arkilähtöisen perhetyön haasteiksi työntekijöiden työn rakenteet ja työyhteisön toimintamallit. Arkilähtöinen perhetyö vaatii työyhteisön yhteistoimintaa ja kykyä tehdä työtä asiakkaiden näkökulmasta.

4.4 Ennalta ehkäisevä, kriisi- vai korjaava perhetyö?

Ennaltaehkäisevää perhetyötä on perheen hyvinvoinnin ylläpito ja elämänmuutostilanteissa riskien ehkäisy; tuetaan perheen arkea ja autetaan heitä löytämään omat voimavaransa, jotka painottuvat varhaiseen tukemiseen. Ennaltaehkäisevän perhetyön asiakkaina ovat usein lasta odottavat perheet ja sellaiset perheet, joissa on pieniä lapsia. (Järvinen ym. 2007, 35.)

Lastensuojelullinen perhetyö on usein kriisityötä ja se on lastensuojelullista, suunnitelmallista ja tavoitteellista lapsen ja perheen tukemista. Sitä toteutetaan usein moniammatillisesti ja asiakasperheet tulevat perhetyön asiakkaiksi usein kun ongelmat ovat kriisiytyneet. Lastensuojelullisessa perhetyössä perhe voidaan velvoittaa ottamaan apu vastaan ja puuttua perheen elämään, vaikka he eivät itse ymmärtäisi avun tarvetta. (Järvinen ym. 2007, 43.) Reijosen (2005, 10.) mukaan lastensuojelun perhetyössä on aina huomioitava lastensuojelulainsäädännön edellyttävät tehtävät, siksi perhetyö ole kontrolloimaton perheen tukemiseen liittyvää työtä, sillä tehtävänä on lapsen edun turvaaminen.

Turvapaikanhakijaperheillä on yhtäläiset oikeudet lastensuojelun palveluihin kuin suomalaisillakin. Vastaanottokeskukset korvaavat lastensuojelullisista toimista syntyneet kulut, koska turvapaikanhakijoilla ei ole kotikuntaa. Heidän tehtävänä on järjestää tulkkaus asiakkaalle, jos lastensuojelun työntekijällä ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä. (Turvapaikanhakija lastensuojelun asiakkaana n.d.)

Kuntouttava ja korjaava perhetyö on erityisperhetyötä, jossa ammattilaiset työskentelevät yhdessä perheen kanssa jonkin erityisasian tai tilanteen ratkaisemiseksi. Kuntouttavan perhetyön asiakasperheillä ongelmat ovat kärjistyneitä ja kasautuneita, heidän lapsensa voivat olla sijaishuollossa ja perhettä on tuettu monilla erilaisilla sosiaali- ja terveyspalveluilla. Kuntoutuskokonaisuus rakennetaan perheen tarpeita ja tavoitteita vastaavaksi suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta noudattaen. (Järvinen ym. 2007, 46.)

Perhetyö voidaan jakaa välittömään tai välilliseen perhetyöhön. Välillinen perhetyö on yhden perheenjäsenen kautta tehtävää, jolloin vaikutukset tulevat koko perheeseen. Välitön perhetyö kohdistuu koko perheeseen yhteisönä. Perhetyössä on tärkeää huomioida se, että koko perheen tukeminen vaikuttaa lapseen ja lapsen kanssa työskentely vaikuttaa koko perheeseen. (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen & Tapio 2010, 27.)

4.5 Monikulttuurinen ohjaustyö perhetyön näkökulmasta

Vastaanottokeskuksessa asuva turvapaikanhakija on juridisesti rajoitetussa välitilassa, joka asettaa ehtoja monikulttuuriselle ohjaustyölle ja asiakkaiden toiminnalle. Välitiloja turvapaikkaprosessissa voidaan määrittää kaksi: ensimmäinen on juridinen ja syntyy asiakkaan odottaessa turvapaikkapäätöstä. Toinen on rakenteellinen rajoite, joka syntyy jos asiakas saa oleskeluluvan, mutta ei saa kuntapaikkaa. Ammattitaitoinen turvapaikanhakijoiden kanssa työtä tekevä tiedostaa nämä välitilat ja niiden vaikutuksen toimintamahdollisuuksiin. Turvapaikkaprosessin tila vaikuttaa asiakkaan kanssa tehtävään monikulttuuriseen ohjaukseen ja perushaasteena on toimia asiakkaan parhaaksi rajoituksista huolimatta. Monikulttuurinen ohjaus vastaanottokeskuksessa on toimimista jatkuvan muutoksen ja epävarmuuden keskellä. Työssä on aina läsnä tietoisuus turvapaikkapäätöksen ennakoimattomuudesta, koska ei voi tietää, onko turvapaikkapäätös myönteinen vain kielteinen. Asiakasta on tuettava näkemään molempien vaihtoehtojen realistiset mahdollisuudet. Ohjaustyötä tehdään paljon moniammatillisesti ja prosessin eri vaiheissa. (Miettinen ym. 2013, 177–181.)

Ohjaustyön painotukset ovat erilaisia juuri maahan saapuneilla, pitkään turvapaikanhakijoina olleilla ja oleskeluluvan saaneilla asiakkailla. Tilanteissa, joissa ei ole tietoa turvapaikkapäätöksestä on ohjaustyön perustehtävänä toimintakyvyn ylläpitäminen. Ensivaiheen ohjauksessa työntekijät antavat alkuvaiheen informaation vastaanottokeskuksen palveluista, säännöistä sekä turvapaikanhakijan oikeuksista ja velvollisuuksista. Asiakas voi erityistarpeitaan

varten varata henkilökohtaisia aikoja sosiaalityöntekijälle, terveydenhoitajalle ja lääkärille. Vastaanottokeskusten toiminnan laatukriteerinä toimii se, että asiakkaiden on saatava vähintään tarvitsemansa välttämättömät palvelut samoilla perusteilla. Lain määritelmä välttämättömistä sosiaali- ja terveyspalveluista on moniselitteinen ja jokainen työntekijät joutuu tehtävässään määrittelemään mitä se käytännössä tarkoittaa asiakkaiden kohdalla. Asiakkaan tausta ja tilanne tulee aina huomioida yksilöllisessä tuessa ja ohjauksessa kuitenkin huomioiden vastaanottokeskuksen palvelujen rajat. (Mts, 181–183.) Turvapaikanhakijoiden terveydentilaa ja mielenterveyden ongelmia ovat tutkineet mm. Ilkka Pirinen (2008) sekä Peter Hallas (2007). Heidän tutkimuksissaan on huomattu turvapaikanhakijoiden yleiset terveyden ongelmat ja mielenterveysongelmien laaja-alaisuus. Välttämättömät sosiaali- ja terveyspalvelut eivät heidän tutkimustensa mukaan ole riittäviä hoitamaan turvapaikanhakijoiden moninaisia ongelmia.

Uma Segalin ja Nazneen Mayadasin tutkimuksen tuloksina (2005,563.) turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenteleviltä työntekijöiltä odotetaan ammattilaista kykyä tunnistaa asiakkaiden elämäntilanteita ja historiaa, sosiokulttuurista perintöä, sensitiivisyyttä psyykkisten ongelmien tunnistamista sekä termistön tuntemusta. Työntekijöiden arvioinnin tulee sisältää asiakkaan sosiokulttuurisen integroitumisen tunnistamista, kykyä nähdä asiakkaan realistiset ja epärealistiset odotukset, ongelmanratkaisukykyä, perheen toimintamallien tunnistaminen asiakkaan perinteitä kunnioittaen ja asiakkaan työkyvyn, oppimiskyvyn ja motivaation arviointia.

Vastaanottokeskuksessa asuvan elämä on jatkuvaa odottamista: ensin odotetaan turvapaikkapuhuttelua, sitten turvapaikkapäätöstä ja päätöksen saamisen jälkeen joko käännytystä, päätöksestä valittamista tai myönteisen päätöksen saamisen jälkeen kuntaan sijoittamista. Odotusvaiheen ohjaustilanteissa merkityksellistä on asiakkaan kannustaminen odotuksen kestämisessä ja kotoutumisen tukeminen. Vastaanottokeskuksessa asumisajan pidentyessä asiakkaan tiedontarve kasvaa, ongelmat moninaistuvat ja tuolloin on vaikeampaa määritellä asiakkaille välttämättömiä palveluita. On yleistä, että asiakkaat ajattelevat tilanteen muuttuvan paremmaksi myönteisen päätöksen saamisen jäl-

keen, vaikka se on vasta alku yhteiskuntaan pääsulle. (Miettinen ym. 2013, 181–183.) Hollandin (2013,47.) haastattelut tukevat tätä ajatusta. Turvapaikanhakijoiden kokemusten mukaan elämä välitilassa on haastavaa, sillä oman elämän järjestämistä vaikeuttaa huoli perheestä ja saatavilla olevien palveluiden puutteellisuus.

Turvapaikanhakijoiden kokemukset ennen Suomeen saapumista ovat moninaisia. Taustalla voi olla vainoa, sotaa, kidutuskokemuksia, väkivallan kokemista, syrjintää ja riistämistä. Matka Suomeen on raskas ja monivaiheinen ja taakse on jäänyt suku, perhe, kulttuuri, kieli, kaikki tuttu ja turvallinen. Kaikkien näiden kokemusten jälkeen jaksaminen voi olla tiukilla ja tuottaa ongelmia selviytymiselle. Vanhemmuus voi olla kadoksissa ja lasten hoivaan ja huolehtimiseen liittyvät käsitykset hyvin erilaisia. Turvapaikanhaku prosessi on pitkä ja herkästi lisää riskejä kriiseihin ja jaksamattomuuteen. (Turvapaikanhakija lastensuojelun asiakkaana n.d.) Ruotsissa tehdyn haastattelututkimuksen mukaan turvapaikanhakijaperheet tarvitsevat perheterapiaa, jossa lapsien näkökulma tuodaan esille. Tärkeää on huomioida perheet kokonaisuudessaan ja ammattilaisten tulee kuunnella jokaisen perheenjäsenen näkökulmia. (Björn, Gustafsson, Sydsjö & Berterö, 2013, 8.) Puolestaan yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa määritetään, että turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävän työn tulisi olla perhekeskeisempää. Tämä tarkoittaa interventioiden tekemistä, perheiden näkökulmien tunnistamista ja työmuotoja, joilla voidaan tukea perheiden jaksamista traumojen ja väkivallan kohtaamisen jälkeen. Vanhempien ja lasten keskinäinen suhde turvapaikanhakijaperheessä on tutkimuksen mukaan poikkeuksellisen intensiivinen, eikä sille ole kehitetty interventioita. Tällaisten toimintojen kehittäminen tulisi tapahtua puhtaasti lapsi-vanhempisuhteen pohjalta, eikä joko vanhemman tai lapsen mielenterveyden tutkimisen ja hoidon kautta. (Weine, Muzurovic, Kulauzovic, Besic, Lezic, Mujagic, Muzurovic, Spahovic, Feetham, Warem, Knafl, & Pankovic 2004, 158.)

Suomalaisen tutkijan Riitta Järvisen (2004,159.) mukaan ammattilaisten on tiedostettava minkälaista apua ja tukea pakolais- ja turvapaikanhakija-asiakkaat tarvitsevat, kuka sen määrittää ja miten vastata näihin tarpeisiin

ammattillisesti? Miten huomioidaan ammattilaisen ja asiakkaan erilaiset kulttuuritaustat osana työtä?

Ekholmin ja Salmenkankaan mukaan (2008, 45–46.) Lastensuojelun työntekijälle monikulttuurisen perheen kohtaaminen on vaativaa, koska työntekijän haasteena on erottaa se, onko lapsen käytös kulttuurisidonnaista esimerkiksi Aasian maista tulevien lasten hiljainen ja vetäytyvä käytös, vai onko kyse lastensuojelullisesta tarpeesta. Ammattilaisen on opittava erottamaan ja tunnistamaan milloin on kyse kulttuurista, maahanmuuttoon liittyvistä vaikeuksista, väärinkäsityksistä tai vakavista ongelmista.

4.5 Perhetyö vastaanottokeskuksella

Tällä hetkellä vastaanottokeskuksen perhetyö on murrosvaiheessa. Se on aiemmin toisaalta ollut kohdennettua erityistä tukea tarvitseville ja toisaalta on tarjottu leikkihuonetoimintaa kaikille perheille. Työ on aiemmin toiminut siten, että asiakkaille tarjotaan mahdollisuutta tulla lastensa kanssa leikkihuoneeseen tiettyyn kellonaikaan ja lisäksi työntekijäresursseista riippuen on järjestetty erilaisia lasten leikkiryhmiä ja tapahtumia. Nämä ovat toimineet siten, että asiakkaille annetaan mahdollisuus tulla paikalle toimittamalla heille lappu, jossa on tapahtuman tai ryhmän aika sekä paikka ja asiakkaat ovat saaneet päättää, tulevatko he paikalle vai eivät. Varsinaista molemmille vanhemmille ja heidän lapsilleen tarjottua ja suunniteltua perhetyötä ei ole vastaanottokeskuksella ollut, muuten kuin harvakseltaan pidettyjä ryhmiä esimerkiksi äitivajumppaa ja erilaisia lasten ryhmiä. Vuosia sitten ennen työntekijöiden työn sisältöjen muutoksia, on keskuksella pidetty perheille enemmän erilaisia informatiivisia tapaamisia, mutta ne ovat jääneet työn sisältömuutosten vuoksi pois. (Vesivalo 2013.)

Vastaanottokeskuksella on syksystä 2013 lähtien suunniteltu perhetyön muutoksia. Uudet suunnitellut muutokset on tarkoitus toteuttaa niin, että työstä

tulee asiakaslähtöisempää. Perhetyöstä vastaavat ohjaajat tapaavat kaikki asiakasperheet heidän saavuttuaan vastaanottokeskukselle. Heitä ei ole tarkoitus kutsua tapaamiseen, vaan perhetyöntekijä käy jokaisen perheen luona yksitellen. Tarkoituksena on madaltaa kynnystä perhetyötä tekevän ohjaajan tapaamiseen. Tämä tapaamismalli ei leimaa ketään, koska työntekijä käy jokaisessa perheessä. Perheiden tapaaminen heidän omassa asuinympäristönsään helpottaa perhetyöntekijän havaintojen tekemistä, on helpompaa nähdä perheen ongelmatilanteita ja haasteita kotona kuin sovitus tapaamisessa neuvotteluhuoneessa. (Vesivalo 2013.)

5 OPINNÄYTETYÖN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

Pertti Alasuutarin (2001, 83.) mukaan metodologinen viitekehys määrittää, miten aineisto kannattaa kerätä ja millaista menetelmää analysointiin olisi hyvä käyttää. Toisin sanoen aineiston luonne asettaa rajat sille, millainen on tutkimuksen viitekehys. Teoreettisen viitekehyksen ja metodin tulee olla sopu- soinnussa.

5.1 Tutkimusstrategia

Tutkimusstrategia on menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuus ja tässä opin- näytetyössä se on tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tutkimuksellinen osio työssä koostuu laadullisista teemahaastatteluista ja niiden analyysistä. Kehit- tämistoiminta syntyy haastatteluista saatujen vastausten pohjalle.

Rantasen ja Toikon (2009, 31,34.) mukaan tutkimuksellisessa kehittämistoi- minnassa tavoitteena on käytännön kehittämistoiminta akateemisen tutkimuk- sen sijaan. Kehittämistoiminta asettaa ehdot tutkimukselliselle toiminnalle, koska kehittämien ei toteudu tutkimuksen ehdoilla, vaan tutkimus tukee kehit-

tämistoiminnan toteutusta. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa kehittäminen on ensisijainen velvoite suhteessa tutkimukseen.

Perustutkimus kehittää tietoa, jolla selitetään tai kuvaillaan tutkittavia ilmiöitä eikä siinä tähdätä käytännöllisiin tavoitteisiin, vaan vastataan kysymyksiin tietoa lisäämällä. Kehittämistoiminta sen sijaan tähtää aina muutokseen. Tavoitteena ovat jotkin paremmat tai tehokkaammat uudet mallit kuin aikaisemmat toimintatavat tai rakenteet. Tavoitteellisuus on keskeinen kehittämisen elementti. Lähtökohdat kehittämiselle ovat nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat tai uuden saavuttaminen. Kehittäminen voi kohdistua työntekijöihin tai heidän ammatilliseen osaamiseensa, jolloin tavoitellaan muutosta työntekoon tai menetelmiin. (Mts. 16–21.) Kehittämistoimintaan liittyy tiettyjä ominaispiirteitä, jotka tulee huomioida. Kehittämistoiminnassa luovuus nousee esille uusia ideoita kehitettäessä ja systemaattisuutta tarvitaan, jotta toteutukset saadaan vietyä loppuun. (Järvinen, Koivisto & Poikela 2002, 217.)

Opinnäytetyöni tutkimuksellista kehittämistoimintaa ohjaavina kysymyksinäni ovat: Miten perhetyötä voidaan kehittää Joutsenon vastaanottokeskuksessa? Minkälaista perhetyötä vastaanottokeskuksen työntekijät kokevat asiakaidensa tarvitsevan? Minkälaisia työmenetelmiä ja työkaluja vastaanottokeskuksen työntekijät toivovat saavansa perhetyöhön? Minkälaista toimintaa vastaanottokeskuksissa voidaan toteuttaa turvapaikanhakijaperheille? Nämä kysymykset ovat syntyneet tutkimus- ja kehittämisongelman ympärille, joka on perhetyön kehittäminen Joutsenon vastaanottokeskukselle.

Kehittämistoiminnassa sovelletaan tutkimuksen tietoa. Tutkimuksella tuotetaan uusia asioita ja tietoa, joita hyödynnetään käytäntöön. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa yhdistetään konkreettinen kehittäminen ja tutkimuksellinen lähestymistapa. Sillä pyritään luomaan käytännöllisiä interventioita, jonka päämääränä on saavuttaa uusia tai parannettuja menetelmiä tai palveluja. (Rantanen & Toikko 2009, 19–21.) Tutkimuksellinen kehittämistoiminta tarvitsee tuekseen perustutkimuksessa hankittua tietoa ja soveltavissa tutkimuksissa tuotettuja ideoita, -toimintoja ja malleja, joita kehittämistoiminta hyödyntää. Opinnäytetyöni on tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jonka tutkimuksellinen osio on toteutettu laadullisilla teemahaastatteluilla. Työni ensisijainen tavoite

on perhetyön kehittäminen Joutsenon vastaanottokeskukselle ja päästäkseni tavoitteeseen olen hyödyntänyt perustutkimuksella hankittua tietoa ja soveltanut sitä kehittämistoimintaan.

5.2 Tutkimusmenetelmät kehittämistyössä

Tämän opinnäytetyön tutkimuksellisen kehittämisen pohjana toimivat laadulliset teemahaastattelut, joilla kerättiin tietoa siitä, miten Joutsenon vastaanottokeskuksen perhetyötä voitaisiin kehittää. Tutkimuksellista kehittämistoimintaa tukevat haastattelut toteutettiin laadullisina teemahaastatteluina vastaanottokeskuksen työntekijöille tammikuussa 2014. Laadulliset haastattelut voidaan jakaa useaan erilaiseen lajiin. Tämän työn haastattelujen tarkoituksena oli hankkia tietoa ja tähdätä käytännön ongelmien ratkaisemiseen. Niillä kartoitettiin vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotta niiden pohjalta voitaisiin kehittää vastaanottokeskuksen toimintaa ja parantaa perhetyötä. Haastattelut olivat puolistrukturoituja, koska teemat haastattelulle olivat valmiina, mutten halunnut rajoittaa keskustelua pelkästään tiettyihin kysymyksiin.

Jari Metsämuuronen (2001, 38–42.) kirjassaan laadullisen tutkimuksen perusteet, jakaa haastattelut tiedonhankinnallisiin ja terapeuttisiin haastatteluihin. Tiedonhankintahaastattelut jakautuvat vielä kahtia käytännön haastatteluihin, joilla pyritään ratkaisemaan käytännön ongelmia sekä tutkimushaastatteluihin, joilla hankitaan systemaattista tietoa. Haastattelu on hyvä tiedonkeruun tekniikka muun muassa silloin kun kartoitetaan tutkittavaa aluetta. Puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu on käytännöllisin ja paras tapa tuottaa tietoa silloin, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita mm. arvoja ja perusteluja. Haastattelu kohdistuu aina ennalta rakennettuihin teemoihin, mutta kysymysmuotoja tai esittämisyjärjestystä ei ole ennalta muotoiltu.

Airaksisen ja Vilkan (2003, 63–64.) mukaan laadullinen tutkimusmenetelmä toiminnallisessa opinnäytetyössä on toimiva selvityksen toteuttamisessa silloin kun tavoitteena on ymmärtää ilmiötä kokonaisuudessaan, saada kirjoittamaton tieto ja ymmärrystä uskomuksista, haluista, ihanteista ja käsityksistä

ihmisten toiminnan taustalla. Toiminnallisissa opinnäytetöissä laadullinen tutkimusasenne on toimiva, kun pyritään toteuttamaan kohderyhmän näkemyksiin nojautuva idea. Kysymysten muotoilussa käytetään kysymyssanoja: mitä, miten ja miksi, jotta vastaaja voi kuvailla ja selittää käsityksiään. Teemahaastattelu on yksilöhaastatteluista käytetyin toiminnallisten opinnäytetöiden aineistokeruutapa. Haastattelutavan valinta tulee aina miettiä sen mukaan, kuinka tarkkaa tietoa toiminnallisen opinnäytetyön tueksi on tarpeellista saada.

5.3 Aineiston keruu ja analyysi

Perhetyön kehittämisen lähtökohdat kartoitettiin kahdeksalla teemahaastattelulla, jotka tehtiin tammikuussa 2014. Haastattelin kolmea eri työntekijäryhmää: sosiaalityöntekijöitä, terveydenhoitajia ja pakolaisohjaajia, joiden kanssa kartoitin sitä, miten he kokevat perhetyön, millaista sen pitäisi vastaanottokeskuksella olla, kenen sitä tulisi tehdä ja miten työtä pitäisi kehittää. Haastattelu-runko on työn lopussa (Liite 1).

Haastatteluaineistot on merkitty numeroilla 1-8. Numerojärjestelmä on sattumanvarainen, joka turvaa työntekijöiden anonymiteetin. Pienessä työyhteisössä tehtävän haastattelututkimuksen kohdalla on syytä pohtia eettistä kysymystä siitä, voidaanko työntekijät silti tunnistaa sanoistaan, vaikka haastattelut on referoitu ja nimetty sattumanvaraisessa järjestyksessä. Alun perin työssä oli huomattavasti enemmän suoria lainauksia, mutta turvatakseni työntekijöiden nimettömyyden olen referoinut vastauksia enemmän ja pienentänyt suorien lainausten määrää. Eskolan (2007, 44–45.) mukaan teemahaastatteluissa käytetään usein suoria lainauksia runsaasti ja niiden määriä tulisi harkita, koska niiden tehtävänä on joko pyrkiä todistamaan tutkijan esittämä väite oikeaksi tai toimia tutkijan tulkinnan pohjana.

Aineiston keräämisessä tärkeää on se, että aineisto kuvaa tarpeeksi kattavasti ongelmaa, johon pyritään löytämään ratkaisu. Aineiston määrä ei ole ratkaisevassa asemassa, vaan aineiston laatu, jonka kriteerinä on monipuolisuus ja vastaavuus toiminnallisen opinnäytetyön sisällöllisiin tavoitteisiin ja kohderyh-

män tarpeisiin. Toiminnallisissa opinnäytetöissä suuntaa antava tieto riittää, siitä syystä kaikkea saatua tietoa ei ole tarpeellista tai järkevää litteroida sanasta sanaan, vaan keskittää sisällön tuottamiseen tarvittavaan tietoon. Tietoa ei ole välttämätöntä analysoida, vaan sitä voidaan käyttää lähteenä ja konsultaationa. Analysointi on tehtävä silloin, jos sitä halutaan käyttää tutkimustietona joidenkin sisällöllisten valintojen perusteluun. Tässäkin tapauksessa analysointikeinoksi riittää tyypittely tai teemoittelu. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 63–64.) Aineiston analyysissä on kyse tiivistämisestä, sillä siinä pelkistetään keskeisiä ilmiöitä ja nostetaan niitä esiin haastatteluista (Eskola 2007, 44).

Haastatteluaineisto on purettu kuuntelemalla haastatteluista tehty nauhoitukset, litteroimalla ne ja sen jälkeen sisältöä analysoiden. Litterointia ei ole tehty sanasta sanaan, koska haastattelujen tarkoitus oli olla kartoittavana osana tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Kuitenkin sisällöllisten valintojen perustelujen vuoksi olen analysoinut haastattelujen sisällön. Sisältöanalyysiin käytin teemoittelua siten, että ensin litteroin kaikki haastattelut erikseen, jonka jälkeen yhdistelin saman teeman alle kuuluvat vastaukset rinnakkain ja vertailin niitä keskenään. Tällä teemottelulla ja vertailulla nostin aineistosta esille keskeiset asiat.

Eskolan (2007, 43-44.) mukaan teemoittain järjestetyt aineistot antavat paremman kuvan teemahaastattelujen sisällöistä. Seuraavassa vaiheessa valitaan tärkeimmät teemat ja analysoidaan niiden sisällöt. Teemahaastatteluja analysoidessa on tärkeää aloittaa tärkeimmästä teemasta, koska usein käy niin, että keskeisiin kysymyksiin löytyy vastaukset ennen kuin kaikki teemat on analysoitu. Luvussa kuusi on nähtävillä kartoittavan tutkimuksen tulokset, haastattelujen johtopäätökset ja kuinka aineistoa on hyödynnetty kehittämissuorituksen perustana.

6 KARTOITTAVAN TUTKIMUKSEN TULOKSIA

Kartoittavan tutkimuksen tulososio on jaoteltu teemahaastattelurungossa käytettyjen kysymysten mukaisesti väliotsikoihin. Nämä teemat nousivat keskeiksi haastattelujen analysoinnin aikana, kun teemoitin haastatteluvastaukset.

6.1 Perhetyö vastaanottokeskuksella

Haastattelujen alussa kysyttiin sitä, mitä haastateltavien mielestä perhetyö on. Kaikki työntekijät vastasivat perhetyön olevan perheiden kanssa tehtävää työtä, kriisityötä, tukemista, auttamista, ennaltaehkäisevää työtä, apua ja neuvontaa, perheroolien selvittelyä, vuorokausirytmien opettelua, tavallisen elämän hallintaa.

Perhetyö vastaanottokeskuksella on puhtaasti aikuissosiaalityötä, sillä turvapaikanhakuprosessi on aikuisen prosessi ja päätös, lapset kulkevat aikuisten mukana. Erityisesti tämä huolettaa tilanteissa, joissa vanhemmilla on paljon ongelmia. Keskustelut sosiaalityöntekijöiden ja terveydenhoitajien kanssa käydään tulkin välityksellä, joten lapset joutuvat kuuntelemaan ja kuulemaan keskusteluja, jotka eivät heille kuuluisi tai olisi heidän ikäiselleen sopivaa kuultavaa. Pahimmassa tapauksessa tämä voi traumatisoida lasta vielä enemmän. Tilanteeseen pyritään vastaamaan ostamalla keskuksen ulkopuolelta lastenhoitopalvelua vanhempien turvapaikkapuhuttelujen, terapeuttien tapaamisten tms. ajaksi, jos se on mahdollista. Lastenhoitomahdollisuuksia toivottiin säännölliseksi, jotta vanhemmat saisivat käydä tapaamisissa edes joskus ilman lapsiaan. Olisi tärkeää huomioida lapset erikseen ilman vanhempia ja tehdä työtä perhekeskeisemmin. Nyt työ on puhtaasti aikuissosiaalityötä. Ottonsonin, Estmondin ja Schierenbeckin (2012, 254.) Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan lasten näkökulmaa ei vastaanottokeskuksissa huomioida tarpeeksi, eikä heitä kuulla osana prosessia.

6.2 Työntekijöiden tarpeet

Haastatellut kertoivat työntekijöiden taustojen ja ammattien erilaisuudesta johtuvista haasteista: perhetyötä ei koeta kaikkien työksi ja herkästi ajatellaan, ettei ole kykyä tai valmiuksia tehdä perhetyötä, vaikka työ voi olla ja vastaanottokeskuksella usein onkin hyvin pienillä tavoilla tehtävää. Se ei vaadi suuria resursseja tai pitkiä koulutuksia vaan sitä, että jokainen omassa työssään oppisi huomioimaan pieniä perheisiin liittyviä asioita ja siirtämään tietoa eteenpäin perhetyötä aktiivisemmin tekeville työntekijöille. Työntekijöille toivottiin koulutusta ja tietoa perhetyöstä, jotta työntekijät osaisivat toimia paremmin ja asiakaslähtöisemmin perheiden kanssa. Perhetyön merkityksellisyyttä pitäisi työntekijöiden kesken korostaa ja huolen aiheiden eteenpäin siirtämistä helpotettaisiin työntekijöiden välillä. Pienessä työyhteisössä perhetyön tulisi kuulua kaikille työntekijöille, ei vain jollekin. Perhetyö voisi olla pientä huomioimista, joka ei vaadi suuria resursseja, mutta lisää asiakkaan tunnetta siitä, että on arvokas.

Haastatteluista nousi esille, että kaikki työntekijät eivät koe perhetyön kuuluvan heille. Kaikissa haastatteluissa työntekijät painottavat sitä, että perhetyön tulisi kuulua kaikille ja jokaisen pitäisi pystyä pienin askelin tekemään perhetyötä. Tässä täytyy huomioida, että haastattelut on tehty perhetyötä aktiivisesti tekeville työntekijöille, joka selittää heidän näkökulmansa. Osa työntekijöistä mieltää työn siten, ettei se kuulu heille, koska työ ajatellaan hyvin korkealentoiseksi, täsmennetyksi ja suunnitelluksi. Vastaanottokeskuksessa tarvitaan luovaa ongelmanratkaisua, jotta kuulla työntekijöiden välillä saadaan pienennettyä ja ratkaistua hyvin erilaisia näkemyksiä perhetyöhön liittyen. Työntekijöiden pitäisi olla avoimempia asiakkaiden tilanteille, tiedostaa omia tunteita ja toimintamalleja ja miettiä omia reaktioitaan. Asiakkaat tarvitsevat kohtaamista ja kuulluksi tulemistä ja niihin pitäisi jokaisen työntekijän herkistyä.

Jaana Herrala (2012, 26.) haastatteli opinnäytetyönään vastaanottokeskusten henkilökuntaa perhetyöstä. Tutkimuksen mukaan perhetyön ajatellaan olevan tavoitettavissa olemista, läsnäoloa ja vierellä kulkemista, tunnetta siitä, että on arvokas ihminen. Järvinen (2004, 155–162.) on puolestaan tutkinut ammatillisesta maahanmuuttotyön kulttuuria. Kulttuurin ymmärtäminen on tärkein asia maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä. Työntekijän tulee ymmärtää perhekäsitteitä, vanhemmuutta, sukupuolirooleja ja niiden kulttuurillisia ominaisuuksia, voidakseen työskennellä sujuvasti.

Työntekijät tarvitsisivat koulutusta ja ihan konkreettisia esimerkkejä ja yksinkertaisia asioita, mistä asioista olisi hyvä perheiden kanssa puhua, tai jos perheet kertovat jotakin, niin miten siinä voisi tukea. Jonkinlaista koulutusta toivotaan työntekijöille perheiden kanssa tehtävään työhön ja siihen, että miten hyvinkin pienillä asioilla voisi tukea perheiden jaksamista ja hyvinvointia. Pienilläkin asioilla voi saada ihmeitä aikaiseksi.

Me työntekijät olemme niin erilaisia, että jokaisella on todella vahva oma osaaminen ja ammattitaito, mutta jokaisella on hyvin erilaiset lähestymistavat perheiden kohtaamiseen. Koulutus on tärkeää ihan jokaiselle, kun työ on kiireistä ja hektistä, niin on tärkeää palauttaa mieliin se, miksi työtä tehdään ja mikä tarkoitus työllä on. (H3.)

Turvapaikanhakijoilla elämäntilanteet ovat usein erittäin haastavia ja siksi vastaanottokeskuksen henkilökunta voi tarjota vain rajallisia ratkaisuja eivätkä ne aina ole välittömiä. Kuitenkin työntekijät voivat vaikuttaa päivittäin ainakin siihen miten asiakkaita kohdataan. Vastaanottokeskusten henkilökunnan ohjauksesta on hyötyä asiakkaille ja siihen kannattaa panostaa. (Miettinen ym. 2013, 187.)

6.3 Asiakkaiden huomiointi ja lapsilähtöisyys

Vastaanottokeskuksen tehtävä on ensisijaisesti toimia turvapaikanhakijoiden majoitusyksikkönä ja turvata heidän palvelunsa ennen turvapaikkahaastattelujen tekemistä. Perhetyö vastaanottokeskuksella on sitä tekevien mielestä pieniä arjen askeleita, tukemista, arjessa mukana kulkemista ja hyvin yksinkertaisissa asioissa neuvomista, tukemista ja auttamista. Se on työtä, jota jokainen työntekijä pystyy tekemään omasta näkökulmastaan ja työnkuvastaan huolimatta ja toimiaan perhekeskeisellä työotteella.

Pitäisi miettiä työtä enemmän asiakkaan näkökulmasta, miettiä sitä, miten heistä tuntuu? Mitä he haluavat? Miten sitä voitaisiin tukea työntekijän näkökulmasta? Meidän olisi hyvä miettiä sitä, miksi me olemme täällä: maahanmuuttovirasto tekee puhuttelut, meidän tehtävämme on majoittaa asiakkaita. Olemme majoitusyksikkö väliaikaisessa tilanteessa. Meidän pitäisi pitää heitä pinnalla, että he jaksavat seuraavaan vaiheeseen. Ei meidän tarvitse toimia täydellisesti, mutta asiakkaiden huomiointi ja näkökulma olisi huomioitava enemmän. (H2.)

Huoli lapsista ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien perheiden jaksamisesta yhdisti haastateltuja. Yksinhuoltajaperheet, monilapsiset perheet ja ne perheet, joissa kärsitään mm. mielenterveysongelmista, nousivat huolen aiheiksi haastatteluissa. Eräs haastateltava muistuttaa teinien läsnäolosta: he ymmärtävät paljon ja oireilevat herkästi. Lapset jäävät vanhempien prosessin jalkoihin ja kulkevat mukana, mutta heitä ei huomioida erillisinä ihmisinä. Perheet, joissa on alle kouluikäisiä lapsia ovat jaksamisensa kanssa tiukimmilla, koska lapset ovat kaikessa koko ajan mukana ja vanhemmilla ei ole omaa aikaa tai mahdollisuutta tapaamisiin ilman lapsia. Tähden (2014,51.) haastattelemat perheelliset turvapaikanhakijat kertoivat pelkäävänsä lastensa puolesta ja kotimaahan jääneiden perheenjäsenten puolesta.

Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR (1993) on määrittänyt ohjenuorat lasten suojelemiselle ja huolehtimiselle. Lapset ovat hauraita, sillä he altistuvat herkästi sairauksille, aliravitsemukselle ja psyykkisille vaurioille. Lapset ovat riippuvaisia, sillä he tarvitsevat aikuisten hoivaa. Eivät pelkästään

fyysiseen selviämiseen vaan myös psyykkisen ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Lapset ovat kehittyviä ja kasvavat asteittain, kuin tiilet toistensa päällä. Jos alemmat kerrokset eivät ole rakentuneet oikein, kärsivät ylemmät kerrokset ja lapsen kehitys voi viivästyä.

Perhelähtöisyys voidaan ymmärtää siten, että perheen jäsenet nähdään oman elämänsä asiantuntijoina. Näin toimiminen vaatii työntekijältä tasavertaisuutta perheen kanssa ja kumppanina toimimista. Perheen pitää osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon omissa asioissaan. (Järvinen, ym. 2007, 17.) Tämänkaltaista ajatusmaailmaa kaivataan Joutsenon vastaanottokeskuksen perhetyön toimintaan.

Lapsilähtöiset ajattelu- ja toimintatavat eivät ole riittävästi vastaanottokeskuksessa käytettyjä eikä lapsen tarpeita useinkaan voida huomioida erikseen. Tähän asiaan työntekijät toivovat muutosta.

Lapsissa näkyy epävakaus ja levottomuus, perhetilanteet heijastuvat lapsiin, lapsissa näkyy passivoitumista. Kun meillä on ruvetu puhumaan perhetyöstä niin esiin on noussut lapsilähtöiset työmenetelmät: niitä on hirveän vähän. Jos miettii lasta asiakkaana, niin se usein menee niin, että työntekijällä on huoneessaan pieni kasa lasten leluja tai piirustustarvikkeita ja aikuisen kanssa tapaamisissa keskustellaan ja toivotaan, että lapsi on hiljaa tapoamisen ajan. (H3.)

Lähteenmäen (2010, 168–170.) väitöskirjasta nousee esille se, että turvapaikanhakijalapset osaavat käyttää erilaisia keinoja hakeakseen huomiota verkostoistaan. He hakeutuvat ihmisten seuraan ja käyttäytyvät huomiota herättävästi. Pakolaisohjaajat vastaanottokeskuksissa tukivat lapsia ja antoivat apua, jos lapset osasivat sitä hakea. Tutkimuksessa tuki on ollut lähinnä emotionaalista sekä mielenterveyspalveluihin ohjaamista, jos lapsi on reagoinut voimakkaasti.

Platon (2006, 62–63.) mukaan lapsi voi kasvaa ja kehittyä normaalisti, jos lapsen kehitykselliset tarpeet täytetään. Fyysisen ja älyllisen kehityksen lisäksi lapsilla on psykologisia tarpeita. Jotta nämä tarpeet täyttyvät, on lapsen saatava oikeanlaista stimulaatiota ja hoivaa kasvaessaan. Turvapaikanhakijalasten kanssa on tärkeää huolehtia siitä, että lapset pärjäävät traumojensa kans-

sa, joita voivat olla perheenjäsenten menetykset, väkivaltaiset kokemukset ja juurettomuus. Asiat jotka voivat vakavasti häiritä lapsen normaalia kehitystä ovat vanhempien ahdistuneisuus ja hätä, turvattomuuden tunne, roolimallien menettäminen ja normaalielämän toimintamallien menetykset. Monet aikuiset kärsivät tilanteesta, joka vaikuttaa väistämättä heidän kykyihinsä tarjota lapsilleen tarpeeksi. Kun lapset kärsivät tai todistavat kidutusta, perheenjäsenten tappoja tai muita väkivallan muotoja, tulee tilanteista todella haastavia ja kompleksoituneita. (Plato 2006, 62–63.)

*Lapset tarvitsisivat oman kasvunsa ja kehityksensä kannalta omaan ikätasoon sopivaa toimintaa. Perheet asuvat pienessä huoneessa ja vanhemmat murehtivat omaa tilannettaan niin saat-
taa olla, että lapset näkevät ja kuulevat paljon sellaista, joka ei
heille oikeasti kuuluisi, eikä ole heidän ikätasolleen hyväksi. Lap-
sen pitäisi saada olla lapsi eikä kantaa sitä vastuuta perheestä tai
huolehtia perheen jaksamisesta. (H4.)*

Turvapaikanhaku-aika on vaikeaa kaikille, mutta erityisesti lapsille. Perheiden kotoa lähteminen ja toiselle puolelle maailmaa täysin erilaiseen kulttuuriin joutuminen vaikuttaa lapsiin monella tapaa. Turvapaikanhakijoina lapset ja perheet ovat pakotettuja hylkäämään heidän kotinsa ja juurensa. Seuraukset tästä voivat olla erittäin vakavia. Yhteisön rakentuminen ja sääntelymekanismit syntyvät ympäristön muovaamina ja irtirepäisyn seurauksena ihmisten väliset suhteet kärsivät. Lapset menettävät heidän roolimallinsa ympäristön muuttuessa. Lapset ottavat herkästi sellaisia rooleja perheessä, jotka eivät heille kuuluisi ja joutuvat aikuistumaan liian nopeasti vastuunoton myötä. Vanhemmissa näkyy turvapaikanhakemisen myötä ja se voi muuttaa perheiden dynamiikkaa. Lapset ottavat vastuuta vanhemmista, kielestä ja oppimisesta ja vanhemmat voivat kokea, etteivät he ole tarpeeksi lapsilleen. (Plato 2006, 62–63.)

Turvapaikanhakijat saavat vastaanottokeskukselle saapuessaan tarvikepakauksen, jossa on perustarvikkeita. Lapsille ei tuossakaan paketissa tarjota mitään. Vanhemmilla on halutessaan mahdollisuus ostaa kirpputorilta lapselle vaikkapa leluja, mutta haastatteluissa heräsi ajatus, olisiko mahdollista rakentaa lapsille heidän omaan ikätasoonsa sopiva tervetulopaketti, jonka perheyöntekijä voisi viedä lapselle tavatessaan perheet ensimmäistä kertaa. Tuos-

sa paketissa voisi olla värikyniä, paperia, kartonkia ja värityskuvia, konkreettista tekemistä lapsille. Pakettien tekeminen voitaisiin toteuttaa lahjoitustavaroin ja keräämällä lahjoitustavaraa yksityisiltä ihmisiltä.

Alle kouluikäiset lapset ovat kotona vanhempien kanssa päivät pitkät. Kotona pitäisi olla leluja ja piirustustarvikkeita, tavallista elämää ja toimintaa lapselle. Lapset eivät saa vastaanottokeskukseen saapuessaan mitään ja sellaisen paketin tekeminen lapsille olisi todella tärkeää. (H2.)

Lähteenmäki (2010, 181–182.) muistuttaa väitöskirjassaan, että lapsilla tulee olla vastaanottokeskuksissa mahdollisuus ulko- ja sisäleikkipaikkoihin, jotka ovat turvallisia. Leikkihuoneiden tulisi olla laitoksissa avonaisia, jotta niitä voidaan käyttää vapaasti. Lapsille tulisi mahdollistaa internetin ja pelikonsolien käyttö. Joutsenon vastaanottokeskuksessa on alueella leikkikenttä varustuneen, perheet voivat varata aikoja liikuntasalista käyttöönsä ja eri oppilaitosten opiskelijat vetävät harjoittelujaksoillaan säännöllisiä liekki- ja toimintaryhmiä erityisesti alle kouluikäisille lapsille.

6.4 Perhetyön tulevaisuus ja haasteet

Yleiset ongelmat turvapaikanhakijaperheissä liittyvät hyvin arkisiin asioihin, joihin huomion kiinnittämisen tulisi olla kaikkien työntekijöiden tiedossa. Ongelmien tunnistamista ja niihin puuttumista pitäisi kehittää, jotta työntekijät osaisivat reagoida tilanteisiin ennen kuin tilanne eskaloituu. Haastatteluissa nousi esiin, että jokaiselle perheelle tulisi olla nimetty perhetyöntekijä ja työn tulisi lähteä perheiden tarpeista eikä työvuorojen vaikutuksesta. Perhetyöhön pitäisi saada lisää työaikaa. Samaan aikaan ei voi hoitaa normaalityötä ja tehdä suunnitelmallista perhetyötä, koska resurssit eivät riitä. Asiakkaat hyötyisivät paljon työntekijän läsnäolosta, jos heillä olisi tiedossa kenen puoleen kääntyä ongelmatilanteissa. Ennaltaehkäisy nousee aineistosta esille usein, työllä pitäisi löytää erityistarpeiset ja haavoittuvassa asemassa olevat perheet.

Perhetyötä tarvitaan lisää, sitä pitäisi tehdä asiakaslähtöisemmin ja pyrkiä ennaltaehkäisevään työhön. Haastateltavat kokivat uudet tulevat muutokset per-

hetyössä tervetulleina ja olivat sitä mieltä, että kaikkien perheiden tapaaminen yksitellen heidän kodeissaan lisää tuttuuden tunnetta ja mahdollistaa ongelmien huomaamisen ja niihin puuttumisen jo aikaisemmassa vaiheessa. Suurimpana haasteena perhetyölle koettiin ajan vähyys.

Ennaltaehkäisevän perhetyön merkitystä korostettiin paljon, sillä nyt ongelmiin puututaan vasta kun tilanne on jo kriisiytynyt, vaikka moniin tilanteisiin pystyttäisiin puuttumaan jo aiemmin. Uusi perhetyön malli mahdollistaa ajatusta ennalta ehkäisystä ja tutustuttaa perheet perhetyötä tekevän ohjaajan kanssa. Työntekijöiden koulutus ja ymmärryksen lisääminen ennaltaehkäisevään työhön ja perhetyöhön yleisesti koettiin olevan hyvä tuki työlle. Ohjaajan meneminen asiakkaan luo koetaan hyvänä asiana ja ennalta ehkäisevän työn kannalta tärkeänä. Asiakasta saadaan aktivoitua ja ongelmatilanteisiin voidaan reagoida ennen niiden kriisiytymistä.

Lähdemme viemään perhetyötä siihen suuntaan, että menemme perheiden luo, luomaan henkilökohtaista suhdetta asiakasperheisiin. Aiemmin olemme toimineet työntekijälähtöisesti, olemme tarjonneet asiakkaille jotakin ja sitten ihmettelemme, jos asiakkaat eivät käytä palvelua. Täysin perhekohtaista suunnitelmaa ja kartoitusta tuskin on mahdollista tehdä, mutta saamme nyt ohjaajan vastaamaan perhetyöstä siten, että hän tapaa perheet säännöllisesti, tulee tutuksi ja laskee asiakkaiden kynnystä puhua työntekijälle ja lähestyä häntä. (H3.)

Herralan tutkimus on eri mieltä siitä, että perhetyötä tehtäisiin vain kriisityönä. Hän mainitsee johtopäätöksinään, että vastaanottokeskuksissa tehtävä perhetyö on pääsääntöisesti ennaltaehkäisevää työtä, mutta siihen tulisi panostaa vielä enemmän. (Herrala 2012,38.)

Haasteena perhetyössä koettiin riittämättömyys, ajan- ja työvälineiden puute ja työn jakaantuminen epätasaisesti. Perheiden tarpeet olisi tärkeää olla tiedossa kaikilla työntekijöillä. Työntekijöiden tehtäväksi koettiin perheiden ja vanhempien kasvatustehtävän tukeminen, mutta sille ei tunnu löytyvän tarpeeksi työaikaa.

Haaste perhetyössä on se, että miten työtä tekevät kädet riittävät, kun perheitä ja lapsia on paljon, niin aika ja resurssit ovat haastava yhdistelmä. (H4.)

Samaan tulokseen tuli myös Herrala (2012, 37–38.) omassa tutkimuksessaan: työntekijät toivovat, että perhetyölle olisi enemmän aikaa, perustyon koettiin vievän aikaa pois perheiltä ja henkilökuntaresurssit ovat pienet.

6.5 Toimintaa turvapaikanhakijoille

Haastatteluissa nousi esille vastaanottokeskuksen laitostava luonne: asiakkaille tarjotaan ruoka valmiina, he saavat perushygieniatarvikkeet vastaanottokeskukselta, heille tarjotaan kuljetuspalvelut kauppaan ja tapaamisia varten lähetetään laput, joilla heidät kutsutaan paikalle. Asiakkailta odotetaan aktiivisuutta, mutta toiminnot ja asumismuodot vastaanottokeskuksella laitostavat. Henkilökunta tekee asiakkaille monet asiat liian valmiiksi, joka vähentää itsenäisyyttä ja oman arjen hallintaa. Turvapaikanhakijat oppivat siihen, ettei heidän tarvitse huolehtia asioistaan, mutta opittu avuttomuus ei auta jaksamisessa ja arjen hallinnassa.

Perheille pitäisi olla enemmän aikaa ja heille pitäisi luoda toimintaa, jonka sisältöinä olisi perheiden vuorovaikutukseen, jaksamiseen, Suomessa toimintaan ja lasten kasvatukseen liittyviä asioita. Toiveina olisi se, että perheille voitaisiin järjestää mielekästä toimintaa, ryhmiä, jossa he voisivat tavata toisiaan, teema-aiheita, joissa keskusteltaisiin muun muassa lasten kasvatuksesta; ruokailuista, nukkumisesta ja perheen rutiineista, terveydestä ja hammashuollosta ja vanhempien sekä lasten välisen vuorovaikutuksen vahvistamisesta.

Toimintakyvyn parantamista tukee Kokkosen (2010, 189.) väitöskirjatutkimus pakolaisten vuorovaikutussuhteista. Uuteen maahan muuttavalle pakolaiselle uusien sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden syntyminen monipuolisesti tukee uuteen paikkaan kiinnittymistä. Se onko vuorovaikutussuhde suomalaisen, saman etnisen taustan omaavan, lähellä tai kaukana olevan ihmisen kanssa ei ole niin merkityksellistä, kuin suhteiden olemassaolo yleisesti.

Toimintaehdotuksia haastateltavilta tuli laaja kirjo: vertaistukitoimintaa vanhemmille, yksinhuoltajille tarkoitettuja ryhmiä, lapsille ikätason mukaista toimintaa, vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen vahvistamiseen tarkoitettuja tapaamisia, äitivauvajumppaa, teemoja, joissa käsitellään terveyttä, perheen hyvinvointia, arkirutiinien hoitoa, jaksamista uudessa elämäntilanteessa ja tukea toiminnan kautta. Haastatelluista suuri osa oli sitä mieltä, että tarvittaessa lapset pitäisi saada helpommin hoitoon. Tuolloin vanhempia voisi tavata ilman lapsia ja lapsen havainnointia tulisi parantaa. Perheitä pitäisi voida joskus viedä ulos vastaanottokeskukselta ja tehdä heidän kanssaan jotakin poissa laitossympäristöstä. Ryhmätoiminnan mahdollistaminen ja tärkeys korostui haastatteluissa ja erilaisia teemaehdotuksia ryhmiä varten nostettiin runsaasti esille. Lähteenmäki (2010, 168–170.) on samaa mieltä. Hänen tutkimuksessaan lapset pitävät ryhmätoimintaa mielekkäänä ja ne mahdollistavat tutustumista ja vertaistukea.

6.6 Haastattelujen johtopäätökset

Haastattelin kolmea ammattiryhmää Joutsenon vastaanottokeskukselta: terveydenhoitajia, sosiaalityöntekijöitä sekä pakolaisohjaajia. Haastatteluja tein yhteensä kahdeksan. Haastattelut ovat teemoitettu aineistoanalyysissä nousseiden keskeisten teemojen mukaisesti. Teemat ovat työntekijöiden osaamisen kasvattaminen ja tukeminen, lapsi- ja perhelähtöisyys perheiden kanssa tehtävässä työssä, sekä turvapaikanhakijoiden tarpeet työntekijöiden näkökulmasta. Teemojen tarkoituksena on vastata perhetyön kehittämistarpeeseen vastaanottokeskuksella. Teemahaastattelussa käytin yhtätoista kysymystä, jotka ovat analysointivaiheessa kaventuneet näiden kolmen teeman alle. Eskola (2007, 44–45.) artikkelissaan teemahaastattelututkimuksen toteuttamisesta, muistuttaa tutkijaa, että teemahaastattelujen analyysin tehtävänä on teemoitusta käyttäen tiivistää materiaalia ja nostaa esille teemojen keskeisimmät ilmiöt.

Haastattelujen anti oli yllättävän samankaltaista, vaikka tarkoituksellisesti haastatteluihin valittiin työntekijöitä eri ammattiryhmistä. On tärkeää huomioda se, että haastattelut kohdistuivat työntekijöihin, jotka mieltävät perhetyön osaksi omaa työtään, joten se näkyi heidän vastauksissaan ja toiveissaan. Jos haastatellut olisivat olleet niitä työntekijöitä, jotka eivät koe, että perhetyö kuuluu heille millään tavalla, olisivat vastaukset voineet olla erilaisia.

Kysyin työntekijöiltä sitä, mitä he kokevat perhetyön olevan vastaanottokeskuksella ja kenen tulisi sitä tehdä. Haastatteluista kävi ilmi, että perhetyö vastaanottokeskuksella tulisi olla laajemmin kaikkien työntekijöiden tietoisuudessa ja arkisiin asioihin puuttumisen ja huomioinnin helpottua, jotta tietoa saataisiin suunnitelmallista perhetyötä tekeville työntekijöille. Haastatteluissa nousi esille se, että perhetyön tulisi kuulua kaikille työntekijöille ja olla osa jokapäiväistä työtä, eikä sitä tulisi rajoittaa vain muutaman ihmisen tekemäksi. Työntekijöiden koulutuksen tarve nostettiin esille monessa haastattelussa ja tuotiin esille työvälineenä, joka voisi olla tukemassa työntekijöitä perhetyön tehostamiseksi.

Haastatteluista voitiin tehdä se päätelmä, että perhetyölle on suuri tarve. Vahan mallinen perhetyö on toiminut siten, että perheille tarjotaan palveluita, esimerkiksi mahdollisuutta leikkihuoneen käyttöön. Tällainen työmenetelmä ei ole ollut erityisen toimiva. Työntekijälähtöisestä työmallista olisi päästävä eroon ja tilalle saatava asiakaslähtöisempi näkökulma, jossa huomioitaisiin perhe ja lapset. Kaikissa haastatteluissa nousi esille perhetyön asiakaslähtöisyyden tarpeellisuus: huomion tulee kohdistua siihen, mitä asiakkaat tarvitsevat.

Kaikkia haastatteluja yhdisti huoli haavoittuvassa asemassa olevien perheiden jaksamisesta, erityisesti yksinhuoltajien ja monilapsisten perheiden jaksaminen koettiin tärkeäksi huomioitavaksi asiaksi. Lapsilähtöisyyttä korostettiin useammassa haastattelussa ja toivottiin sitä, että perheissä huomioitaisiin aikuisten lisäksi lapsia. Haastateltavien huolena lapsien jaksamisessa mainittiin muun muassa alle kouluikäisten jatkuva kotona oleminen, lämpimän ja välittävän vuorovaikutuksen vähyys vanhempien ja lasten välillä sekä lapsien nopea kiintyminen kehen tahansa huomiota antavaan aikuiseen.

Haastatteluissa mainittiin työntekijöiden koulutus yhtenä perhetyön mahdollistavana tekijänä vastaanottokeskuksella. Nostin tämän teeman osaksi perhetyön kehittämistä, koska lähtökohdat ovat työntekijöiden käsissä. Heidän osaamisensa parantaminen on ensisijaista, jotta perhetyötä voidaan vastaanottokeskuksella kehittää. Tästä syystä kehittämistoiminnan ensimmäiseksi teemaksi muotoutui koulutuspäivä työntekijöille, jossa käydään läpi perhetyöhön liittyviä asioista, huolen ilmaisua ja sitä, miten työntekijät kokevat ja näkevät perhetyön. Ajatukseni olisi käyttää Learning Cafe- metodia, jossa työntekijät itse saisivat määritellä ensin sitä, miten he näkevät perhetyön ja kenelle se kuuluu ja sen jälkeen aloittaisimme yhdessä koulutusosion, jossa työntekijöille tuodaan uusia näkökulmia perhetyöhön. Tästä koulutuksesta rakennetaan työntekijöille pieni materiaali, jossa kerrotaan perusasioista perhetyöstä, mitä se vastaanottokeskuksella on miten jokainen työntekijä voisi tehdä perhetyötä oman työnsä lähtökohdista.

Kysyin haastatteluissa työntekijöiltä sitä, mitä he kokevat asiakkaitensa tarvitsevan perhetyössä ja minkälaista toiminnan pitäisi olla. Koska tutkivan kehittämistoiminnan tarkoituksena on perhetyön toiminnan kehittäminen, oli yksi haastatteluista nousevista teemoista turvapaikanhakijaperheille toteutettavat ryhmät, joiden nimi tässä työssä muotoutui teematapaamisiksi. Näin ollen toinen osa opinnäytetyön toiminnan toteuttamista syntyy perheille järjestettävästä toiminnasta, jota varten rakennan usean teeman ympärille rakentuvaa tapaamista. Ajatus on se, että jokainen perhe ei välttämättä käy läpi jokaista tapaamista vaan valinta on tarveperustainen. Tapaamisista rakennetaan materiaali, jota työntekijät voivat käyttää vapaasti toteuttaen teematapaamisia silloin kun niille on tarvetta. Teemat ovat muotoutuneet haastattelujen pohjalta, joten ne noudattelevat niitä tarpeita, joita työntekijät näkevät turvapaikanhakija-asiakkailla olevan.

Haastattelujen kolmas iso teema, joista työntekijät olivat huolissaan, oli lapsilähtöisyyden puuttuminen ja lasten huomioinnin vähyys. Lapset eivät saa vastaanottokeskukselle saapuessaan mitään, eikä heitä huomioida erillisinä yksilöinä vaan he ovat osa vanhempiensa turvapaikanhakuprosessia. Analysoidessani tutkimustuloksia nousivat lapsilähtöisyys ja jonkinlainen lapsille

rakennettava paketti kehityskohteeksi. Viimeinen osa perhetyön kehittämistä on rakentaa lapsille ”tervetulo”-paketit, jotka he saavat saapuessaan vastaanottokeskukseen. Turvapaikanhakijat saavat saapuessaan paketin, jossa on välttämättömiä tarvikkeita peruselämästä varten. Paketti ei sisällä mitään lapsille sopivaa tai tarkoitettua. Haastattelujen pohjalta nousi huoli ja tarve siitä, että lapsille tulisi olla jotakin omaa, sellaista, mihin he voisivat käyttää energiansa ja saisivat tekemistä, kun vanhempien ajatukset ovat muualla. Tarkoituksena on rakentaa lapsille tällainen puuhapaketti.

Tavoitteena on saada vastaanottokeskuksen perhetyötä kehitettyä siten, että heille jäisi toimivia toimintamalleja, joita he voivat työssään hyödyntää ja käyttää ja näin kasvattaa ammattiosaamistaan perheiden kanssa tehtävässä työssä. Tuotoksina työstä valmistuvat työntekijöille tarkoitettu perhetyön työkalupakki ja perhe-tapaamismateriaali, jota työntekijät voivat käyttää jatkossakin.

7 TUTKIMUSTULOKSISTA KEHITTÄMISTYÖKSI

Tässä osassa käyn läpi tutkimusaineiston pohjalta syntyneitä työntekijöiden toiveita, toimintaideoita, niihin käytettäviä menetelmiä ja kehittämistoiminnan suunnittelua ja niiden toteutukset: koulutuspäivän, teematapaamiset sekä lasten tervetulopaketin.

7.1 Koulutuspäivä

Tarkoituksenani on pitää Joutsenon vastaanottokeskuksen työntekijöille koulutuspäivä, jossa työntekijöitä perehdytetään perhetyöhön, mitä se voisi heidän työyhteisössään olla ja miten sen tulisi näkyä kaikkien työntekijöiden toiminnassa.

Koulutuspäivän sisällön suunnittelu

Koulutuspäivään on vastaanottokeskus antanut neljä tuntia aikaa. Koulutuksen aluksi esittelen itseni ja kerron miksi olen vastaanottokeskuksella ja mikä tarkoitus tällä päivällä on. Koulutuspäivän alussa on otettava tutustumiskierros työntekijöiden kesken, koska koulutukseen osallistuu koko henkilökunta sätöönottokeskukselta, joka on vasta aukeamassa ja siksi työntekijät ovat toisilleen vieraita. Tutustumisen jälkeen pidän alustuksen siitä, mitä perhetyö on, kerron perhetyön painopisteistä, mitä perhetyö on vastaanottokeskuksella, kuka tekee ja kenen vastuulla se on ja miten työntekijöille tehdyistä haastattelusta kerätyillä tiedoilla on päästy tähän koulutuspäivään. Alustuksen jälkeen on luonnollinen hetki pitää pieni kahvitauko, jonka jälkeen työntekijät jaetaan ryhmiin. Käytän työntekijöiden koulutuspäivässä oppimiskahvilamenetelmää.

Menetelmä toimii opettamisen välineenä siten, että pöytiin on sijoitettu paperit/kartongit, joihin ryhmäläiset kasaavat ideoita, ajatuksia ja toimintamalleja annetusta teemasta ja jokaisessa pöydässä on isäntä/emäntä, joka huolehtii ajankäytöstä, vauhdittaa keskustelua ja jää aina paikalleen kun ryhmät vaihtavat pöytiä. Kun kaikki ryhmät ovat kiertäneet jokaisen pöydän, käydään kaikki työt läpi. (Kauppinen 2007, 29.)

Learning Cafe - menetelmän käyttäminen osana työntekijöiden tiedon lisäämistä ja koulutusta mahdollistaa toiminnallisen oppimisen ja ”opettamisen” ilman puhdasta opettamisen makua. Vastaanottokeskuksen Learning Cafessa pöytien isäntinä/emäntinä ovat perhetyötä tekevät työntekijät ja teen heille jokaiseen teemaan tukikysymyksiä joilla he voivat vauhdittaa keskustelua, jos ryhmän keskustelu ei suju.

Learning cafen pöytien teemat ovat: Minkälaisia työvälineitä koet tarvitsevasi perhetyöhön ja miten niitä voisi hyödyntää? Minkälaista apua/tukea koet perheiden tarvitsevan vastaanottokeskuksella? Minkälaisissa tilanteissa kohtaat lapsiperheitä työssäsi ja minkälaisia asioita perheiden kohtaamisessa pitäisi huomioida? Minkälaista toimintaa perheille voidaan järjestää ilman LISÄRESURSSEJA? Minkälaisilla pienillä asioilla voisit tehdä perhetyötä omassa työssäsi?

Tämä osallistaa kaikki työntekijät keskustelemaan samoista asioista ja tuo kaikki samalle viivalle. Osa vastaanottokeskuksen työntekijöistä tekee perhetyötä koko ajan ja toiset eivät miellä sitä edes oman työnsä osaksi. Tällä metodilla saman työpöydän ääreen ja keskusteluyhteyteen saadaan työntekijät, joilla on hyvin erilainen näkemys vastaanottokeskuksella tehtävästä työstä. Vastaanottokeskuksen toiveena on, että työntekijät saisivat koulutusta ja kasvattaisivat ymmärrystä perhetyön tarpeesta. Oppimiskahvilan ryhmäosioon menee n. 10 minuuttia per pöytä eli kaikkien ryhmien kiertämiseen menee aikaa noin tunti.

Oppimiskahvilassa kerätyt tuotokset käydään yhdessä läpi ja pohditaan yhdessä löydettyjä ideoita ja toimintamalleja ja parhaita ideoita. Lisäksi kerron opinnäytetyöni toisen osasta: perheille pidettävien teematapaamisten sisällöistä ja toivon, että työntekijät innostuisivat osallistumaan niihin, jotta he saisivat niistä työvälineitä itselleen. Jokaisesta teematapaamisestahan tulee materiaali työntekijöiden käyttöön. Teen perheiden teematapaamisista lyhyen powerpoint esityksen, jossa esittelen tulevia perhetapaamisia.

Viimeinen osa koulutuspäivää on palautteen kerääminen osallistujilta. Teen osallistujille lyhyen palautekyselyn, jossa selvitän, miten he kokivat koulutuspäivän sisällön: Oliko koulutus hyödyllinen? Opitko jotain uutta? Jäitkö kaipaamaan jotakin? Kerään nimettömän palautteen toivomalla työntekijöiden kirjoittavan lapulle adjektiiveja (vähintään kolme), jotka kuvaavat päivän antia.

Koulutuksen alustava aikataulu:

12.00 Esittäytyminen ja tutustuminen

12.30 Alustus perhetyöstä

TAUKO JA TILAN VAIHTO

13.30 Oppimiskahvila

15.00 Oppimiskahvilan purku

15.30 Perheiden teematapaamisten esittely

15.50 Palautteet

16.00 Koulutus loppuu

Työntekijöiden koulutuksen toteutus

Koulutuspäivä järjestettiin Joutsenon vastaanottokeskuksella 11.9.2014 ja paikalla oli yhteensä 37 työntekijää. Koulutus aloitettiin esittäytymis- ja tutustumiskierroksella, koska kaikki uudet ja vanhat työntekijät eivät tunteneet toisiaan. Tarkoituksenani oli pitää Power-point esitys, jolla valotan sitä, mitä perhetyö yleisesti on ja mitä se on vastaanottokeskuksella, mutta kaikki ei koskaan mene niin kuin on suunniteltu ja tietoliikenneyhteydet olivat vastaanottokeskuksella poikki, joten tietokoneita ei saanut auki. Onneksi olin ottanut tulokset power pointeista, jotta ne pystyi kopioimaan kalvoiksi ennen esityksen alkua ja esittämään piirtoheittimellä.

Koulutuspäivä alkoi tutustumis- ja esittäytymiskierroksella, koska koulutuspäivään osallistui uudet säilöönottoyksikön työntekijät, joten työntekijät eivät tunteneet toisiaan. Tutustumiskierroksella jokainen kertoi nimensä, taustakoulutuksensa, edellisen työpaikkansa ja sen lisäksi työnkuvansa vastaanottokeskuksella. Tämän jälkeen aloitin perhetyön alustuksen, jossa kerroin perhetyöstä yleisesti ja lisäksi siitä, mitä perhetyö on Joutsenon vastaanottokeskuksella ja mitä kartoittavassa haastattelututkimuksessa on perhetyöstä selvinnyt. (Liite 3.) Alustuksen lopuksi työntekijät pääsivät keskustelemaan pareittain siitä, minkälaisissa tilanteissa ovat edellisen kerran kohdanneet perheitä. Purku toimi niin, että ne työntekijät, jotka halusivat, jakoivat kokemuksiaan perheiden kohtaamisesta. Tämän jälkeen pidettiin pieni tauko, jonka aikana siirryttiin toiseen tilaan, jossa aloitettiin oppimiskahvila.

Oppimiskahvilassa jakauduttiin viiteen eri ryhmään, joissa ryhmät saivat pohdittavakseen erilaisia kysymyksiä. Jokainen ryhmä kiersi kaikissa pöydissä ja vastasi jokaiseen kysymykseen. Purku otettiin tauon jälkeen siten, että viimeiseen pöytään jäänyt ryhmä esitteli vastaukset koko porukalle.

Kysymykseen minkälaisissa tilanteissa kohtaat lapsiperheitä työssäsi ja minkälaisia asioita tulisi perheiden kohtaamisessa huomioida, tuli seuraavanlaisia vastauksia: asiakaslähtöisyyttä työssä, lasten ikien ja tarpeiden huomiointia, rajojen ylläpitämistä, vanhempien tukemista ja kasvatusohjausta, hienotunteisuutta vaikeissa kohtaamisissa mm. turvatarkistuksissa, käännytyspäätöksissä yms. erityistarpeiden huomiointi, kulttuurieroja, opastusta vanhemmille vaikeiden asioiden läpikäyntiin ja tunteiden huomiointia. Perheitä työntekijät kohtasivat kaikenlaisissa asiakastilanteissa: päivystystoimiston luukulla, sovituissa tapaamisissa, ruokailuvalvojina, kuljetuksissa eli kaikissa työtilanteissaan.

Minkälaisia työvälineitä koet tarvitsevasi perhetyöhön ja miten niitä voisi hyödyntää? Oli kysymyksenasetteluna hieman epämääräinen, koska kysymys kirvoitti sekä fyysisiä välineitä että toimintamalleja. Välineinä mainittiin mm. puhelin, paperi ja kynät, lasten lelut, tunnekorttien käyttö ja tulkit. Toimintamalleista ja toiminnasta esiin nousivat työntekijöiden arvot ja asenteet, tarvitaan aikaa ja työrauhaa, uutta ajattelua työnkuviin, priorisointia tekemiseen, arkea rikkovia toimintoja mm. kauppareissut, erilaiset retket ja vierailut, rahoitusten ja seurojen hyödyntäminen, kulttuurintuntemukseen liittyvät koulutukset, puheeksi ottaminen työvälineenä ja maalaisjärjen käyttö. Tämän tiivistää erityisen hyvin yksi pahvissa ollut lause: *"Vaikka olisi välineitä ja koulutuksia, nii ne pitäisi myös hyödyntää ja ottaa käyttöön."*

Kysymys minkälaista apua/tukea koet perheiden tarvitsevan vastaanottokeskuksella, herätti ryhmissä paljon pohdintaa. Perheet kaipaavat lähtökohtaisesti turvallisuutta, majoitus, terveys- ja sosiaalipalveluita. Tarve tukeen kasvaa kun perusasiat ovat selvillä. Silloin kuuntelevat aikuiset/henkilökunta, läsnäolo ja oikeaan palveluun ohjaaminen, toiveiden toteutus resurssien mukaan, perustellut selitykset asioihin, Suomen arkielämään opettaminen, aktiviteetit, arkea helpottavien tarvikkeiden lainaaminen, asiakkaiden kannattelu ja voimavarojen rakentaminen, vapaaehtoistahojen parempaa hyödyntämistä, yhteiset puuhut ja tapaamiset perheiden kanssa, yksinhuoltajaperheiden parempi tukeminen ja avustaminen tarvittaessa, konkreettinen ohjaus mm. vauvanhoidossa, pesukoneiden käytössä, pukeutumisessa yms. sekä vanhemmuuden tukeminen ja lapsen näkyväksi tekeminen silloin, kun perheessä on huolia.

Minkälaista toimintaa lapsiperheille voidaan järjestää ilman lisäresursseja listasi paljon toimintatapoja, joita voisi vastaanottokeskuksella hyödyntää: arjen ohjausta, lapsille oppimisvirikkeitä, ulkoilua, pelejä, leikkejä, askarteluja kierräysmateriaaleista, metsäretkiä, yhteydet kouluihin ja seuroihin, perhepalaverit, sitoutetut puuhahetket, ajan antaminen, vertaistuki, liikuntasalin parempi hyödyntäminen, läsnäolo ja kuuntelu, kohtaamisia mahdollisimman usein arjen tilanteissa, asiakaskunnan maksimaalinen hyödyntäminen ja viimeisimpänä muistutetaan siitä, että kaikki ei suinkaan vaadi lisäresursseja vaan oikeaa asennetta ja tahtotilaa.

Oppimiskahvilan viimeisenä kysymyksenä oli, minkälaisilla pienillä asioilla voit tehdä perhetyötä omassa työssäsi. Pieniä asioita voisivat olla mm. päivärytmeistä kiinni pitäminen, tapaamishuoneen joustava käyttö perhetapaamisissa, kirpputorille asiakkaiden vieminen yksityisesti, kannustavat esimerkit esim. pihapiirin siivoukset, lumityöt, yhdessä toiminta, tilannetaju ja joustovara työssä, rajojen asettaminen lapsille ja vanhemmuuden tukeminen, ruokalassa lapsiperheiden auttaminen aterimien ja syöttötuolien kanssa, katsoa lapsia, jotta vanhemmat voivat hakea ruokaa, turvallisiin töihin mukaan ottaminen ns. ”puuha-pete” toiminta ja viimeisimpänä muistutus, että ihminen kohtaa ihmisen arjessa.

Vastaanottokeskus on toivonut, että koulutuspäivästä tulee heille tiivistelmä, joten olen tehnyt heille kansion, jossa on koulutuspäivän anti ja teematapaamisten toimintarungot, jotka jäävät heille käyttöön.

Työntekijöiden palaute

Oppimiskahvilan purun jälkeen pidin lyhyen esityksen perhetyön teematapaamisista ja niiden tulevista sisällöistä. Välineet on rakennettu työntekijöitä varten ja halusin, että he ovat tietoisia niistä toiminnoista, joita vastaanottokeskukselle ollaan tekemässä ja joista he voisivat hyötyä omassa työssään. Tämän jälkeen työntekijät täyttivät pienen palautekyselyn, koulutuspäivästä.

Koulutuspäivän palaute oli erittäin positiivista. 36 palautteesta iloisen hymiön antoi 33, normaalin hymiön 2 ja negatiivisen 1 työntekijä. Koulutusta kuvaavia

adjektiiveja olivat mm. hyödyllinen, innostava, tarpeellinen, tärkeä, tarpeellinen, mielenkiintoinen, ajankohtainen, monipuolinen, osallistava ja kiinnostava. Useaan lappuun oli kirjoitettu avointa palautetta. Koulutusta pidettiin hyvänä ja energisenä ja siinä oli tiiviissä paketissa paljon asiaa. Aihetta pidettiin tärkeänä ja tarpeellisena ja koulutuksen toteuttamistapoja antoisina. Erityiskiitosta sai lapsille suunniteltu tervetulopaketti.

”Oman koulutus/ työtaustani takia perhekohtaamiset ovat olleet todella vähäisiä ja lyhyitä. Koin tämän koulutuksen yhdeksi tärkeimmistä mitä olen täällä ollessani saanut. ”

7.2 Teematapaamiset

Teematapaamisten tarve ja aiheet ovat nousseet haastatteluista ja teemat ovat rakentuneet seuraavanlaisiksi: Arki Suomessa, ruokavalio ja ruokarytmi, unirytm, vaatetus ja lapsen kasvat, lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vahvistaminen toiminnan ja leikin kautta ja terveydenhoitoteema, jossa käydään läpi terveydenhoitoon ja hammashoitoon liittyviä asioita.

Teematapaamisten perusajatus on se, että jokaiseen teemaan asiakkaat valituvat perhetyöntekijän tarveharkinnan mukaan, jotta toiminnalla vastattaisiin mahdollisimman hyvin perheiden tarpeisiin. Yhden perheen tarve voi olla lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa kun toisessa perheessä tarvitaan tukea vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen parantamiseen.

Turvapaikanhakijaperheen arki

Turvapaikanhakijaperheiden ongelmat liittyvät hyvin arkisiin asioihin: lapsen kasvatukseen, oikeaan uni- ja ruokarytmiin, terveelliseen ruokavalioon ja arjen rutiineihin. Lapsen kasvatuksellisissa asioissa on syytä huomioida kulttuurien erilaisuus. Monissa maissa koko kylä kasvattaa lapsia ja tukiverkot ovat laajat, mutta lapsen fyysinen kurittaminen on sallittua. Arjen teemoista keskustelu ja suomalaisen yhteiskunnan hyväksytyistä malleista puhuminen on tärkeää.

(Ekholm & Salmenkangas 2008, 43–44,55.)

Daviesin ja Kerriganin (2013, 131.) mukaan kulttuuri on suuri kommunikaatioon vaikuttava tekijä, koska se on keino, jolla me luomme järjestyksen päivittäiselle vuorovaikutukselle. Se muokkaa ajattelua ja vahvistaa sosiaalista järjestystä. Ryhmäkeskeisyyttä pitäisi välttää olettamalla, että oma kulttuuri on ainoa oikea tapa toimia ja muiden kulttuurien toimintatavat vääriä.

Uni on lapsen kehityksen ja kasvun kannalta äärimmäisen tärkeää, koska se edistää lapsen terveyttä, mahdollistaa uuden oppimisen, edistää luovuutta, lisää vastustuskykyä ja vähentää sairauksille altistumista, vaikuttaa keskittymiskykyyn ja mielialaan. Lapsi kasvaa nukkuessaan, koska unessa erittyy hormonia, joka vaikuttaa kasvuun ja kehitykseen. Nukkuminen on lapselle tapa käsitellä vaikeita asioita ja pelkoja. Vanhempien tehtävänä on turvata lapselle riittävä unen saanti ja rauha. Usein lapsen nukkumisen ongelmat ovat lähtöisin perheen sisästä, arjen sujumisesta ja iltojen rauhoittamisesta hyville yöunille. (Lapsen ja nuoren uni n.d.)

Haastatteluista käy ilmi, että monissa turvapaikanhakijaperheissä on nähtävillä arkirytmien ongelmallisuutta, joista yksi iso asia on lapsen riittävä unen ja levon tarve ja sen turvaaminen. Monissa maissa perheiden elämänrytmi on lähtökohtaisesti hyvin erilainen kuin Suomessa, perheissä valvotaan myöhään ja päivisin voidaan viettää siestää. Lasten elämänrytmi on lähtökohtaisesti hyvin erilainen kuin Suomessa. Vanhempien stressi ja vaikea lähtötilanne eivät helpota lapsen elämän rytmitystä ja vastaanottokeskuksessa perheillä on käytössään vain yksi huone, joten jo tilan puute vaikeuttaa lasten elämän rytmitystä ja jos vanhemmat ovat ahdistuneita ja väsyneitä, on lasten riittävä huomiointi haasteellista. (Anis 2008, 43.) Lähteenmäki (2010, 105–106.) muistuttaa, että lapset syövät huonosti ja kokevat ruokahaluttomuutta. Lisäksi unen laatu ja määrä aiheuttavat huolta, sillä nukkumaan mennään liian myöhään ja tilanahtaus ei helpota nukkumista.

Tässä teematapaamisessa puhutaan siitä, kuinka tärkeää lapselle on riittävä unen saanti, miksi unirytmien tulisi olla sellainen, että lapsi nukkuu riittävän pitkään ja oikeaan kellon aikaan, mitä hyötyä siitä on perheiden jaksamiseen ja miten suomalainen yhteiskunta rakentuu esimerkiksi päiväkotien, koulujen ja työssä käynnin rytmien ympärille.

Taulukko 4. Lapsen unen tarve

Lapsen unen tarve	Tuntia vuorokaudessa
Vastasyntynyt	20 tuntia
½-vuotias	14 tuntia
1 vuotias	12-13 tuntia
3-6-vuotias	10-13 tuntia
7-12-vuotias	10 tuntia
13-15-vuotias	10 tuntia

(Lapsen unen tarve. N.d.)

Teematapaamista varten olen tehnyt yllä olevasta taulukosta julisteen, joka havainnollistaa sekä lapsen unimäärää, että oikeanlaista unirytmää. Juliste helpottaa asiasta puhumista ja havainnollistaa vanhemmalle, unen ja unirytmien tärkeyttä.

Oikeanlainen ravinto ja ruokarytmi ovat lapsen kasvuun ja kehitykseen olennaisesti vaikuttavia asioita. Turvapaikanhakijaperheissä on usein nähtävillä lasten aliravitsemusta, heikkoa vastustuskykyä ja sairauksia, jotka johtuvat erilaisista ravinnollisista puutostiloista. (Pirinen 2008, 103–120, 245–255.) Kähkösen (2007) mukaan muutos ruokatottumuksiin Suomeen saavuttaessa on suuri ja monet ruoat ovat lapsille täysin vieraita, joten uusiin makuihin totuttaminen vie aikaa. Turvapaikanhakijat jäävät paitsi tärkeistä ravintoaineista, vitamiineista ja hivenaineista joka johtuu usein vuosia jatkuneesta aliravitsemuksesta tai infektioista. Vastaanottokeskuksella on tarjolla lounas ja päivällinen. Aamu- että iltapalatarpeet asiakkaat saavat omiin huoneisiin vietäviksi, mutta toisinaan perheet jättävät käymättä ruokailuissa ja lapset ovat nirsoja syömään uusia erilaisia ruokia. (Vesivalo 2013.)

Perheille kerrotaan oikeanlaisesta ruokavaliosta ja sen merkityksestä lapsen ja nuoren kasvulle ja kehitykselle sekä puhutaan siitä, minkälaista ravintoa vauvaikäisen, lapsen ja nuoren tulisi saada ja kuinka paljon. Apuvälineinä käytetään erilaisia kuvia hyvistä ruoista, ravintoympyrää ja opastetaan rakentamaan oikeanlaisia ruokatottumuksia ja ruokarytmää. Olen tehnyt kaksi erilaista ruokajulistetta, joista ensimmäisen sisältö keskittyy erilaisten ruokien kalori-määriin ja minkälaisia määriä eri-ikäiset lapset ja aikuiset tarvitsevat päivittäin

ja toisessa on mukana ateriarytmikaavio, joka havainnollistaa päivittäisten aterioiden määrää ja rytmiä lapsen elämässä. Lisäksi teematapaamiseen on tehty neljäsektorinen onnenpyörä, joista jokaiseen värikohtaan tulee erilainen ruoka-aine, jota lapsi pääsee maistamaan pyöräytettyään hyrrää. Näin lapsille saadaan uusia makukokemuksia aineista, jotka eivät ehkä ole niitä tutuimpia ja vanhemmat pääsevät maistamaan samoja aineita. Ruoka-aineina ovat tuore kurkku, mandariini, viinirypäleet ja raaka porkkana.

Arkirutiineista kiinni pitäminen ja niiden opettaminen lapselle tuo rytmiä ja turvaa lapsen elämään. Turvapaikanhakuprosessi on jatkuvaa odottelua ja tietämätön tila: mitä tapahtuu seuraavaksi? Valmiiksi kaoottisessa tilanteessa on vanhemmilla vaikeuksia turvata lasten normaaliarki. Siitä syystä normaaliarjen rytmien painottaminen on tärkeää. (Miettinen ym. 2013, 181–183.)

Teematapaaminen lapsiperheen arki Suomessa

Lapsiperheen arkea käsittelevään teematapaamiseen oli pyydetty nigerialaisia äitejä lastensa kanssa. Heidän äidinkiellensä on englantia, joten pidin tapaamisen englanniksi ilman tulkkia. Paikalla oli kuusi äitiä ja yhteensä kaksitoista lasta, joiden iät vaihtelivat kahdesta kuukaudesta kahdeksaan vuoteen. Leikki-ikäiset lapset pääsivät leikkihuoneeseen opiskelijoiden kanssa siksi aikaa kun pidin vanhemmille suunnattua osuutta. Aloitin tapaamisen puhumalla lapsen unen tarpeesta, määrästä ja laadusta. Havainnollistamiseen käytin tekemääni unitaulukkoa (Liite 5, kuva 2).

Unitaulukosta voidaan nähdä unimäärät, joita eri-ikäinen lapsi tarvitsee ja se, miten unimäärän tulisi sijoittua vuorokauden eri aikoihin. Jokainen lapsi on tietenkin yksilö ja muistutin äitejä siitä, että he tuntevat lapsensa parhaiten. Taulukko auttaa hahmottamaan lapsen unen tarvetta ja päivärytmiä. Puhuttaessa riittävästä unesta muistutin vanhempia huomioimaan eri-ikäisten lasten unen määrän ja tarpeen: esimerkiksi alakouluikäiset lapset lähtevät aamuisin bussilla kouluun jo kello seitsemältä, joten he heräävät kuudelta aamulla. Heidän tulisi käydä nukkumaan viimeistään kahdeksalta, jotta he saisivat tarvittavan määrän unta. Tämän seikan huomiointi on siksikin tärkeää, että ulkomailla

päivärytmitys on hyvin erilainen, iltaisin valvotaan pidempään ja päivisin saatetaan viettää pitkä siesta päivän kuumimpana aikana, kun meillä harva alakouluikäinen enää nukkuu päiväunia tai lepää keskellä päivää.

Ruokaan ja syömisen rytmittämiseen tein taulukon, jossa on lasten ja aikuisten tarvitsemat päivittäiset kalorimäärät, kuvina 1400kcal sekä 2000kcal päivän esimerkkiruoat ja vertailukohdiksi järkipalaa.fi – sivustolta otetut kuvat, jotka vertaavat roskaruoan ja herkkujen kalorimääriä terveelliseen ruokaan.

Jaoin vanhemmille kuvassa 3 ja 4 (Liite 5.) näkyvät paperit ja kerroin päivittäisistä kalorimääristä ja minkälaisista asioista koostuu päivittäiset hyvät valinnat. Nämä kuvat valitsin, koska vierekkäin on helppoa vertailla sitä, minkälaisilla valinnoilla voi vaikuttaa ruokavalion terveyteen ja siihen mitä lapsille annetaan. Järkipalaa kuvissa verrataan 1,5 litran limsaa, 45gr suklaapatukkaa ja 130gr sipsejä neljään päivän pääateriaan, joissa on molemmissa sama energiamäärä 1600kcal. Toinen kuva vertaa välipaloja, joissa vaihtoehtoina on vesi, sämpylä ja omena 251kcal tai 400gr karkkia, 0,5 litraa limsaa ja 200gr sipsejä, joiden kalorimäärä on 2570kcal.

Kuvassa 5 (Liite 5.) on nähtävissä päivittäiset hyvät ateriaritmit ja erilaisia 350kcal-600kcal terveellisiä ateriavaihtoehtoja. Puhuin äideille ruokarytmien tärkeydestä, hyvänä muistisääntönä ateriaritmiin on se, että 3-4 tunnin välein olisi hyvä syödä. Pyysin äitejä katselemaan saamiaan ruokakuvia ja huomioimaan sen, että terveellistä ruokaa saa syödä sängen isoja määriä, kun ruokavaliokoostuu kaikista tärkeistä osista: kasviksia, vihanneksia, hedelmiä, liha- tuotteita, hiilihydraatteja, rasvoja ja maitotuotteita.

Koska moni asia on helpompaa näyttää kuin vain selittää, käytin havainnollistamiseen sokeripaloja. Näytin äideille litran mehupurkkia, 2dl mehutetraa sekä 100gr karkkipussia ja pyysin heitä arvaamaan, kuinka monta sokeripalaa kussakin on. Nostelin sokeripalat erilliseen muovipussiin ja näytin vuorotellen, minkälaisia määriä sokeria lapset saavat juomalla mehuja ja karkkeja, joita äidit herkästi lapsille antavat. Litrassa tuoremehua on 44 palaa sokeria, 2 desissä noin 9 palaa ja 100gr karkkipussissa 60 palaa sokeria. Juomien sokerimääristä puhuttaessa muistutin äitejä kalsiumista ja maidon juomisen tärkey-

destä ja näytin kuvan, joka kertoo kolmen maitolasin antavan tarvittavan kalسيوم määrän.

Tapaamisen viimeinen osa oli suunniteltu niin, että lapset saivat osallistua siihen. Tein onnenpyörän, jossa oli neljä sektoria ja jokainen sektori oli erivärinen. Olin varannut neljää erilaista kasvista/hedelmää, joita lapset pääsivät maistamaan pyöräytettyään pyörää. Makuina maistatuksessa olivat mandariini, viinirypäle, kurkku ja porkkana. Lapset tulivat yksi kerrallaan pyörittämään onnenpyörää ja pääsivät sitten maistamaan kyseistä tuotetta. Lapset tykkäsivät pelistä todella paljon ja söivät kaikkia makuja, joita oli tarjolla. Viimeisenä jaoin jokaiselle lapselle oman tyhjän lautasen, johon he saavat kotona piirtää, minkälaisia ruokia syövät ja mistä pitävät. Kuvan 4 alalaidassa on esimerkkilautanen täytenä.

Kokonaisuudessaan teeman toteutus oli onnistunut. Äidit vaikuttivat kiinnostuneilta aiheesta, osallistuivat vastailemalla kysymyksiini ja erityisesti sokermäärät aiheuttivat ihmetystä ja keskustelua. Koin, että kuvien käyttäminen ja mahdollisimman paljon havaintomateriaalimäärän hyödyntäminen oli järkevää ja käytännöllistä, koska aihe ei ole helpoin mahdollinen puhua ja kertoa turvapaikanhakijoille, joiden taustat vaihtelevat paljon. Asian tulee olla hyvin helposti ymmärrettävää ja mahdollisimman paljon havainnollistavaa ja kuitenkin sen verran tiiviissä paketissa, että jotakin jäisi mieleen. Toteutukseen osallistui vastaanottokeskuksen ohjaaja, joka kuunteli ja arvioi teeman toteutusta. Hänen sanojensa mukaan puhuin sujuvaa ja helposti ymmärrettävää englantia ja sisällöt olivat tarpeeksi yksinkertaisia ja kuitenkin havainnollisia, jotta niistä jäisi mieleen asioita. Erityisen riemullisena hän piti lapsille tarkoitettua osuutta, joka kevensi lopun ja toi lapset mukaan. Havaintomateriaali on nyt vastaanottokeskuksen ruokailutilan seinällä, jossa kaikki asukkaat voivat nähdä ne ja saada niistä tietoa.

Parantavaa vuorovaikutusta? Teeman suunnittelua

Turvapaikanhakijaperheet kärsivät läsnäolon puutteesta ja lapset jäävät vanhempien prosessin jalkoihin. Aikuisten oma jaksaminen on tiukilla ja se näkyy lapsien hyvinvoinnissa. (Plato 2006, 62–63.) Haastatteluaineistosta käy ilmi, että monissa perheissä toimitaan robottimaisesti, lapset hoidetaan siinä sivussa, mutta lämmin ja vastaanottava vuorovaikutus puuttuu. Lähteenmäen (2010,100.) mukaan lapset kiintyvät ja kiinnittyvät herkästi kehen tahansa heille huomiota antavaan aikuiseen, kun oma vanhempi voi olla hyvin poissa tolaltaan ja sulkeutunut omien ahdistavien ongelmiansa ympärille.

Tämän teematapaamisen tarkoitus on parantaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta leikkien ja pelien kautta ja luoda tilanteita, joissa vanhemmat ottaisivat välitöntä kosketusta lapseen ja lapsi saisi iloa siitä, että vanhemmalla on aikaa juuri hänelle: pysähtyä leikkimään ja pelaamaan lapsen kanssa.

Lapsen mieleen syntyy kuva vanhemman kanssa yhdessäolosta ja se toimii pohjana sille, miten lapsi jatkossa ennakoi vuorovaikutustilanteita, osallistuu ja tulkitsee niitä. Lapsi tarvitsee pysyviä ja lämpimiä suhteita häntä hoitaviin aikuisiin ja kaikella tekemisellä, olemisella ja kokemisella luodaan vuorovaikutussuhde, joka kantaa lasta eteenpäin tulevina vuosina. Lapselle luotu riittävä perusturva rakentaa kyvyn ympäristön tulkitsemiseen, valloittamiseen, luomiseen ja uuden oppimiseen. Lapsi osaa myös vastaanottaa hoivaa ja tukea kun sitä tarvitsee. Jos lapsen tarpeet laiminlyödään toistuvasti tai niihin vastataan ristiriitaisesti, lapsen on vaikeaa oppia luottamaan elämään tai itseensä. (Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus n.d.)

Lapsen turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun häntä hoitava lähin aikuinen vastaa lapsen vuorovaikutukseen turvallisesti, tukee lapsen kasvua, kykyä ja halua oppia ja on läsnä. Turvaton ja ristiriitainen kiintymyssuhde syntyy kun vanhempi ei vastaa näihin lapsen tarpeisiin. Aikuisen ja lapsen välisellä varhaisella vuorovaikutuksella on suuri vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykselle. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen korjaaminen leikin kautta on koettu tehokkaaksi välineeksi ehkäisemään ja korjaamaan lapsen mielenterveysongelmia. Keskiössä on vanhemman sensitiivisyys, ohjaamiskyky ja ref-

lektio. Eräs tunnetuimmista korjaavan vuorovaikutuksen materiaaleista on Theraplay- vuorovaikutushoitomenetelmä. (Mäkelä & Salo, 2011.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen kohta 31 sanoo, että lapsella on oikeus levätä, leikkiä ja viettää vapaa-aikaa. Leikin merkitystä lapsen elämässä ei voi korostaa liikaa, koska leikkiessään lapsi oppii maailmasta, säännöistä ja toimintavoista, se opettaa toimimaan ohjeiden mukaan, sopimiaan asioista ja tulemaan toimeen ikätovereiden ja muiden leikkijöiden kanssa. Leikki kehittää lasta ja lisää havainnointikykyä ja mielikuvitusta. Lapsen ja vanhemman välisen leikin merkityksellisyys korostuu, kun vanhempi leikkii lapsensa kanssa ja sanottaa tekemistä, opettaa sääntöjä ja toimintaa ja tuo turvallista vuorovaikutusta leikkiin mukaan. Vanhemman iloitseminen lapsesta on vuorovaikutuksessa erityisen merkityksellistä. Se voi olla kateissa, jos perheen elämässä on paljon kielteistä vuorovaikutusta lapsen kanssa ja vanhemmat ovat kuormittuneita. (Vuorovaikutusleikki n.d.) Mäkelän ja Vierikön (2004, 21.) mukaan vuorovaikutusleikit ovat esimerkiksi lapsen antamis- ja ottamisleikkejä, vuorottelu-, löytämis- ja käsileikkejä, sekä osittain haasteellisempia ilmapallo-, saippuakupla- tai sanomalehtileikkejä.

Teematapaamisessa on tarkoitus käyttää leikkejä, joilla voidaan parantaa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, lisätä kosketusta ja tukea vanhempia leikkimään lapsen kanssa. Leikkien sisältöjä mietittäessä on huomiotava se, että leikkien tulee olla selitettävissä ilman tulkkia ja helpoilla, yksinkertaisilla ohjeilla, jotta kaikki ymmärtävät leikin idean.

Etsimis- ja löytämisleikkinä lasten ja vanhempien kanssa on käytössä sovellutus jättiläispalapelistä, jota vanhemmat ja lapset rakentavat yhdessä. Palapelin osissa on erilaiset kuvasymbolit ja ne sijaitsevat tilan vastakkaisella puolella. Vanhemmalla on kuva valmiista palapelistä ja hän ohjeistaa lasta hakemaan palan kerrallaan ja rakentamaan palapelin ohjeen mukaisesti valmiiksi. Tämä lisää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, kun vanhempi neuvoo, minkälaisia paloja lapsi ottaa vuorollaan ja ohjeistaa häntä rakentamaan pelin. Tämä lisää vanhemman ja lapsen välistä kommunikaatiota ja auttaa lasta kuuntelemaan vanhemman ohjeita ja toimimaan niiden mukaisesti.

Toisena teematapaamisen leikki on taitorata, joka rakennetaan siten, että vanhempi ja lapsi kulkevat radan yhdessä erikokoisilta pahvin paloilta toiselle siirtyen. Osa lapuista on niin pieniä, että vanhempi kannattelee lasta ja toiset ovat sen verran kaukana toisistaan, että vanhempi auttaa lasta kulkemaan radan läpi. Tämä lisää vanhemman ja lapsen välistä luottamusta, koska vanhempi auttaa lasta kulkemaan radan läpi ja lisää vanhemman ja lapsen välistä yhteistoimintaa.

Taitoradan jälkeen vanhempi ja lapsi pääsevät lisäämään yhteistyötään leikillä, jossa pingispallo kuljetetaan paperin päällä tilan toiselta puolelta toiselle puolelle. Tämän leikin haaste on vanhemman ja lapsen pituusero, koska vanhempi joutuu väistämättä laskemaan käsiään alemmas ja tulemaan ns. lapsen tasolle, jotta yhteistyö onnistuu. Vuorovaikutusleikkinä on sellainen leikki, jossa vanhemmat tekevät liikettä, jota lapsi seuraa. Liikkeet näytetään vanhemmille valmiiksi ja leikin ideana on vähitellen lisätä kosketusta, ensin pelkillä eleillä ja ilmeillä, sitten koskettaen olkapäätä, käsiä, kasvoja ja lopulta halaten.

Teemaan valitut leikit olen suunnitellut itse tai soveltanut valmiina olevista leikeistä, hyödyntäen ammattiosaamistani nuorisotyönohjaajana. Olen vuosia leikittänyt lapsia ammatikseni, joten leikkejä suunnitellessani hyödynsin sitä osaamista, joka minulla on entuudestaan. Samankaltaisia leikkejä ja pelejä on ollut olemassa ennen tätä työtä, joten osasta leikkejä on olemassa olevia sovelluksia, joita muokkasinkin vuorovaikutuksen vahvistamista ajatellen. Esimerkiksi Peilileikkiä käytetään vuorovaikutusleikkinä, mutta yhdistin siihen toisesta leikistä koskettamiseen liittyviä kohtia. Jättiläispalapelin ja sen käytön suunnittelin kokonaan itse. Pingispallon kuljetusta leikitään lasten kanssa leireillä erilaisina viestileikkeinä, mutta se soveltuu myös vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen vahvistamiseen ja on helppo toteuttaa. Taitoratoja on varmasti tuhansia erilaisia, mutta tässä tarkoituksena oli kosketuksen ja auttamisen lisääminen vanhemman ja lapsen välillä. Suunnittelin leikit niiden ajatusten pohjalta, joita vuorovaikutusleikkimateriaaleissa ja mm. Theraplay:ssa hyödynnetään. Mietin leikkejä suunnitellessani sitä, minkälaiset leikit tukisivat parhaiten vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja miten leikkien ohjeistus toimii ilman tulkkausta.

Teematapaaminen: vuorovaikutuksellinen leikki

Tähän teemaan oli kutsuttu viisi äitiä ja lasta. Paikalle tuli kolme äitiä ja 3-4-vuotiaat lapset. Vastaanottokeskuksen perhetyöstä vastaava ohjaaja halusi pitää ryhmän pienenä, jolloin vanhemmat ja lapset olla rauhassa ilman suuren joukon tuomaa hälinää. Toteutus oli suunniteltu siten, ettei tapaamiseen tarvittu tulkkia vaan kaikki leikit voitiin näyttää ja toteuttaa elekielen ja englannin sekoituksella. Ensimmäinen leikki oli palapelileikki, jossa kuusiosaisen palapelin osat oli ripoteltu salin toiselle puolelle. Äiti sai palapelin kokoamisohjeen ja lapsi haki yhden palan kerrallaan äidille. Yhdessä se kasasivat palat yhteen palapeliksi. Liitteenä 5 olevassa kuvassa 6 yläpuolella on palapelin kokoamisohje ja alapuolella nähtävillä palapelin palat ripoteltuna saliin. Leikki toimi äärimmäisen hyvin, lapset juoksivat innostuneina hakemaan palasia ja äidit auttoivat lapsia kasaamaan palapeliä. Tein palapelejä yhteensä kahdeksan erilaista, joten lapset saivat tehdä kaksi erilaista palapeliä yhdessä äitien kanssa.

Toinen leikki oli taitorata, jossa äidit ja lapset kulkivat yhdessä paperipalojen päällä radan, siten että äidit kulkivat ensin itse ja auttoivat sitten lasta siirtymään askelmalta toiselle. Järjestin laput sellaisen välimatkan päähän, että äitien oli pakko auttaa lapsia ja tukea heidän siirtymistään. Kuva taitoradasta on liitteessä 5, kuva 7. Leikki oli onnistunut, vaikka olisi voinut olla vielä pidempi. Äidit auttoivat lastaan hyvin ja tukivat radan kulkemisessa. Näytti siltä, että äideillä ja lapsilla oli hauskaa yhdessä, ilon ja naurun pyrähdykset rytmittivät siirtymistä askelmalta toiselle ja oli hauskaa huomata kuinka eri tavalla vanhemmat auttoivat lapsiaan.

Kolmantena leikkinä oli pingispallon kuljetus paperin päällä salin toiseen päähän ja takaisin. Oli ihanaa huomata kuinka äidit tukivat lapsiaan ja laskeutuivat lapsen silmien tasolle kantaakseen paperia toisesta päästä. Sen lisäksi, että kuljetusleikki on hyvää koordinaatioharjoitusta se lisää yhteistyötä ja yhdessä toimimista saman haasteen edessä.

Viimeinen leikki oli peilileikki, jossa näytimme ohjaajan kanssa liikkeen vastakkain seisten ja vanhempi lapsipari toisti samaa liikerataa. Leikin ideana oli ensin seurata liikerataa ja sitten lisätä kosketus mukaan leikkiin. Teimme eri-

laisia peililiikkeitä kymmenkunta jonka jälkeen lisäsimme mukaan kosketusta, ensin varvas varpaaseen, sitten käsi kädelle, olkapää käsi olkapäälle ja lopuksi iso halaus. Koin peilileikin toimivan hyvin ja rauhoittavan samalla tilanteen vauhdikkaiden leikkien jälkeen. Äidit ja lapset saivat keskittyä toistensa katsumiseen ja liikkeiden seuraamiseen.

Kanssani ryhmässä oli vastaanottokeskuksen perhetyöstä vastaava ohjaaja ja hänen kanssaan toimimme leikkien näyttäjinä ja hän samalla arvioi toiminnan toteutusta. Palaute ryhmän jälkeen oli positiivinen: *"olipa ihana, rauhallinen hetki äitien ja lasten kanssa."* Koin, että leikit olivat toimivia ja helppoja toteuttaa ilman puhetta, näyttämisen kautta.

Suuhygieniasta ja hampaiden hoidosta

Pirisen (2008) mukaan turvapaikanhakijoilla on usein heikentynyt terveydentila, johon vaikuttaa yleisesti lähtötilanteesta johtuneet ongelmat. Jokaiselle turvapaikanhakijalle tehdään terveysseuranta, jossa kartoitetaan yleisterveyden tilaa, sairauksia ja mahdollisia mielenterveydellisiä ongelmia. Kähkönen (2007) puolestaan muistuttaa, että hammashoitoon ja suuhygieniaan ei turvapaikanhakijoiden perusterveydenhuollossa keskitytä. Yleistä kuitenkin turvapaikanhakijoilla on se, että suuhygienia ja hampaiden hoito on heikkoa ja hampaiden kunto erittäin huono.

Suu- ja hammashoito on yleistä hygienian ja yleisterveyden ylläpitoa. Huono suuhygienia voi altistaa vakavimmille sairauksille, suun alueen tulehduksilla on osoitettu olevan yhteyksiä moniin yleissairauksiin. (Hammashoidosta ja suun terveydestä n.d.) Sokeri kuuluu yleisesti turvapaikanhakijan jokapäiväiseen ruokavalioon ja se vaikuttaa tuhoisasti hampaiden kuntoon. Kariuksen ehkäiseminen on äärimmäisen tärkeää. (Kähkönen, 2007.)

Hammashoidon ja suuhygienian teematapaamisessa hammashoitaja käy läpi hampaiden hoidon perusasioita kuten puhdistus, harja ja muut puhdistusvälineet, harjaustekniikka, hampaiden harjauksen säännöllisyys ja kesto, fluorin ja ksylitolin käyttö, ravinnon merkitys suuhygienialle sekä kertoo hammashoidon tärkeydestä ja merkityksestä. Hammashoitajalla on mukanaan mallihampaat

ja iso hammasharja, joilla hän opastaa hampaiden pesussa. Perheille kerrotaan miten hammashoito Suomessa toimii ja muistutetaan vanhempia siitä, että heidän vastuullaan on huolehtia lasten hammashoidosta. Vasta kouluikäinen lapsi pystyy itsenäisesti hoitamaan hampaiden harjauksen. Pienten lasten vanhempien on hyvä tietää, kuinka oman suun bakteerit voivat tarttua vauvaikäiseen.

Tämän teeman toteuttamisen osalta minun vastuulleni jäi hammashoitajaan yhteydenpito ja hänen saamisensa vastaanottokeskukselle, mutta en itse ollut vastuussa teeman sisällöstä, vaan sen hoiti Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin hammashoitaja.

Hammashoitajan teematapaaminen

Hammashoitajan teematapaamiseen vastaanottokeskuksen työntekijät päättivät kutsua 17 aikuista ja heidän lapsensa. Kieliryhmiä oli kaksi, joten tulkkaukset oli järjestetty sekä arabiaksi että englanniksi. Paikalle saapui 13 vanhempaa ja heidän 12 lastaan. Hammashoitaja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiristä puhui tapaamisessa siitä, minkäikäisinä ensimmäiset hampaat lapsille tulevat, milloin lapsuusajan hampaat vaihtuvat pysyviksi ja minkälaisia asioita tulee suuhygieniassa huomioida. Hän muistutti vanhempia siitä, miten syömisellä ja ruokarytmillä on suuri vaikutus hampaiden terveyteen ja kuinka usein hampaita tulisi harjata. Esimerkkihampailla ja harjalla hän opetti sitä, kuinka pitkään ja minkälaisella harjaustekniikalla hampaat tulisi pestä. Hoitaja puhui vanhemmille siitä, kuinka heidän vastuullaan on lasten suuhygieniasta huolehtiminen ja on hyvä muistaa, että lapset oppivat vanhemmiltaan. Pysyvien hampaiden tulisi olla suussa vielä 80-vuotiaankin, eivätkä ne pysy hyvinä ilman huoltoa. Teeman lopuksi kaikki osallistujat saivat hammasharjat ja kehotuksen käyttää niitä.

Oli hienoa huomata kuinka hammashygienia aiheena kiinnosti perheitä ja he ottivat osaa keskusteluun ja kyselivät paljon. Kun lapset rupesivat väsymään kuuntelemiseen otin heidät toiselle puolelle salia ja leikitin pallojen kanssa, jotta hoitaja sai puhuttua vanhemmille. Tulkkien yhteistyö toimi hienosti, englantia äidinkielenään puhuvia oli vähemmän kuin arabiankielisiä, joten englannin kielen tulkki otti omat asiakkaansa rykelmäksi ympärilleen ja tulkkasi samanaikaisesti arabian tulkin kanssa, jotta aikaa kääntämiseen ei mennyt niin paljon.

Erityisenä yksityiskohtana voidaan poimia se, että teeman jälkeen yksi perhe jäi vielä juttelemaan hammashoitajan kanssa tulkin välityksellä ja näytti nuoren alle kouluikäisen tyttärensä suuta, jossa molemmilla puolilla alahampaissa oli suuret reiät. Hoitaja katsoi tytön hampaita ja kertoi vanhemmille, että heidän on ehdottomasti päästävä hammashoitoon, koska reiät ovat niin isoja että lapsen on kohta mahdotonta pureskella ruokaansa. Välitin tiedon vastaanottokeskuksen työntekijälle, joka vie sen eteenpäin terveydenhoitajille, jotta lapsi saadaan hammaslääkəriin. Turvapaikanhakuaihana turvapaikanhakijalla on oikeus akuuttiin ja kiireelliseen hammastenhoitoon, koska se katsotaan osaksi perusterveydenhuoltoa silloin kun hampaiden huono kunto voi vaarantaa muun terveyden.

Hammashoitaja on lupautunut jatkossa käymään tarvittaessa Joutsenon vastaanottokeskuksella puhumassa hammasten hoidosta ja suuhygieniasta ja voisi tarvittaessa tehdä kartoitusta siitä, ketkä asiakkaista tarvitsisivat akuuttia hammashoittoa vastaanottokeskuksessa asumisaikanaan.

7.3 Tervetulopaketit lapsille

Turvapaikanhakijalapsen huomioidaan vastaanottokeskuksessa heidän saapuessaan niin, että heidät majoitetaan soveliaisiin majoitustiloihin ja kouluikäiset lapset ilmoitetaan kouluun. (Vesivalo 2014.) Haastatteluissa nousi esille huoli siitä, että lapsille pitäisi olla oma pieni tervetulopaketti, jossa olisi jotakin lapsille tarkoitettua.

Lapsia turvapaikanhakijoina tutkinut Minna Lähteenmäki on nostanut esille vastaanottokeskusten puutteita lapsien hyvinvoinnin kannalta tärkeisiin asioihin: lapsilla pitää olla laitoksissa käytössä riittävästi askartelu-, leikki- ja pelivälineitä. Leikkihuoneeseen pääsyn tulisi olla mahdollista kellonajasta riippumatta ja lapsilähtöisiä menetelmiä vastaanottokeskuksissa lisätä. (Lähteenmäki 2010, 181–182.)

Tein lapsille puuhavihkon (Liite 4.), jotka jaettiin lapsille osana tervetulopakettia. Puuhavihko sisältää värityskuvia, aakkosten ja numeroiden opettelua, suomen sanojen opettelua ja numeroyhdistämistehtäviä. Materiaali tähän puuhavihkoon on kasattu internetin ilmaissivustoilta. Liitteessä 4 on linkit sivustoille, joista kuvat on otettu. Lisäksi tervetulopaketissa on värikynät, tyhjää piirustuspaperia ja ikäkauteen sopiva lelu. Valmistimme 70 lasten tervetulopakettia yhdessä perhetyöstä vastaavan ohjaajan Satu Vesivalon kanssa ja jaoinme paketit kaikille tällä hetkellä vastaanottokeskuksessa oleville lapsille. Tervetulopakettien materiaalit on saatu lahjoituksina muun muassa seurakunnilta ja lelut ovat lahjoituksina vastaanottokeskukseen tulleita. Vastaanottokeskus varasi seuraavan vuoden budjettiin rahaa, jotta he voivat itse jatkossa ostaa värikyniä ja papereita ja jatkaa tervetulopakettien jakamista osana perhetyötä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää Joutsenon vastaanottokeskuksen perhetyötä. Tässä luvussa teen yhteenvetoa johtopäätöksistä ja tavoitteisiin pääsystä, arvioin kehittämistoimintaa ja pohdin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan luotettavuutta ja eettisyyttä. Luvun lopussa esittelen joitakin jatkotutkimusaiheita liittyen tähän työhön ja aihealueeseen yleisesti.

8.1 Yhteenveto ja johtopäätökset

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksinä olivat: Minkälaista perhetyötä vastaanottokeskuksen työntekijät kokevat asiakkaidensa tarvitsevan? Miten perhetyötä voidaan kehittää Joutsenon vastaanottokeskuksessa? Minkälaisia työmenetelmiä ja työkaluja vastaanottokeskuksen työntekijät toivovat saavansa perhetyöhön? Minkälaista toimintaa vastaanottokeskuksissa voidaan toteuttaa turvapaikanhakijaperheille?

Etsin vastauksia näihin kysymyksiin kartoittavalla tutkimuksella, joka toteutettiin Joutsenon vastaanottokeskuksen työntekijöille teemahaastatteluina. Haastattelin yhteensä kahdeksaa työntekijää eri työntekijäryhmistä. Tutkimusaineisto vastasi mielestäni asettamiini tutkimusongelmiin hyvin. Haastatteluista nousi esille työntekijöiden toiveet ja mielipiteet perhetyön sisällöistä: toimintaa lapsiperheille, tukea arjen asioiden hallintaan, terveyden ja hyvinvoinnin tukemista sekä lapsien huomiointia erillisinä yksilöinä ja heille järjestettävää lastenhoitoapua tarvittaessa.

Työn kehittämisen lähtökohtina työntekijät pitivät sitä, että perhetyölle olisi enemmän aikaa, sen tulisi kuulua enemmän kaikille työntekijöille ja työn tulisi olla asiakkaiden tarpeista nousevaa, asiakaslähtöistä Herralan (2012, 23–24.) tutkimuksessa nostetaan esille asiakaslähtöisyys yhtenä tärkeimmistä periaatteista. Perheet pyritään huomioimaan kokonaisvaltaisesti kaikkine jäsenineen lapsen edut huomioiden.

Aineistosta nousi tarve perhetyön koulutukseen, jotta työntekijöitä muistutettaisiin siitä, kuinka pienillä teoilla tehtävää perhetyö on ja kuinka jokainen voisi toteuttaa sitä omassa työssään, ei niin että se kuuluisi vain yhdelle tai kahdelle työntekijälle, niin kuin tällä hetkellä mielletään. Herralan (2012, 25.) tutkimukseen osallistuneiden vastaanottokeskusten työntekijöiden mielestä perhetyöhön ajatellaan laajasti kuuluvan kaikki perheiden kanssa tehtävä työ ja työhön osallistuu koko työyhteisö.

Toiminnan toteuttamisesta turvapaikanhakijaperheille nousivat keskeisiksi erilaiset ryhmät, joissa opetetaan arjen hallintaan liittyviä asioita, vertaistuen mahdollistuminen samojen kieliryhmien perheiden kohtaamisessa ja vanhempien ja lasten vuorovaikutuksen parantuminen. Perheille järjestettävän toiminta on tärkeää: kerhot, tapaamiset ja retket. Erityisesti yhteisöllisyyden tarve korostuu, koska turvapaikanhakijat ovat menettäneet yhteisönsä lähtiessään kotimaastaan. (Herrala 2012, 36.)

Tutkimuksessa nousi esille huoli yksinhuoltajaperheiden jaksamisesta ja lasten hyvinvoinnista, sillä Joutsenon vastaanottokeskuksella tehtävä perhetyö on puhtaasti aikuissosiaalityötä ja siihen tarvittaisiin muutos. Lasta pitäisi kuulla itsenäisenä ja erillisenä osana, eikä vain vanhempansa prosessin jaloissa kulkijana. Lisa Ottoson, Marita Estmond ja Isabell Schierenbeck (2012, 253.) ovat tutkineet ruotsalaisten turvapaikanhakijoiden käytäntöjä ja huomanneet tutkimuksessaan, että lapsia ei huomioida turvapaikanhakumenettelyssä erikseen, heiltä ei kysytä syitä turvapaikanhakemiseen eikä lasta oteta vakavasti turvapaikkatarpeen selvityksissä. Työntekijöiden tehtävänä olisi lapsen edun turvaamisen lisäksi huomioida se, ymmärtääkö lapsi itse oman tilanteensa. Platon (2006, 62–63.) mukaan monet ongelmat, joista lapset kärsivät ovat seurausta nykypäivän turvapaikanhakukäytännöistä. Lapsia ei kuulla tai nähdä yksilöinä vaan vanhempiensa liitteenä. Toisaalta kun puhutaan näistä ongelmista, kohdennetaan toimet lapseen mutta ei perheeseen. Keskustelujen tulisi kuitenkin koskettaa koko perhettä ja perheen tilannetta. Monet perheet tarvitsevat paljon tukea ja apua, jotta lapset saavat sitä mitä tarvitsevat.

Opinnäytetyöni tutkimusstrategiana oli tutkimuksellinen kehittämistoiminta, jonka peruseriaatteena on tavoitteellinen kehittäminen, jonkin uuden toimintatavan tai mallin luominen tai vanhojen tapojen uudistaminen. Tästä syystä teemahaastattelut olivat vain kartoittavia ja niiden tarkoitus oli antaa suuntaviivoja toiminnan kehittämiseksi.

Haastattelujen perusteella syntyivät kehitettävät perhetyön toimintamallit vastaanottokeskukseen. Työntekijöiden koulutustoiiveeseen vastattiin perhetyön koulutuksella, joka sisälsi perustietoa perhetyöstä, mitä se vastaanottokeskuksella on ja voisi olla, oppimiskahvilan, jossa työntekijät pääsivät itse pohtimaan perhetyön sisältöjä omassa työssään ja työyhteisössään sekä lyhyen alustuksen tulevista teematapaamisista. Turvapaikanhakijaperheille suunnattuna toimintana haastattelujen pohjalta kehitettiin arki Suomessa teema, jonka sisältönä olivat lapsen unen laatu ja määrä, ruoan merkitys kasville ja kehitykselle, hyvän ruokarytmin ja kalorimäärien opetusta. Lisäksi konkreettisin esimerkein näytettynä, minkälaisia ovat hyvät ruoka-annokset ja kuinka paljon on hyvä syödä. Toisen teematapaamisen sisältönä oli lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen parantaminen leikin kautta. Tässä tapaamisessa vanhemmat pääsivät leikkimään lastensa kanssa ohjatusti erilaisia vuorovaikutusleikkejä. Kolmas teematapaaminen oli hammashoitajan suuhygieniasta ja hampaidenhoidosta pitämä luento, jossa opetettiin pitämään huolta hampaiden hoidosta ja hygieniasta. Viimeisenä lapsilähtöisenä toimintatapana vastaanottokeskukseen rakennettiin lasten tervetulo-paketit, jotka jaettiin kaikille vastaanottokeskuksessa oleville lapsille ja tullaan jatkossa antamaan aina perheen saapuessa vastaanottokeskukseen.

8.2 Kehittämistoiminnan arviointi

Kehittämistoiminnan olennainen osa on arviointi, jonka pitäisi olla kiinteä osa kehittämishanketta ja palvella päämäärien saavuttamista. Yleensä arviointi on kuitenkin yksi jakso hankkeen loppupuolella. Oleellista on se, että arvioinnissa saadaan tietoa vaikuttavuudesta ja lopputuloksista. Arviointitiedon kerääminen

tulisi kohdistaa projektin toteuttamisen kriittisimpiin osatekijöihin. Järkevän arvioinnin toteuttamiseksi on tärkeää täsmentää, mikä on arvioinnin tarkoitus projektin eri vaiheissa. Arviointitieto on oppimisen kannalta tärkeää ja itsearviointi kuuluu osana kehittämistyöhön. (Rantala-Nenonen 2013, 141,144,149.)

Projektin eri osavaiheita olen arvioinut aina opinnäytetyön edistymisen myötä ja kirjoittanut ylös asioita, jotka ovat mietityttäneet tai herättäneet ajatuksia. Aloittaessani kartoittavan tutkimuksen tekemistä ajattelin, että teemahaastatteluilla saan sopivan määrän materiaalia, jotta saan tukea kehittämistoiminnalle. Todellisuudessa kahdeksasta teemahaastattelusta nauhoitettua materiaalia tuli liki yhdeksän tuntia. Niiden litterointi sanasta sanaan olisi vienyt valtavan ajan ja olisi yksistään jo riittänyt yhden opinnäytetyön aiheeksi. Aihetta olisi voinut rajata vielä tarkemmin tai käyttää puhtaasti jo valmiina olevaa materiaalia esimerkiksi Jaana Herralan tekemää tutkimusta, jossa hän lähetti kyselytutkimuksen vastaanottokeskusten henkilökunnalle. Toisaalta, sain huomata, että Joutsenon työntekijöiden vastaukset olivat osin hyvin erilaisia, kuin mitä Herralan tutkimuksessa, kuten aiemmin tässä työssä olen tuonut esille. Joten jos olisin käyttänyt vain valmiina olevaa materiaalia ja tietoa, olisi kehittämistoiminnan lopputulos voinut olla hyvin erilainen ja olisiko se silloin vastannut juuri Joutsenon vastaanottokeskuksen tarpeisiin?

Kehittämistoiminnan suunnittelun aikana arviointia teki minun lisäksi vastaanottokeskuksen edustajana vastaava ohjaaja. Hänen kanssaan keskustelimme koulutuspäivän suunnittelusta ja sisällöstä ja hioimme oppimiskahvilassa käytettyjä keskustelun aiheita yhdessä. Keskustelimme teematapaamisten sisällöistä ja hyväksytin suunnitelmani hänellä. Hän haki rahoitusta tulevan vuoden lasten tervetulopaketteja varten, joten kehittämistoiminta on jo lähtenyt eteenpäin vastaanottokeskuksella. Lapsi- ja perhetyöhön on joka vuosi varattu rahaa talousarviossa, mutta nyt sitä varattiin kohdennetusti tähän tarkoitukseen.

Toiminnan toteutusvaiheessa arviointi toteutui kahdella tavalla. Koulutuspäivässä keräsin työntekijöiltä palautteen päivästä. Heidän vastauksensa on litteroituna aiemmin tässä työssä. Palaute oli pääsääntöisesti erittäin positiivista ja koulutuspäivä koettiin tärkeänä asiana. Teematapaamisia arvioi perhetyöstä

vastaava pakolaisohjaaja. Hänen arvionsa teematapaamisista on seuraavanlainen:

Tapahtumien aiheina oli vuorovaikutuksellinen leikki, hammashoitto-info sekä elämää Suomessa, ruokainfoa vanhemmille. Aiheet olivat monipuoliset ja hyvin valittu teemoiltaan. Asiakkaat saivat tietoa monipuolisesti, muttei vaikeasti. Leikkiteema oli erityisen onnistunut ja innostava kerta, sekä lapselle että vanhemmille. Aiheisiin oli paneuduttu ja nähty vaivaa. Tietoa oli sopivasti ja helposti ymmärrettävässä muodossa. Visuaalisuuteen oli panostettu. Teemojen kesto oli sopiva, sekä lapset että vanhemmat jaksoivat hyvin seurata toimintaa. Asiat esitettiin selkeästi, niin ettei välttämättä yhteistä kieltä tarvittu. (Vesivalo, S 2014.)

Useita kertoja tämän opinnäytetyön aikana mietin, että mihin olen ryhtynyt. Jouduin monella tapaa astumaan ulos mukavuusalueeltani opettelemaan ja tekemään asioita, jotka eivät ole minulle luontaisesti helppoja. Koen kuitenkin, että tämä työ on opettanut minulle paljon asioita ja opettanut minua arvioimaan omaa osaamistani ja toisaalta näkemään sen, missä asioissa olen hyvä. Prosessi on ollut pitkä, eikä täysin tuskaton, mutta erittäin antoisa ja opettavainen.

Vaikka toiminnan toteutusten sisällöt tässä opinnäytetyössä nousivat työntekijöiden näkökulmasta, ovat turvapaikanhakijoiden toiveet hyvin samankaltaisia. Työni alussa valotin turvapaikanhakijoiden näkökulmia ja mm. vastaanotto-keskusten asiakkaille tehdyssä asiakaskyselyssä. Vastanneet ovat olleet sitä mieltä, että kaipaavat ryhmätoimintaa ja mielekästä tekemistä. Minna Lähteenmäen (2010) väitöskirjan johtopäätökset lasten toiminnan tarpeellisuudesta, lapsilähtöisyydestä ja lapsien huomioinnista osana prosessia tukevat tätä ajatusta. Ilkka Pirisen (2008) väitöskirja käsitteli turvapaikanhakijoiden terveydentilaa ja vahvisti mm. aliravitsemuksen ja terveyden välisiä suhteita. Lisäksi kansainväliset tutkimukset vahvistavat näitä näkökulmia. Turvapaikanhakijoiden ääni mielestäni kuuluu työssä, vaikka kartoitusta ei heille tehtykään.

Kehittämistyön arvioinnissa viimeinen pohdintaa herättävä kysymys on työntekijöiden ja työyhteisön sopeutuminen ja vastaanottokyky uusille kehittämistoiminnan malleille. Hovi-Pulsan (2011, 107–108.) mielestä perhetyölle tärkei-

tä asioita ovat helposti saatavilla olevat palvelut ja alueellisuus. Palveluiden tulee olla asiakkaiden saatavilla. Ongelmiksi hän nostaa työn byrokraattisuuden sekä työntekijöiden työrakenteet, jotka eivät tue perheen tarpeita. Kehittämiseen tarvitaan koko työyhteisön tukea.

Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty, sanotaan vanhassa sananlaskussa. Opin- näytetyöni peruskohdat on täytetty hyvällä suunnittelulla ja kertaalleen toteutella toiminnalla. Kuitenkin seuraava osa kehittämistä ei ole enää minusta kiinni, vaan siihen tarvitaan työntekijöiden ja työyhteisön motivoitumista ja uusien toimintamallien käyttöönottoa. Se onko kehittämisellä koko työyhteisön tuki, jää nähtäväksi. Järvisen (2001, 35.) mukaan työyhteisöjen kehittämistoiminnan onnistuminen edellyttää työyhteisön ja esimiesten näkemystä ja tavoitetsuuntautumista. Kehittämistyön päämäärät ja toimintamallit tulee olla selvät, koska ilman työyhteisössä tapahtuvaa muutosta ja esimiesten luomaa pohjaa näille muutoksille, häviävät kehittämisen mallit muiden asioiden tieltä.

Uusien toimintamallien käyttöönotto vaatii byrokraattisten rakenteiden muokkaamista ja työyhteisön arvomaailman muokkaantumista. Joutsenon vastaanottokeskuksella tarvittavat muutokset voivat syntyä sillä, että työn rakenteita muutetaan, jotta perhetyötä voidaan tehdä enemmän ja luodaan työyhteisön sisällä mahdollisuus näille muutoksille. Järvelän, Koiviston ja Poikelan (2002, 215–216.) mukaan Kehittämistoiminnassa uusi toimintatapa voidaan rakentaa lähtökohtien ja kehittämistarpeiden perusteella. Tämä vaatii organisaation sitoutumista ja halua kehittämiseen. Uusien toimintakäytäntöjen kehittäminen työyhteisössä vaatii motiivia, vision, resursseja ja aikaa.

Osa vastaanottokeskuksen työntekijöistä on motivoituneita muutokseen ja halukkaita perhetyön kehittämiselle. Minulle kehittäjänä jäi kuitenkin sellainen tunne, että kaikki vastaanottokeskuksen työntekijät eivät olleet innostuneita kehittämistyöstä tai halukkaita tekemään sen eteen töitä. Jäävätkö tämän työn toimintamallit elämään vai eivät, on nyt kiinni työntekijöiden halukkuudesta, ajasta ja resursseista.

8.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Vilkan (2005, 158–159.) mukaan laadullisen tutkimuksen tehneellä tutkijalla luotettavuuden kriteeri on tutkijan itsensä rehellisyys, koska arvioinnin kohteena ovat tutkijan tekemät valinnat, teot ja ratkaisut. Tutkijan on arvioitava itse tutkimuksensa luotettavuutta valintojensa kohdalla.

Mietin haastatteluja tehdessäni ja analysoidessani erityisesti kahta asiaa: pienessä työpaikassa, jossa on yhteensä 32 työntekijää, säilyykö anonymiteetti haastatteluissa. Merkitsin haastattelut numeroitain, mutta vain minä olen tietoinen siitä, minkä numeron kukin sai, joten niiltä osin haastateltavien tiedot pysyvät salassa. Kuitenkin pienessä työpaikassa työntekijät tuntevat toinen toisensa, joten on vieläkin mahdollista, että jonkun työntekijän sanat ovat tunnistettavissa haastattelujen litteroinnista huolimatta.

Toinen haastatteluihin merkittävästi vaikuttava seikka on haastatellut työntekijät: vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja kartoitti, ketkä työntekijät olisi hyvä haastatella kartoittavaa tutkimusta varten. Mietin sitä, olisivatko vastaukset olleet hyvin erilaisia, jos haastateltavat työntekijät olisivat olleet niitä, jotka eivät koe tekevänsä perhetyötä tai kenelle se ei työmäärityksen mukaan kuulu? Olisiko silloin löytynyt sellaisia asioita ja ideoita toimintaan, joita ei nyt noussut esille? Pohdinnastani huolimatta on hyvä muistaa, että kahdeksan työntekijän haastattelu tarkoittaa 25 % kaikista talon työntekijöistä, joten kartoittavaksi tutkimukseksi se on varmasti luotettava. Tätä käsitystä tukee oppimiskahvilassa esillä olleet kysymykset ja niihin saadut vastaukset, sillä samoja teemoja ja kysymyksiä käsiteltiin sekä teemahaastatteluissa että oppimiskahvilassa. Molempien vastaukset olivat hyvin samankaltaisia, vaikka ne saatiin käyttämällä eri metodia ja osin eri työntekijöiden kanssa. Haastatteluihin osallistui kahdeksan avopuolen työntekijää ja oppimiskahvilaan yhteensä 36 työntekijää avo- ja säilön puolelta. Eskola (2007, 40–42.) pohtii artikkelissaan sitä, kuinka monta teemahaastattelua on tarpeeksi monta. On tärkeää muistaa, ettei teemahaastatteluilla pyritä otokseen, vaan se on näyte, valikoitunut joukko haastateltavia. Teemahaastattelujen sopiva määrä on pitkälle kiinni siitä, mihin kysymykseen

ollaan hakemassa vastauksia, mutta esimerkiksi joka neljäs vaikkapa pienestä työyhteisöstä on kattava määrä.

Vertailllessani tekemiäni haastatteluja tehtyihin opinnäytetöihin ja väitöskirjoihin, ja niistä saatuihin tutkimustietoihin, ajatukseni niiden luotettavuudesta on vahvistunut. Työntekijät ovat hyvin tietoisia siitä, minkälaisia haasteita ja ongelmia turvapaikanhakijoilla on ja turvapaikanhakijoiden ajatukset vertailevissa tutkimuksissa, joita tässä työssä olen lainannut, tukevat tätä johtopäätöstä.

Haastattelujen analyysin kohdalla olen pohtinut eettisiä kysymyksiä siitä, mitä olen ottanut mukaan työhöni ja mitä en. Teemahaastattelut on litteroitu tarkkaan ja kartoittavan tutkimuksen tulokset kirjoitettu niiden pohjalta. Kuitenkaan kaikkia teemahaastatteluissa nousseita kehittämisideoita ei tässä työssä ole hyödynnetty ja osa on täytynyt rajata pois. Pietarisen (2002, 58–59.) mukaan tutkijana on pohdittava sitä, ovatko tehdyt valinnat olleet oikeita, onko tuloksia tulkittu oikein ja hyödynnetty saatua tietoa hyvin. On tärkeää muistaa, että jokainen tutkimus on tutkijan itsensä tekemä ja koostuu tutkijan tekemistä valinnoista, jotka noudattavat hyvää tieteellistä käytäntöä ja tuottavat luotettavaa tietoa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden (2012.) mukaan tutkijan on noudatettava tiedeyhteisön toimintatapoja: rehellisyyttä ja huolellisuutta tutkimuksen kaikilla osa-alueilla: tutkimustyössä, tallentamisessa, esittämisessä sekä tutkimuksen että tulosten arvioinnissa.

Teematapaamisia suunnitellessani jouduin miettimään useasti eri kulttuurien ja kielen ongelmien mukanaan tuomia haasteita ja eettisiä kysymyksiä. Lapsiperheen arjesta puhuttaessa jo teeman suunnitteluvaiheessa pyrin huomioimaan esimerkiksi lapsen unirytmien ja syömiseen liittyvät asiat ja niiden erilaiset toimintatavat maailmalla. Lähtökohtaisesti on oltava kulttuurillisesti sensitiivinen rakentaessaan tapaamisia turvapaikanhakijoille, koska on huomioitava lähtökulttuurin toimintatavat ja mallit ja opetuksen sisältö (Senegal & Mayadas 2005, 563). Esimerkkinä tästä on lapsen unen tarve ja sen rytmitys: maailmalla on hyvin yleistä, että pienikin lapsi valvoo myöhään illalla, mutta nukkuu pitkät päiväunet päivän kuumimpien tuntien aikana. Meillä Suomessa alakouluikäinen lapsi ei yleensä nuku päiväunia ja käy ajoissa illalla nukkumaan.

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta parantavassa leikkiteemassa mietin paljon etukäteen leikkien sisältöä ja niiden toimivuutta turvapaikanhakijaperheissä. Hylkäsin useita monissa tilanteissa toimivia ryhmäleikkejä mm. siksi, että niissä kosketetaan toista esimerkiksi halaamalla. Monessa kulttuurissa halaaminen kuuluu vain perheen sisälle, joten en voinut käyttää sellaisia leikkejä, joissa toisilleen tuntemattomat joutuisivat koskettamaan toinen toistaan. Toisaalta leikkien rakentamisessa oli huomioitava se, että meillä ei ollut yhteistä kieltä. Siksi olin rakentanut leikit valmiiksi siten, että ne voidaan toteuttaa näyttämällä, eivätkä tarvitse puhuttua kieltä. Usein elekieli on tehokkain neuvomisen tapa. Jouduin miettimään sitä, onko leikeissä mitään, joka voidaan ymmärtää loukkaavana, kosketetaanko sellaisia kehon osia tai tehdäänkö eleitä, jotka voivat tarkoittaa jossakin toisessa maassa jotakin aivan muuta? On tärkeää muistaa, että päätelmäni perustuvat oman kulttuurini merkityksiin ja määritelmiin, kuten Riitta Järvisen (2005, 17–20.) väitöskirjan tutkimuksessa todetaan. Oma kulttuurimme vaikuttaa siihen, miten toimimme maamme saapuvien kanssa ja pahimmassa tapauksessa monikulttuurisen asiakkaan ja työntekijän välille voi syntyä kuilu.

En ole voinut verrata toteuttamaani kehittämistoimintaa muihin vastaavanlaisiin töihin, koska en ole löytänyt vastaavalla tavalla toteutettua tutkimuksellista kehittämistoimintaa vastaanottokeskuksiin tai yleisesti ottaen turvapaikanhakijoille. Siitäkin syystä tämän työn tekeminen puolustaa paikkaansa ja kertoo sen ajankohtaisuudesta. Toimintaa on toteutettu turvapaikanhakijoille tai haastateltu asiakkaita tai työntekijöitä mm. alemman ammattikorkeakoulun opinäytetöinä, mutta tutkimuksellisen kehittämisen näkökulmasta ja kartoittavien haastattelujen pohjalta toteutettuna ei. Siksi opinnäytetyöni on näkökulmaltaan uusi ja hyödyttää Joutsenon vastaanottokeskuksen lisäksi muita vastaanottokeskuksia ja turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleviä organisaatioita.

8.3 Jatkotutkimusten aiheita

Tehdessäni tätä työtä, on mieleeni noussut monia erilaisia jatkotutkimuksen aiheita. Turvapaikanhakijoista ja käytännöistä tarvittaisiin ehdottomasti kirja, johon on tiivistetty turvapaikanhakukäytännöt, vastaanottokeskusten toiminnot ja yleistietoa turvapaikanhakijoista sosiaalialan opiskelijoille ja työntekijöille. Kirjoittaessani opinnäytetyöni teoriaosaa huomasin käyttäväni lähteenä monen määritelmä-sanaston osalta täysin ulkoministeriön sivuja, koska tietoja ei löydy kootusti lähdekirjallisuudesta. Kirjallisuuskatsauksen rakentaminen turvapaikanhakuun liittyvästä kirjallisuudesta, olisi ajankohtainen ja järkevä työn aihe.

Olen saanut huomata, että suomalaista kirjallisuutta on vähän, kun sitä haetaan turvapaikanhakijoiden näkökulmasta tai työntekijöiden toiminnasta. Lähtökohtaisesti suomalaista väitöskirjatutkimusta turvapaikanhakijoista on vain vähän. Löytämiäni tutkimuksia olen käyttänyt tässä työssä. Kansainvälisiä tutkimusartikkeleja on saatavilla enemmän. Muun muassa Platon (2006), Moranzin ym. (2012) ja Ottosonin ym. (2012) tutkimukset antavat osviittaa siitä, että perhetyötä ja lapsinäkökulmaa turvapaikanhakijoiden elämässä tulisi tutkia enemmän. Samaan suuntaan viittaa Lähteenmäen (2010) tekemä väitöskirja turvapaikanhakijalapsista. Yleisesti ottaen lapsia turvapaikanhakijoina Suomessa on tutkittu vähän. Lähteenmäen väitöstutkimus lapsista turvapaikanhakijoina on suomalaisessa tutkimuksessa ainutlaatuinen, koska se valaisee lasten näkökulmaa turvapaikanhakuprosessiin ja lasten sielunmaisemaan. Weinen ym. (2004, 148.) tutkimus on jopa sitä mieltä, että perhekeskeisiä teorioita turvapaikanhakijoista ei ole olemassa ollenkaan ja perhetutkimusta vain vähän. Lapsinäkökulman ja lapsilähtöisten toimintatapojen tutkiminen ja käyttäminen ja perhetyön teorioiden luominen, olisi varmasti mielenkiintoinen tutkimusaihe.

Lisäksi turvapaikkamenettelyyn liittyvä aihe, josta en juuri löytänyt aiempia suomalaisia tutkimuksia, on säilöönottokeskukset. Tämä kokonaisuus on mielenkiintoinen osa turvapaikkamenettelyssä ja sisältää paljon tutkittavaa: mm. säilöntätyöntekijöiden työssä jaksaminen, kun heidän työnsä on verrattavissa

jollain tapaa vankilassa tehtävään työhön. He huolehtivat ihmisistä, jotka käännytetään Suomesta pois. Joutsenon vastaanottokeskukseen aukesi uusi säilö lokakuussa 2014, joten laitoksia on tällä hetkellä Suomessa kaksi. Kansainvälisesti säilöönottokeskuksia ja niiden vaikutuksia turvapaikanhakijoihin on tutkittu enemmän. Tässä työssä mm. Cleavelandin & Rosseaun (2013), Farmerin (2013) ja Puthoopparambilin ja muiden (2014) artikkelit sivuavat säilöönottoyksiköiden toimintaa.

9.4 Loppusanat

Tämä työ on ollut minulle iso kasvun ja kehityksen paikka. Se on toiminut muistutuksena siitä, kuinka hyvin meillä asiat ovat. Se on tukenut ammatillista kasvuani ja muistuttanut minua siitä, miten pienillä asioilla, vähäisellä budjetilla ja kekseliäisyydellä voi päästä työssä pitkälle. Työ on ollut tiukkaa puurtamista, mutta toisaalta antanut minulle valtavasti: arabiäidin hymy, kun lapsi onnistuu neuvottuna hakemaan palapelin palan ja asettamaan sen paikalleen. Afrikkalaisen äidin ihmetys mehujen sisältämästä sokerista ja hänen lapsensa ilo, kun onnen pyörää pyöräyttämällä saa palan mandariinia. Pienen tytön iloinen hymy kesken suuhygieniasityksen, kun hän tulee luo ja esittelee hammasrivistöään hoitajalle. Innostunut puheensorina perhetyön koulutuksessa ja usean ihmisen suusta kuultu lause, voitko tulla uudelleen pitämään koulutusta? Tämä kaikki muistuttaa minua siitä, kuinka olen saanut olla osana tekevässä jotakin merkityksellistä.

Pienillä asioilla voi olla suuri merkitys turvapaikanhakijalle, silloin kun työntekijät ovat ainoat ihmiset, joihin turvautua. Pienillä askelilla voi edetä suurin harppauksin, hetken kohtaaminen olla päivän suurin kohokohta. Pienin askelin, päivä kerrallaan – perhetyötä vastaanottokeskuksella.

LÄHTEET

- Airaksinen T & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä Gummerus kirjapaino oy.
- Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väitöskirja. Turun yliopisto. Sosiaalipoliitiikan laitos. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47. Viitattu 13.11.2014.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>
- Alasuutari, J. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Osuuskunta vastapaino Tampere.
- Björn, G. Gustafsson, P. Sydsjö, G. & Berterö, C. 2013. Family therapy sessions with refugee families; a qualitative study. BioMed Central. Conflict and Health 2013, 7:7. Viitattu 20.11.2014.
<http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.
- Chalke, S & Blair, C. 2011. Seis! Pysäytä ihmiskauppa. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Cleaveland, J & Rosseau, C. 2013. Psychiatric symptoms associated with Brief detention of adult asylum seekers In Canada 2013. Canadian Journal of Psychiatry, 58(7), 409-416. Viitattu 18.11.2014. <http://publications.cpa-apc.org/media.php?mid=1545>
- Cox, D & Pawar, M. 2013. International social work. Issues, strategies and programs. SAGE Publications inc.
- Davies, L & Kerrigan L, E 2013. Communicating with children and their families. Responding to need and protection. Open university press. Viitattu 16.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.
- Ekholm, E & Salmenkangas, M. 2008. Puhumalla paras. Ratkaisuja arjen etnisiin konflikteihin. Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2008. Kustantaja: Työministeriö. Viitattu 11.11.2014.
<http://www.intermin.fi/julkaisu/012008?docID=24933>
- Eskola, J. 2007. Teemahaastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Toim. Viinamäki, L & Saari, E. Helsinki: Tammi, 33-46.
- Farmer, A. 2013. The impact of immigration detention on children. Forced migration review. Viitattu 18.11.2014.
<http://www.fmreview.org/en/detention/farmer.pdf>

L 30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki 31/2004. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 11.12.2013. <http://www.finlex.fi/lainsaadanto>, ajantasainen lainsäädäntö.

Hammashoidosta ja suun terveydestä. N.d. Viitattu 24.6.2014. <http://www.hammaslaakariliitto.fi/suun-terveys/>

Hannerz, U. 2003. Kulttuurien määritelmien yhteen törmäys. Teoksessa erilaisuus. Toim. Lehtonen, M & Löytty, O. Tampere: Vastapaino, 213–232.

Hallas, P. 2007. Length of stay in asylum centers and mental health in asylum seekers: retrospective study from Denmark. Viitattu 18.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.

Harju, A. 2003. Palasina maailmalla. Turvapaikanhakijoiden kirjoituksia. Artikkelissa Sota, Dersim/Kurdistania. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 17–19.

Harju, A. 2003. Palasina maailmalla. Turvapaikanhakijoiden kirjoituksia. Artikkelissa Pakolaisen elämä, Ruth/ Aasia. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 49–53.

Herrala, J. 2013. Perhetyö vastaanottokeskuksella. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma/ Ylempi AMK. Viitattu 20.10.2014. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012061212501>

Himanen, M & Könönen J. 2010. Maahanmuuttopoliittinen sanasto. Helsinki: Into kustannus Oy.

Holland, P. 2013. ” Ilman oleskelulupaa se ei onnistu oikeasti. Tutkimus nuorten turvapaikanhakijoiden kokemuksista hyvään elämään Suomessa. Pro Gradu – tutkielma. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 18.11.2014. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/90587/Holland.P%C3%A4ivi.pdf?sequence=2>

Horsti, K. 2009. Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Toim. Keskinen, S. Rastas, A & Tuori, S. Vastapaino 2009, 77–86. Viitattu 11.11.2014. http://www.vastapaino.fi/vp/ekirjat/en_ole_rasisti.pdf

Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Strukturoitua avoimuutta. Lisen-siaattitutkielma Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalipedagogiikka. Viitattu 17.11.2014. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120001/urn_nbn_fi_uef-20120001.pdf

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemissa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Viitattu 17.11.2014. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111131012>

Hyvä tieteellinen käytäntö 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 7.11.2014. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän tilastokatsaus. 2012. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.1.2014.
http://www.migri.fi/download/39357_ihmiskaupan_uhrien_auttamisjarjestelma_tilastokatsaus_2012.pdf

Järvinen, R. Lankinen, A. Taajamo, T. Veistilä, M & Virolainen, A. 2007 Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Järvinen, P. 2001. Esimies ja työyhteisön kehittäminen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Järvinen, A. Koivisto, T. Poikela, E. 2002. Oppiminen työssä ja työyhteisöissä. Helsinki: Werned Söderström osakeyhtiö.

Järvinen, R. 2004. Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Sosiologian ja sosiiaalipsykologian laitos. Viitattu 12.11.2014.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67310/951-44-5854-0.pdf?sequence=1>

Karkotusesitykset ja päätökset 2001–2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.1.2014. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/karkotukset

Kiintiöpakolaiset. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 11.1.2014.
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

Kokkonen, L. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muutaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Viitattu 16.11.2014.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25577/9789513940683.pdf?sequence=1>

Korkman, S. 2014. Espoolainen kokoomuspomo: ”Miksi maahanmuuttajaperheen pitää hankkia uudet lastenvaunut sosiaaliuella?” Länsiväylä 29.8.2014.
<http://www.lansivayla.fi/artikkeli/235089-espoolainen-kokoomuspomo-miksi-maahanmuuttajaperheen-pitaa-hankkia-uudet>

Kähkönen, E. 2007. Maahanmuuttajien ravitsemuksessa usein ongelmia. Lääkärilehti. Viitattu 13.11.2014.
http://www.laakarilehti.fi/index.html?opcode=show/news_id=4602/type=1

Lapsen ja nuoren uni. n.d. Viitattu 24.6.2014.
<http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/uni/>

Lapsen ja vanhemman varhainen vuorovaikutus. N.d. Viitattu 24.6.2014.
http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/lapsen_ja_vanhemman_varhainen_vu/

Lastensuojelun käsikirja 2013. Perhetyö. Viitattu 11.2.2014.
<https://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>

Leppäkorpi M. 2011. Asiaton oleskelu kielletty. Tutkimusmatkalla paperittomien Suomessa. Helsinki: Intokustannus Oy.

Liebkind, K. Jasinskaja-Lahti, I. 2000. Syrjintäkokemusten vaikutus maahanmuuttajiin. Teoksessa monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Helsinki: Gaudeamus.

Lähteenmäki, M. 2010. Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanottokeskusten ja koulun arjesta. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, käyttäytymistieteiden laitos, kasvatustieteet. Viitattu 12.11.2014.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37921/lahteenmaki_vaitoskirja.pdf?sequence=1

Miettinen, J. Jokinen, R & Mikkonen, M. 2013. Monikulttuurinen ohjaus turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksessa – työskentelyä välitilassa. Teoksessa monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Toim. Korhonen, V. & Puukari, S. 2013. Juva: Bookwell oy.

Mirza, M. 2010. Resettlement for disabled refugees. Forced migration review. Viitattu 18.11.2014. <http://www.fmreview.org/en/disability/FMR35/30-31.pdf>

Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Painettu Virossa 2001.

Morantz, G. Rousseau, C. Banerji, A. Martin, C. & Heymann, J. 2012. Resettlement challenges faced by refugee clamant families in Montreal: lack of access to child care. Child and family social work. Volume 18. Issue 3. Viitattu 16.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.

Mäkelä J & Vierikko I 2004. Kuinka yhteys löytyy? Vuorovaikutusterapia huostaan otettujen lasten hoidon tukena. Raportti Theraplay-projektista SOS-lapsikylissä 2001-2004. Espoo: SOS-lapsikylä.

Mäkelä, J. Salo, S. 2011. Theraplay – vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutushoito lasten mielenterveysongelmissa. Viitattu 13.11.2014.
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99358.pdf>

Newbigging, K. Thomas, N. 2010. Good practice in social care for asylum seekers and refugees. Workforce development, report 31 Social Care Institute of Excellence. Viitattu 3.3.2014.
<http://www.scie.org.uk/publications/reports/report31.pdf>

Oleskelulupa. N.d. Ulkoasiainministeriö. Viitattu 27.2.2014.
<http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?nodeid=15721&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ottoson, L. Estmond, M. & Schierenbeck, I. 2012. Safeguarding a child perspective in asylum reception: Dilemmas of children's case workers in Sweden. Journal of refugee studies vol 26 no 2. Published by Oxford university press. Viitattu 18.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.

- Pieper, H. Clerkin, P. & Macfarlane, A. 2011. The impact of direct provision accommodation for asylum seekers on organisation and delivery of local primary care and social care services: A case study. *BioMed Central Family practice*, 2011, 12:32. Viitattu 19.11.2014.
<http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.
- Pietarinen, J. 2002. Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa tutkijan eettiset valinnat. Toim. Karjalainen, S. Launis, V. Pelkonen, R & Pietarinen, J. Tammerpaino Tampere. 58–69.
- Pirinen, I. 2008. Turvapaikanhakijoiden terveydentila. Tutkimus Tampereen kaupungin ulkomaalaistoimiston terveydenhuoltoyksikössä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta, yleislääketiede. Viitattu 12.11.2014. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7209-1>
- Plato, N. 2006. The child – perspective in Swedish asylum process. How the children-perspective come to expression in the asylum-process and the complexity of implementing the decision of having a child-perspective. Malmö University, Masters thesis. Viitattu 20.10.2014.
<http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/6469/The%20child-perspective%20in%20the%20Swedish%20asylum%20process%20Master%20Thesis%20IMER%2041-80.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Puthoopparambil, S. Maina-Ahlberg, B. Bjerned, M. 2014. Do higher standards of detention promote well-being? Viitattu 18.11.2014.
<http://www.fmreview.org/en/detention/puthoopparambil-et-al.pdf>
- Quintero, E. 2009. Refugee and immigrant family voices. Experience and education. Sense publishers.
- Rantanen, T. & Toikko, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Yliopistopaino oy.
- Rantala-Nenonen, K. 2013. Arvioi. Teoksessa innostu ja innovoi. Käsikirja innovaatioprojektointoihin. Toim. Vehkaperä U, Pirilä, K & Roivas, M. 2013. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Viitattu 3.11.2014.
http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/OIVA/Innostu_ja_innovoi.pdf
- Reijonen, M. 2005. Mitä työtä se perhetyö oikein on? – Ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Toim. Reijonen, M. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Roos, J. 2009. Parisuhteen ja vanhemmuuden haasteita. Teoksessa monikulttuurinen perhe. Oksi-Walter, P. Roos, J. Viertola-Cavallari, R. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Ruokonieniemi, N. 28.1.2014. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaalityöntekijä. Joutsenon vastaanottokeskus. Haastattelu 28.1.2014.

Rönkkö, L & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY Pro Oy.

Smit, M. 2011. Trafficking of human beings for labour exploitation. The case of the Neatherlands. Springer science + business media. Viitattu 20.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. ProQuest Central.

Suomi valitsee kiintiöpakolaiset UNHCR:n päätöksestä. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.1.2014. http://www.migri.fi/asiointi/asiakastiedotteet/1/0/suomi_valitsee_kiintiopakolaiset_unhcr_n_esityksesta

Turtiainen, K. 2008. Kommunikointia uuden kynnyksellä. – Luottamuksen rakentuminen kiintiöpakolaisten ja viranomaisten välillä. Lisensiaattitutkielma. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 12.11.2014. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=02ecca0f-b5ff-4157-afb8-930ffc9be51>

Turvapaikanhakijat 2014. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 12.11.2014. http://www.migri.fi/download/50498_Tp-hakijat_tammi_2014.pdf?4ab6aa95acb5d188

Turvapaikan saaneiden määrä lisääntyi vuonna 2012. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.1.2014. http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/turvapaikan_saaneiden_maara_lisaantyi_vuonna_2012

Turvapaikanhakija lastensuojelun asiakkaana. N.d. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 11.11.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/turvapaikanhakijat-lastensuojelun-asiakkaina>

Turvapaikanhakuprosessi. 2014. Sisäministeriö. Viitattu 4.4.2014. http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/turva-paikanhakijat/turvapaikanhakuprosessi

Turvapaikka- ja pakolaistilastot. 2014. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 11.1.2014. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka-ja_pakolaistilastot

Turvapaikka Suomesta. 2014. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 11.1.2014. <http://www.migri.fi/turvapaikka-suomesta>

Türk, V. 2013. Ensuring protection for LGBTI person of concern. Viitattu 10.11.2014. <http://www.fmreview.org/en/sogi/tuerk.pdf>

Tähti, T. 2014. Turvapaikanhakijan elämää pelkojen kanssa. – Ei vankilassa muttei vapaanakaan. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma/ ylempi AMK. Viitattu 13.11.2014. http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/80988/Tahti_Tuija.pdf?sequence=1

UNHCR. 1993. Refugee children: Guidelines on Protection and Care. Viitattu 3.11.2014. <http://www.unhcr.org/3b84c6c67.html>

Uusimäki, M. 2005. Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Toim. Reijonen, M. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vartiainen-Ora, P. 1996. Perusasiaa pakolaisista meillä ja muualla. Helsinki: Oy Edita Ab.

Vastaanottokeskuksen asiakaspalautteen yhteenveto. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 10.2.2014. http://www.migri.fi/download/46940_Voy_asiakaskysely_syksy2013_yhteenvedo.pdf?7adda43e9ab4d088

Vastaanottoraha. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.1.2014. http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanotto toiminta/vastaanottoraha

Vastaanottoyksikön tilastokatsaus 2013. 2013. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 20.3.2014. http://www.migri.fi/download/50609_Tilastokatsaus_vastaanotto_2013.pdf?920eed518eabd188

Vehkaperä, U. 2013. Ideoi. Kirjassa innostu ja innovoi. Käsikirja innovaatioprojektioihin. Toim. Vehkaperä U, Pirilä, K & Roivas, M. 2013. Viitattu 4.11.2014. http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/OIVA/Innostu_ja_innovoi.pdf

Vesivalo, O. 2013. Joutsenon vastaanottokeskuksen vastaava ohjaaja. Haastattelu 26.11.2013.

Vesivalo, O. 2014. Joutsenon vastaanottokeskuksen alkuinfo- materiaali.

Vesivalo, S. 2014. Perheistä vastaavan pakolaisohjaajan arvio toiminnan toteutuksesta.

Vilén, M. Hansen, M. Janhunen, T. Kytöpuu, K. Salo, S. Seppänen, S & Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Kohtaamisia lapsiperheessä. Mene- telmiä perhetyöhön. Toim. Vilén, M. Seppänen, P. Tapio, N. & Toivonen, R. Helsinki: Kirjapaja.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Weine, S. Muzurovic, N. Kulauzovic, Y. Besic, S. Lezic, A. Mujagic, A. Muzurovic, J. Spahovic, D. Feetham, S. Ware, N. Knafl, K. & Pankovic, I. 2004. Family consequences of refugee trauma. Family Process, Vol 43. No.2, 2004. Viitattu 20.11.2014. <http://www.nelliportaali.fi/V/?institute=JY&portal=JY>, Nelli-Portaali. EBESCO, academic search elite.

Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri. N.d. Väestöliitto. Viitattu 12.11.2014.
http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/

Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri, taulukko. N.d. Väestöliitto. Viitattu 12.11.2014 http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/taulukko/

LIITTEET

LIITE 1: Teemahaastattelun runko

HAASTATELUKYSYMYKSET PERHETYÖN KEHITTÄMISESTÄ JOUTSENON VASTAANOTTOKESKUKSESSA JA IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISJÄRJESTELMÄSSÄ TYÖSKENTELEVILLE TYÖNTEKIJÖILLE

Olen

Sosiaalityöntekijä () Terveystenhoitaja () Ohjaaja? ()

Työskentelen

Vastaanottokeskuksessa ()

Ihmiskaupanuhrien auttamisjärjestelmässä? ()

Kuinka pitkään olet työskennellyt VOK:issa/lkussa?

1-3 vuotta () 3-5 vuotta ()

5-10 vuotta () Yli 10 vuotta ()

Ikäsi

20–25 vuotta () 25-35 vuotta ()

35-45 vuotta () 45-55 vuotta ()

Yli 55 vuotta ()

Mitä perhetyö mielestäsi on?

Minkälaista perheiden kanssa tehtävä työ on vastaanottokeskuksessa?

Kuka tai ketkä tekevät perhetyötä vastaanottokeskuksessa? ja/tai kenen tulisi tehdä perhetyötä?

Miten haluaisit perhetyötä kehitettävän Joutsenon vastaanottokeskuksessa?

Minkälaista perhetyötä koet työntekijänä asiakkaittesi tarvitsevan?

Minkälaisia työvälineitä ja/tai työkaluja toivot saavasi perhetyöhön?

Minkälaisia perheisiin ja perhetyöhön liittyviä haasteita kohtaat työssäsi?

Minkälaisia haasteita näet vastaanottokeskuksessa tehtävässä perhetyössä?

Voidaanko perhetyöllä vastata asiakkaiden haasteisiin, joita kohtaat työssäsi?

Minkälaisen toiminnan koet olevan hyödyllistä turvapaikanhakijaperheille/ihmiskaupanuhriperheille vastaanottokeskuksessa olemisen aikana?

Minkälainen toiminta voisi tukea turvapaikanhakija-perhtä/ihmiskaupanuhriperheitä heidän arjessaan?

LIITE 2: Joutsenon vastaanottokeskuksen puuhapaketti

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

JOUTSENON VASTAANOTTOKESKUKSEN LASTEN PAKETTI

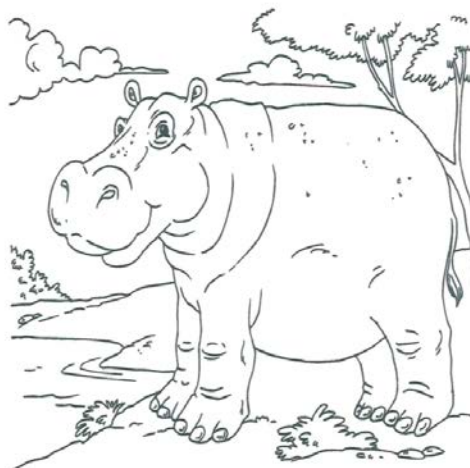
VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить
alfabet - الأجدبة تلم

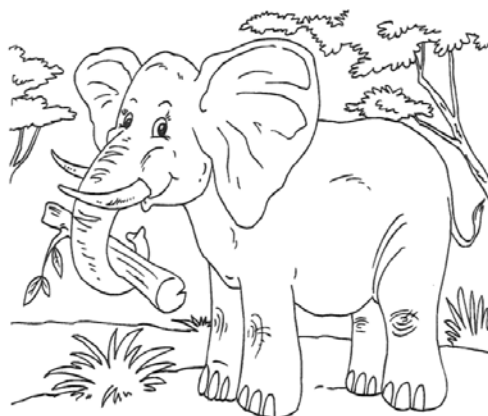
VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الأجدية تعلم

LUU

A

KISSA

KAMERA

B

OMENA

APINA

C

MAILA

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الأجدية تعلم

NUOTIO

D

RAHA

KOIRA

E

TUULETIN

NORSU

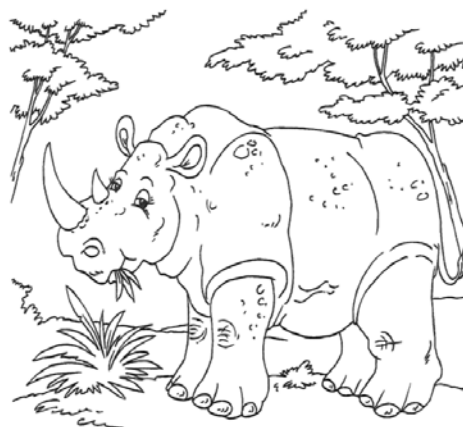
F

KANANMUNA

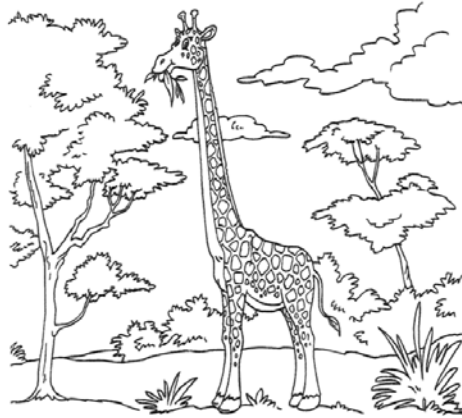
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الإجدية تعلم

IGLU

G

SYDÄN

KIRAHVI

H

KITARA

VASARA

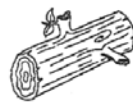
I

JÄÄTELÖ

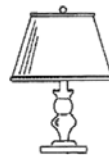
VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الإجدية تعلم

HALKO

J

LAMPPU

KUNINGAS

K

LENTOKONE

PURKKI

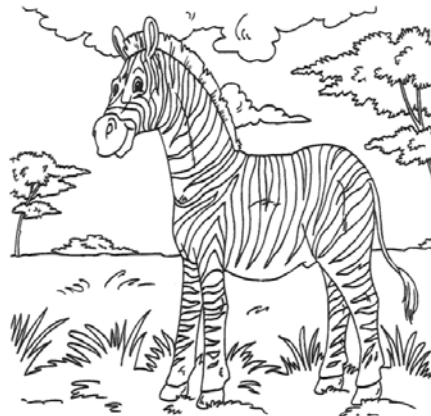
L

AVAIN

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE – COLOREAR – раскрасить - تلوين

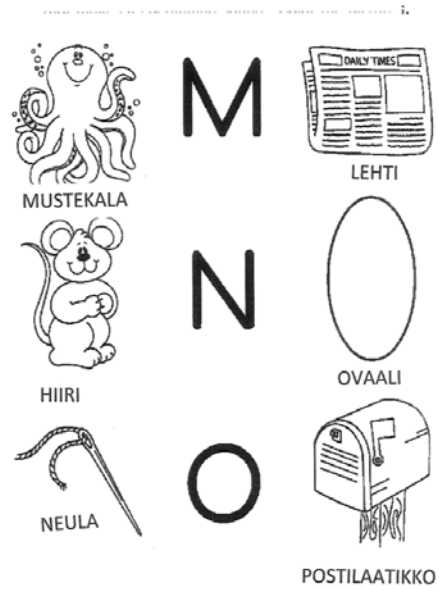
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

1. RED 2. YELLOW 3. GREEN
4. BLUE 5. BROWN

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet - aprender el alfabeto - 배우기
الإنجليزية تعلم - 알파벳

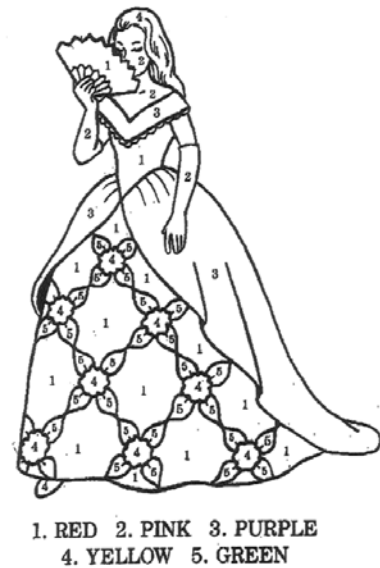
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet - aprender el alfabeto - 배우기
الإنجليزية تعلم - 알파벳

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

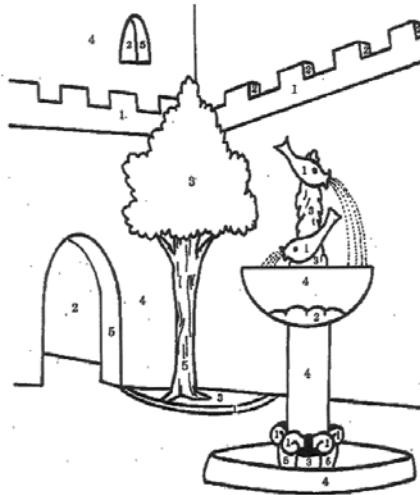
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

1. RED 2. PINK 3. PURPLE
4. YELLOW 5. GREEN

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

1. ORANGE 2. PURPLE
3. GREEN 4. RED 5. BROWN

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الإجدية تلم

SATEENVARJO

S

RENGAS

SUKKA

T

SAIPPUA

KILPIKONNA

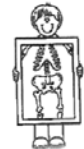
U

YKSISARVINEN

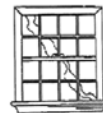
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele aakkoset – Learn the alphabet- aprender el alfabeto - выучить алфавит - الإجدية تلم

RÖNTGEN

V

IKKUNA

IMURI

W

PERUKKI

KELLO

X

VIULU

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

1. BLUE 2. ORANGE 3. RED
4. GREEN 5. BLACK

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

YHDISTÄ PISTEET – CONNECT THE DOTS – CONECTAR LOS PUNTOS-
 соединить точки-النقاط بين الربط-ام الأرق تعلم

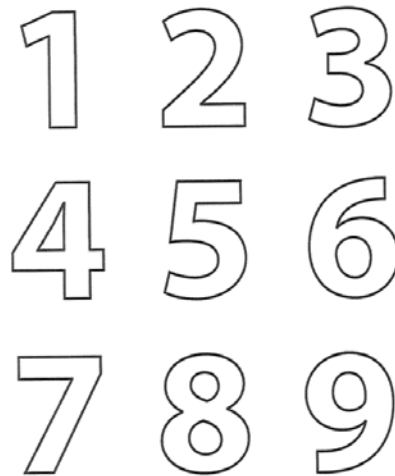
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele numerot – Learn numbers - aprender los números - узнать номера -
 ام الأرق تعلم

1 = YKSI
2 = KAKSI
3 = KOLME
4 = NELJÄ
5 = VIISI
6 = KUUSI
7 = SEITSEMÄN
8 = KAHDEKSAN
9 = YHDEKSÄN
10 = KYMMENEN

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

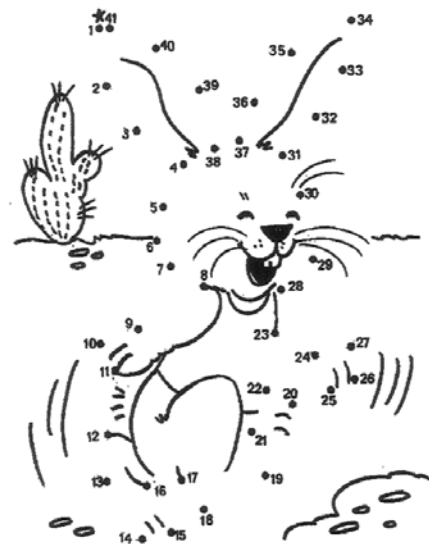
Opettele numerot – Learn numbers - aprender los números - узнать номера -
 ام الأرق تعلم

0= NOLLA 1= YKSI 2= KAKSI 3= KOLME 4= NELJÄ 5= VIISI
 6=KUUSI 7= SEITSEMÄN 8= KAHDEKSAN 9= YHDEKSÄN

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

YHDISTÄ PISTEET – CONNECT THE DOTS – CONECTAR LOS PUNTOS-
 соединить точки-النقاط بين الربط-ام الأرق تعلم

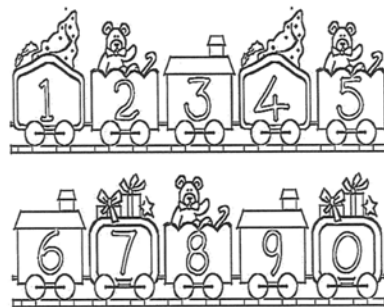
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

YHDISTÄ PISTEET – CONNECT THE DOTS – CONECTAR LOS PUNTOS-
 соединить точки-التقاط بيوتن القريب

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

Opettele numerot – Learn numbers - aprender los números - үзәтәтә нөмәрә -
 ام الأرقى تعلم

0= NOLLA 1= YKSI 2= KAKSI 3= KOLME 4= NELJÄ 5= VIISI
 6=KUUSI 7= SEITSEMÄN 8= KAHDEKSAN 9= YHDEKSÄN

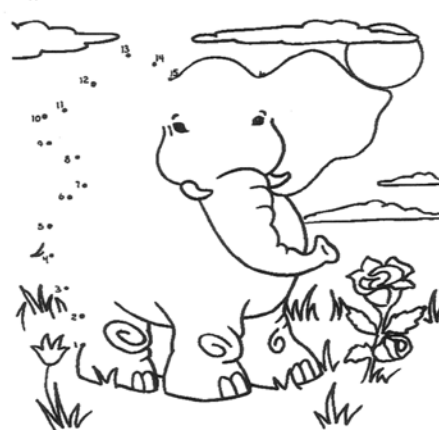
VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

YHDISTÄ PISTEET – CONNECT THE DOTS – CONECTAR LOS PUNTOS-
 соединить точки-التقاط بيوتن القريب

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

YHDISTÄ PISTEET – CONNECT THE DOTS – CONECTAR LOS PUNTOS-
 соединить точки-التقاط بيوتن القريب

VÄRITÄ – COLORIZE - COLOREAR – раскрасить - تلوين

<http://jlongok.com/printable-coloring-pages-numbers/>

<http://omcoloring.com/alphabet-coloring-page/>

<http://www.varityskuvia.com/elain-varityskuvia/>

<http://www.coloring.ws/connect.html>

http://busyteacher.org/teaching_ideas_and_techniques/coloring-pages-to-print/

LIITE 3: Koulutuspäivän PowerPoint-esitys

Pienin askelin, päivä kerrallaan – Perhetyötä Vastaanottokeskuksella

Koulutuspäivä Joutsenon
vastaanottokeskuksessa 11.9.2014.

Mitä on perhetyö?

- Laajimmillaan perhetyöksi voidaan kutsua kaikkea perheiden parissa tehtävää työtä, vaikka työn profilointi helpottaa suunnitelmallisuutta ja kehittämistä.
- Peruslähtökohta on aina perheen elämästä lähtevissä tarpeissa.
- Tarpeita mm. perheen toimintakyvyn ja vanhemmuuden tukeminen ja hyvinvoinnin lisääminen, lasten kehitys- ja kasvatuskysymykset ja elinolojen järjestäminen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–31.)
- Perhetyötä on toiminta, jota tehdään perhekeskeisesti ja –lähtöisesti, joten perhetyössä on kyse ajattelu- ja toimintamallista.
- Perhetyö on moniammatillista yhteistyötä.
- Perhetyössä tehdään aina interventio perheeseen ja se on usein ennakoimatonta ja ennalta arvaamatonta. (Uusimäki 2005, 38–41.)

Perhetyö on lisäksi:

- Tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa puututaan ja vaikutetaan jollakin tavalla perheeseen.
- Usein perhe on vähintäänkin velvoitettu, joskus jopa pakotettu ottamaan vastaan perhetyötä.
- Perhetyöllä tiedetään mihin pyritään ja työllä on tavoite, joka on haitan tai ongelman poistamista tai korjaamista. (Uusimäki 2005, 35.)
- Perhelähtöisyys on sitä, että perheen jäsenet nähdään oman elämänsä asiantuntijoina. Näin toimiminen vaatii työntekijältä tasavertaisuutta perheen kanssa ja kumppanina toimimista. Perheen pitää osallistua keskusteluun ja päätöksentekoon omista asioistaan. (Järvinen, ym. 2007, 17.)

Perhetyön painopisteet

- Painottuuko perhetyö ehkäisevään, kriisi- vai korjaavaan työhön?
- Onko perhetyö osa perustyöhön kuuluva työmuoto vai perhekeskeisestä näkökulmasta tehtyä työtä?
- Onko perhetyö omaa itsenäistä työtä, jolle on omat työntekijät, työmuodot ja tehtävät?

Perheet vastaanottokeskuksella

- Perheeksi vastaanottokeskuksella määritellään vanhemmat tai yksi vanhempi (alaikäisten) lasten kanssa sekä lapsettomat pariskunnat.
- Tällä hetkellä perheitä vastaanottokeskuksella on _____
- Kaikki perheet tapaavat sosiaalityöntekijän sekä terveydenhoitajan saapuessaan vastaanottokeskukselle.

Perhetyö vastaanottokeskuksella

- ” Perhetyö on perheiden kanssa tehtävää, hyvin arkista ja käytännönläheistä työtä, perusasioiden opastamista, neuvontaa, tukemista arjessa, ennaltaehkäisevää, kriisien selvittelyä, perheroilien selvittelyä, vuorokausi-rytmien opettelua. ” (Haastattelu)
- Perhetyö vastaanottokeskuksella on puhtaasti aikuissosiaalityötä, sillä turvapaikanhakuprosessi on aikuisen prosessi ja päätös, lapset kulkevat mukana.
- Perhetyötä tarvitaan lisää, sitä pitäisi tehdä asiakaslähtöisemmin ja pyrkiä ennaltaehkäisevään työhön.
- ”Perhetyön pitäisi olla kattavaa ennaltaehkäisevää työtä, jonka avulla löydettäisiin erityistarpeiset ja haavoittuvassa asemassa olevat perheet. ” (Haastattelu)

Perhetyön haasteita VOK:illa

- Työn hetkellisyys: vastaanottokeskuksella viivytään vain turvapaikkapuhutteluun asti
- Perheiden moninaiset ongelmat ja syyt: lähtömaan olot; sodat, levottomuudet, kidutus, nälänhätä, pelko rakkaiden puolesta, loukkaantumiset, sairaudet, kuoleman läheisyys, psyykkiset ja fyysiset sairaudet...
- Luottaminen viranomaisiin vähäistä: monissa lähtömaissa viranomaiset ovat pahoja.
- Kieli- ja kulttuurimuurin ylittäminen toistuvasti
- Suomen lakien noudattaminen

Kuka tekee ja kenen vastuulla?

- Perhetyöstä on vastuussa yksi ohjaaja, kenelle kuuluu perhetyön tapaamiset:
- Työntekijä tapaa jokaisen perheen kerran ja pyrkii tapaamisissa kartoittamaan perheen tarpeita ja huomioimaan mahdollisia ongelmia. Tällä pyritään ennaltaehkäisyyn. Tarvittaessa tapaamisia on useampi.
- Perhetyötä tekevät luonnollisesti myös terveydenhoitajat, sosiaalityöntekijät ja sosiaalihoitajat

Pienillä teoilla jokaisen työtä:

- Muistele hetki vierustoverisi kanssa, minkälaisessa tilanteessa olet viimeksi kohdannut perheen?
- Jokainen työntekijä kohtaa perheitä omasta työstään ja näkökulmastaan käsin. Eikö tämäkin ole perhetyötä?
- Minkälaisilla pienillä teoilla jokainen työntekijä voi tehdä perhetyötä?

Haastattelut kertovat, että perhetyö voisi olla:

- Perhetyötä ei koeta kaikkien työksi ja herkästi ajatellaan, ettei ole kykyä tai valmiuksia tehdä perhetyötä, vaikka työ voi olla ja vastaanottokeskuksella usein on hyvin pienillä tavoilla tehtävää.
- Jokainen omassa työssään oppisi huomioimaan pieniä perheisiin liittyviä asioita ja siirtämään tietoa eteenpäin perhetyötä aktiivisemmin tekeville työntekijöille.
- Miten huolen aiheiden eteenpäin siirtämistä voisi helpottaa työntekijöiden välillä?
- Pienessä työyhteisössä perhetyön tulisi kuulua kaikille työntekijöille, ei vain jollekin.

LIITE 4: Perhetyön teematapaamisten esittely

Perhetyön teematapaamiset

Joutsenon vastaanottokeskuksen
perhetyön kehittäminen

Perusajatuksia

- Teematapaamisten perusajatus on se, että jokaiseen teemaan asiakkaat valikoituvat perhetyöntekijän tarveharkinnan mukaan, jotta toiminnalla vastattaisiin mahdollisimman hyvin perheiden tarpeisiin.
- Tarkoituksena ei ole se, että samat perheet käyvät välttämättä jokaisessa erilaisessa teematapaamisessa, vaan perheiden tarpeen mukaan.
- Yhden perheen tarve voi olla lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa kun toisessa perheessä tarvitaan tukea vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen parantamiseen.
- Tapaamiset toteutetaan siten, että asiakkaat samasta kieliryhmästä osallistuvat perheenä toimintaan, jolloin ei tarvita kuin yksi tulkki.

Teematapaamisten sisältö

- Lapsiperheen arki: lapsen kasvatus, oikea uni- ja ruokarytmi, terveellinen ruokavalio ja arjen rutiinit.
- Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen parantaminen: yhteisen leikin ja kosketuksen kautta
- Terveystieteiden erityiskysymykset; suuhygieniä ja hammashoito

Lapsiperheen arki

- Turvapaikanhakijaperheiden ongelmat liittyvät hyvin arkisiin asioihin: lapsen kasvatukseen, oikeaan uni- ja ruokarytmiin, terveelliseen ruokavalioon ja arjen rutiineihin.
- Lapsen kasvatuksellissa asioissa on syytä huomioida myös kulttuurien erilaisuus: monissa maissa koko kylä kasvattaa lapsia ja tukiverkot ovat laajat, mutta myös lapsen fyysinen kurittaminen on sallittua, joten arjen teemoista keskustelu ja suomalaisen yhteiskunnan hyväksytyistä malleista puhuminen on tärkeää.

Arjen sujumisen helpottamiseksi:

- Tässä teematapaamisessa puhutaan siitä, kuinka tärkeää lapselle on riittävä unen saanti, miksi unirytmien tulisi olla sellainen, että lapsi nukkuu riittävän pitkään ja oikeaan kellon aikaan, mitä hyötyä siitä on perheiden jaksamiseen ja miten suomalainen yhteiskunta rakentuu esimerkiksi päiväkotien, koulujen ja työssä käynnin rytmien ympärille.
- Perheille kerrotaan oikeanlaisesta ruokavaliosta ja sen merkityksestä lapsen ja nuoren kasvulle ja kehitykselle sekä puhutaan siitä, minkälaista ravintoa vauvavaikeiden, lapsen ja nuoren tulisi saada.
- Arkirutiineista kiinni pitäminen ja niiden opettaminen lapselle tuo rytmiä ja turvaa lapsen elämään.
- Tapaamisessa käytetään apuvälineinä mm. ravintoympyrän kuvia ja mukana on myös joitakin suomalaisia ruokia, joita tapaamisessa saa maistella koko perheen voimin.

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen parantaminen

- Lapsi tarvitsee unen, ruoan ja perushuolenpidon lisäksi rakkautta, huolenpitoa ja vuorovaikutusta.
- Lapsen oikeuksien sopimuksen kohta 31 sanoo, että lapsella on oikeus levätä, leikkiä ja viettää vapaa-aikaa.
- Vanhemman iloitseminen lapsesta on vuorovaikutuksessa erityisen merkityksellistä. Se voi olla kateissa, jos perheen elämässä on paljon kielteistä vuoro-vaikutusta lapsen kanssa ja vanhemmat ovat kuormittuneita. (Vuorovaikutus-leikki i.a.)

Miksi vuorovaikutusta pitää parantaa?

- Turvapaikanhakijaperheet kärsivät läsnäolon puutteesta ja lapset jäävät vanhempien prosessin jalkoihin.
- Monissa perheissä toimitaan robottimaisesti, lapset hoidetaan siinä sivussa, mutta lämmin ja vastaanottava vuorovaikutus puuttuu.
- Lapset kiintyvät ja kiinnittyvät herkästi kehen tahansa heille huomiota antavaan aikuiseen, kun oma vanhempi voi olla hyvin poissa tolaltaan ja sulkeutunut omien ahdistavien ongelmiansa ympärille.
- Tämän teematapaamisen tarkoitus on parantaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta leikkien ja pelien kautta ja luoda tilanteita, joissa vanhemmat ottaisivat välitöntä kosketusta lapseen ja lapsi saisi iloa siitä, että vanhemmalla on aikaa juuri hänelle: pysähtyä leikkimään ja pelaamaan lapsen kanssa.

Suuhygienia ja hampaiden hoito

- Turvapaikanhakijoilla on usein heikentynyt terveydentila, johon vaikuttaa yleisesti lähtötilanteesta johtuneet ongelmat.
- Jokaiselle turvapaikanhakijalle tehdään terveysseelvytys, jossa kartoitetaan yleisterveyden tilaa, sairauksia ja mahdollisia mielenterveydellisiä ongelmia.
- Hammashoitoon ja hygieniaan ei perusterveydenhuollossa keskitytä.
- Yleistä turvapaikanhakijoilla on se, että suuhygienia ja hammashoito on retuperällä ja usein jopa tuntematon käsite.

Hampaat kuntoon

- Suu- ja hammashoito on yleistä hygienian ja yleisterveyden ylläpitoa. Huono syhyhygienia voi altistaa vakavimmille sairauksille, suun alueen tulehduksilla on osoitettu olevan yhteyksiä moniin yleissairauksiin. (Hammashoidosta ja suun terveydestä i.a.)
- Hammashoidon ja suuhygienian teematapaamisessa hammashoitaja käy läpi hampaiden hoidon perusasioita kuten puhdistus, harja ja muut puhdistusvälineet, harjaustekniikka, hampaiden harjauksen säännöllisyys ja kesto, fluorin ja xylitolin käyttö, ravinnon merkitys suuhygienialle sekä kertoo hammashoidon tärkeydestä ja merkityksestä.
- Hammashoitajalla on mukanaan mallihampaat ja iso hammasharja, mallituotteita fluorihammastahnoista, hammasvälien puhdistukseen käytettäviä tuotteita, xylitolipastilleja ja purkkaa. Lisäksi hän käyttää erilaisia mallikuvia, jotka auttavat havainnollistamaan hammashygienian tärkeyttä.

Teematapaamisten tarkoitus

- Kohdentaa perhetyötä sitä tarvitseville perheille.
- Luoda toimiva toimintamalli vastaanottokeskukselle perhetyöhön, jotta jokainen työntekijä voi toteuttaa teemoja tarvittaessa.
- Teematapaamisista tulee materiaali, jonka pohjalta tapaamiset voi toteuttaa.
- Olisi tärkeää, että mahdollisimman moni työntekijä pääsisi osallistumaan teematapaamiseen, jotta malli jäisi käyttöön, eikä vain kerran tehtäväksi ja sitten arkistoon haudattavaksi.

Lasten tervetulopaketti

- Lapsille on tehty oma tervetulopaketti, joka sisältää
 - Värikynät (hankittu lahjoituksina)
 - Puuhapaketin: väritystehtäviä, numeroiden ja aakkosten ja suomalaisten sanojen opettelua
 - Lelu ikätason mukaisesti
 - Paperia/Pahvia piirtämistä varten

LIITE 5. Kuvia toiminnan toteutuksesta

Kuva 1: Koulutuspäivän palautekysely

PALAUTEKYSELY

Ympyröi parhaiten koulutusta kuvaava hymynaama:

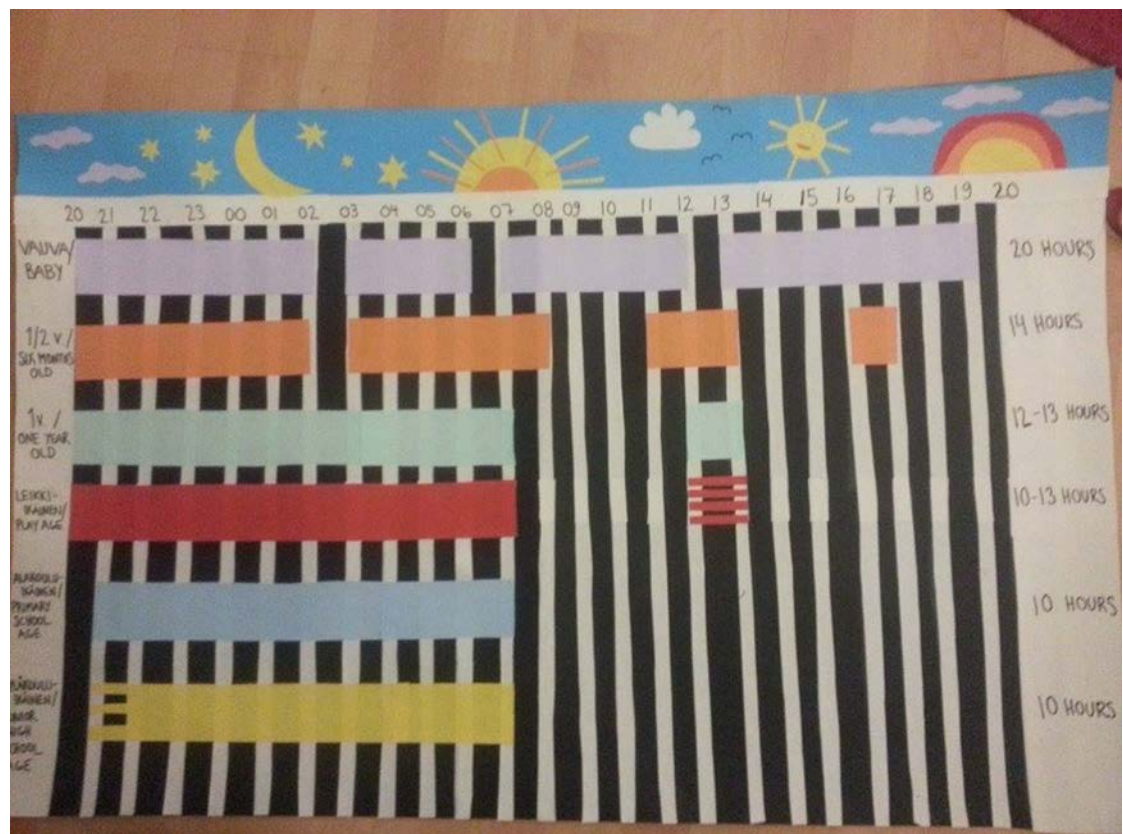

Kirjoita kolme ADJEKTIIVIA kuvaamaan tämän päivän koulutusta:

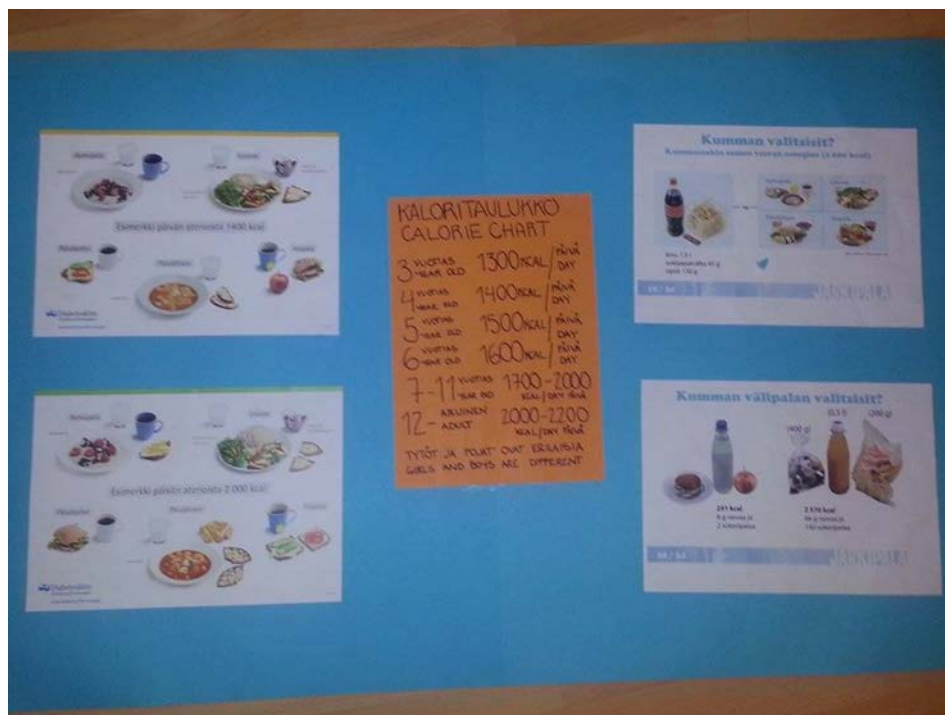
-
-
-

Tähän voit HALUTESSASI kirjoittaa palautetta koulutuksesta:

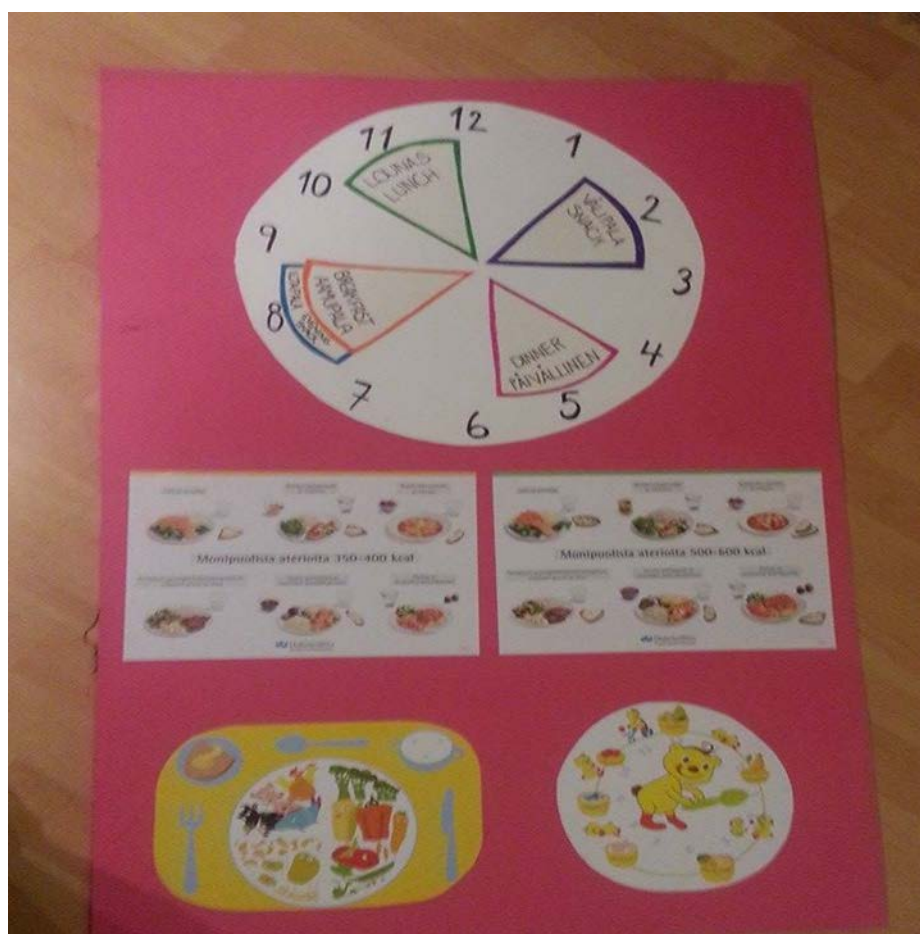
Kuva 2: Lapsen unen määrä

Kuva 3: Kalorimääriä

Kuva 4: Ateriarytmi ja annoskoot

Kuva 5: Onnenpyörä

Kuva 6: Palapeli kokonaisena ja palasina

Kuva 7: Taitorata

